નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સંયુત્તનિકાયે

સળાયતનવગ્ગટીકા

૧. સળાયતનસંયુત્તં

૧. અનિચ્ચવગ્ગો

૧. અજ્ઝત્તાનિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૧. ચક્ખતીતિ **ચક્ખુ**, ઞાણં, યથાસભાવતો આરમ્મણસ્સ જાનનેન સમવિસમં આચિક્ખન્તં વિય પવત્તતીતિ અત્થો. તથા મંસચક્ખુ. તમ્પિ હિ રૂપદસ્સને ચક્ખતીતિ **ચક્ખુ**. બુદ્ધાનંયેવ ચક્ખૂતિ **બુદ્ધચક્ખુ**, અસાધારણતો હિ સત્તસન્તાનેસુ સસ્સતુચ્છેદદિટ્ઠિ અનુલોમિકઞાણયથાભૂતઞાણાનઞ્ચેવ કામરાગાનુસયાદીનઞ્ચ યાથાવતો વિભાવિતઞાણં આસયાનુસયઞાણં ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણઞ્ચ. હેટ્ઠિમા તયો મગ્ગા ચતુસચ્ચધમ્મેસુ વુત્તાકારેન પવત્તિયા ધમ્મે ચક્ખૂતિ **ધમ્મચક્ખુ**, તથા તેસં ફલાનિ તંતંપટિપક્ખેસુ પટિપ્પસ્સદ્ધિપહાનવસેન પવત્તનતો. સમન્તતો સબ્બધમ્મેસુ ચક્ખુકિચ્ચસાધનતો **સમન્તચક્ખુ**, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. દિબ્બવિહારસન્નિસ્સયેન લદ્ધબ્બતો દેવાનં દિબ્બચક્ખુ વિયાતિ તં **દિબ્બચક્ખુ**, અભિઞ્ઞાવિસેસો. આલોકં વડ્ઢેત્વા રૂપદસ્સનતો ''**આલોકફરણેના**''તિ વુત્તં. ''ઇદં દુક્ખં અરિયસચ્ચન્તિ મે, ભિક્ખવે, પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ ચક્ખું ઉદપાદી''તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૫) નયેન આગતત્તા ચતુસચ્ચપરિચ્છેદકઞાણં ''પઞ્ઞાચક્ખૂ''તિ વુત્તં. તદિદં ''વિપસ્સનાઞાણ''ન્તિ વદન્તિ, ''વિપસ્સનામગ્ગફલપચ્ચવેક્ખણઞાણાની''તિ અપરે.

પચ્ચયભૂતેહિ એતેહિ અભિસમ્ભરીયન્તીતિ સમ્ભારા, ઉપત્થમ્ભભૂતા ચતુસમુટ્ઠાનિકરૂપા. સહ સમ્ભારેહીતિ **સસમ્ભારં**. મહાભૂતાનં ઉપાદાય પસીદતીતિ **પસાદો. અક્ખિકૂપકે અક્ખિપટલેહી**તિ ઉભોહિ અક્ખિદલેહિ. **સમ્ભવો**તિ આપોધાતુમેવ સમ્ભવભૂતમાહ. ઇધ ''**તેરસ સમ્ભારા**''તિ વુત્તં. **અટ્ઠસાલિનિયં** (ધ॰ સ॰ અટ્ઠ॰ ૫૯૬) પન સણ્ઠાનેન સદ્ધિં ''ચુદ્દસ સમ્ભારા''તિ આગતં. તત્થ **સણ્ઠાન**ન્તિ વણ્ણાયતનમેવ પરિમણ્ડલાદિસણ્ઠાનભૂતં. વિસું વચનં પન નેસં તથાભૂતાનં અતથાભૂતાનઞ્ચ આપોધાતુવણ્ણાયતનાનં યથાવુત્તે મંસપિણ્ડે વિજ્જમાનત્તા. સમ્ભવસ્સ ચતુધાતુનિસ્સિતેહિ સહ વુત્તસ્સ ધાતુત્તયનિસ્સિતતા યોજેતબ્બા. **દિટ્ઠિમણ્ડલે**તિ અભિમુખં ઠિતાનં પટિબિમ્બપઞ્ઞાયનટ્ઠાનભૂતે ચક્ખુસઞ્ઞિતાય દિટ્ઠિયા પવત્તિટ્ઠાનભૂતે મણ્ડલે. **સન્નિવિટ્ઠ**ન્તિ એતેન ચક્ખુપસાદસ્સ અનેકકલાપગતભાવો દસ્સિતો. તથા હિ સો સત્ત અક્ખિપટલાનિ અભિબ્યાપેત્વા વત્તતિ. યસ્મા સો સત્ત અક્ખિપટલાનિ બ્યાપેત્વા ઠિતેહિ અત્તનો નિસ્સયભૂતેહિ કતૂપકારં તંનિસ્સિતેહેવ આયુવણ્ણાદીહિ અનુપાલિતપરિવારિતં તિસન્તતિરૂપસમુટ્ઠાપકેહિ ઉતુચિત્તાહારેહિ ઉપત્થમ્ભિયમાનં હુત્વા તિટ્ઠતિ. **રૂપદસ્સનસમત્થ**ન્તિ અત્તાનં નિસ્સાય પવત્તવિઞ્ઞાણસ્સ વસેન રૂપાયતનદસ્સનસમત્થં. **વિત્થારકથા**તિ તસ્સ ચક્ખુનો સોતાદીનઞ્ચ હેતુપચ્ચયાદિવસેન ચેવ લક્ખણાદિવસેન ચ વિત્થારકથા.

સમ્મસનચારચિત્તન્તિ વિપસ્સનાય પવત્તિટ્ઠાનભૂતં વિપસ્સિતબ્બં ચિત્તં. કેચિ ‘‘વિપસ્સનુપગતકિરિયમયચિત્ત’’ન્તિ વદન્તિ, તં તેસં મતિમત્તં. તીણિ લક્ખણાનિ દસ્સેત્વા વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા અરહત્તસ્સ પાપનવસેન દેસનાય પવત્તત્તા.

અજ્ઝત્તાનિચ્ચસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૩. અજ્ઝત્તદુક્ખસુત્તાદિવણ્ણના

૨-૩. **દ્વે લક્ખણાની**તિ દુક્ખાનત્તલક્ખણાનિ. **એકં લક્ખણ**ન્તિ અનત્તલક્ખણં. **સેસાની**તિ વુત્તાવસેસાનિ લક્ખણાનિ. **તેહી**તિ યેહિ દુતિયતતિયાનિ સુત્તાનિ દેસિતાનિ, તેહિ. **સલ્લક્ખિતાની**તિ સમ્મદેવ ઉપધારિતાનિ. **એત્તકેના**તિ દ્વિન્નં એકસ્સેવ વા લક્ખણસ્સ કથનેન.

અજ્ઝત્તદુક્ખસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૬. બાહિરાનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના

૪-૬. **વુત્તસદિસોવા**તિ ‘‘દ્વે લક્ખણાની’’તિઆદિના વુત્તસદિસો એવ. **નયો**તિ અતિદેસનયો.

બાહિરાનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૧૨. અજ્ઝત્તાનિચ્ચાતીતાનાગતસુત્તાદિવણ્ણના

૭-૧૨. **સલ્લક્ખેત્વા**તિ અતીતાનાગતાનં અવિજ્જમાનત્તા ગાહસ્સ દળ્હતાય સલ્લક્ખેત્વા. **પચ્ચુપ્પન્નેસુ** વિજ્જમાનત્તા બલવતા તણ્હાદિગાહેન વિપસ્સનાવીથિં પટિપાદેતું **કિલમન્તાનં** વિનેય્યાનં **વસેન**.

અજ્ઝત્તાનિચ્ચાતીતાનાગતસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અનિચ્ચવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. યમકવગ્ગો

૧-૪. પઠમપુબ્બેસમ્બોધસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩-૧૬. દ્વીસુપિ સુત્તેસુ આયતનાનં વસેન દેસના એકરસાવાતિ ‘‘**પઠમદુતિયેસૂ**’’તિ એકજ્ઝં પદુદ્ધારો કતો. આહિતો અહંમાનો એત્થાતિ અત્તા, અત્તભાવો. અત્તાનમધિ અજ્ઝત્તં, તપ્પરિયાપન્નત્તા તત્થ ભવાનિ અજ્ઝત્તિકાનિ, તેસં **અજ્ઝત્તિકાનં**. અજ્ઝત્તઞ્ચ નામ અજ્ઝત્તજ્ઝત્તં , નિયકજ્ઝત્તં, ગોચરજ્ઝત્તં, વિસયજ્ઝત્તન્તિ ચતુબ્બિધં. તત્થ અજ્ઝત્તજ્ઝત્તં અજ્ઝત્તે ભવન્તિ અજ્ઝત્તિકન્તિ આહ ‘‘**અજ્ઝત્તજ્ઝત્તવસેન અજ્ઝત્તિકાન**’’ન્તિ. તેસં ચક્ખાદીનં અજ્ઝત્તેસુપિ અજ્ઝત્તિકભાવો અધિકસિનેહવત્થુતાયાતિ આહ ‘‘**છન્દરાગસ્સ અધિમત્તબલવતાયા**’’તિ. ઇદાનિ તત્થ તમત્થં પટિયોગિના સદ્ધિં ઉદાહરણવસેન દસ્સેન્તો ‘‘**મનુસ્સાનં હી**’’તિઆદિમાહ. તં ઉત્તાનમેવ. **બાહિરાની**તિ અજ્ઝત્તિકતો બહિ ભવાનિ.

પઠમપુબ્બેસમ્બોધસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૬. પઠમનોચેઅસ્સાદસુત્તાદિવણ્ણના

૧૭-૧૮. **નિક્ખન્તા**તિ લોકતો નિક્ખન્તા. વિસંયુત્તા સંયોગહેતૂનં કિલેસાનં પહીનત્તા **નો સંયુત્તા. નો અધિમુત્તા**તિ ન ઉસ્સુક્કજાતા. **વિમરિયાદી…પે॰… ચેતસા**તિ વિગતકિલેસવટ્ટમરિયાદતાય નિમ્મરિયાદીકતેન ચિત્તેન. **ચતુસચ્ચમેવ કથિતં** ચક્ખાદીનં અસ્સાદાદિનો કથિતત્તા.

પઠમનોચેઅસ્સાદસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૧૦. પઠમાભિનન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૧૯-૨૨. **વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં** અભિનન્દનાનં ઉપ્પાદનિરોધાનઞ્ચ વસેન દેસનાય પવત્તત્તા. **અનુપુબ્બકથા**તિ આદિતો પટ્ઠાય પદત્થવણ્ણના. **નેસ**ન્તિ સુત્તાનં.

પઠમાભિનન્દસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

યમકવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. સબ્બવગ્ગો

૧. સબ્બસુત્તવણ્ણના

૨૩. સબ્બ-સદ્દો પકરણવસેન કત્થચિ સપ્પદેસેપિ પવત્તતીતિ તતો નિવત્તનત્થં અનવસેસવિસયેન સબ્બ-સદ્દેન વિસેસેત્વા વુત્તં ‘‘**સબ્બસબ્બ**’’ન્તિ, સબ્બમેવ હુત્વા સબ્બન્તિ અત્થો. આયતનભાવં સબ્બં **આયતનસબ્બં**, સેસદ્વયેપિ એસેવ નયો.

તસ્સ અવિસયાભાવતો **ન અદિટ્ઠમિધત્થિ કિઞ્ચી**તિ. **ઇધા**તિ નિપાતમત્તં, ઇધ વા સદેવકે લોકે, દસ્સનભૂતેન ઞાણેન અદિટ્ઠં નામ કિઞ્ચિ નત્થીતિ અત્થો. યદિ એવં અનુમાનવિસયં નુ ખો કથન્તિ આહ ‘‘**અથો અવિઞ્ઞાત**’’ન્તિ. અઞ્ઞેસં અપચ્ચક્ખમ્પિ અવિઞ્ઞાતં તસ્સ કિઞ્ચિ નત્થીતિ અદિટ્ઠં અવિઞ્ઞાતં નત્થિ. પચ્ચુપ્પન્નં અતીતમેવ ઞેય્યં ગહિતં, અનાગતં નુ ખો કથન્તિ આહ – ‘‘**અજાનિતબ્બ**’’ન્તિ, તસ્સ કિઞ્ચિ નત્થીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. જાનિતું ઞાતું અસક્કુણેય્યં નામ તસ્સ કિઞ્ચિ નત્થીતિ દસ્સેન્તો આહ ‘‘**સબ્બં અભિઞ્ઞાસી**’’તિઆદિ.

સકલસ્સ સક્કાયધમ્મસ્સ પરિગ્ગહિતત્તા **સક્કાયસબ્બં. સબ્બધમ્મેસૂ**તિ પઞ્ચન્નં દ્વારાનં આરમ્મણભૂતેસુ સબ્બેસુ ધમ્મેસુ. યસ્મા છસુપિ આરમ્મણેસુ ગહિતેસુ પદેસસબ્બં નામ ન હોતિ, તસ્મા ‘‘**પઞ્ચારમ્મણમત્ત**’’ન્તિ વુત્તં. પદેસસબ્બં સક્કાયસબ્બં ન પાપુણાતિ તસ્સ તેભૂમકધમ્મેસુ એકદેસસ્સ અસઙ્ગણ્હનતો. સક્કાયસબ્બં આયતનસબ્બં ન પાપુણાતિ લોકુત્તરધમ્માનં અસઙ્ગણ્હનતો. આયતનસબ્બં સબ્બસબ્બં ન પાપુણાતિ. યસ્મા આયતનસબ્બેન ચતુભૂમકધમ્માવ પરિગ્ગહિતા, ન લક્ખણપઞ્ઞત્તિયો, યસ્મા સબ્બસબ્બં દસ્સેન્તેન બુદ્ધઞાણવિસયો દસ્સિતો, તસ્મા ‘‘સબ્બસબ્બં ન પાપુણાતી’’તિ એત્થાપિ ‘‘**કસ્મા…પે॰… નત્થિતાયા**’’તિ સબ્બં

ઞાતારમ્મણેનેવ પુચ્છાવિસ્સજ્જનં કતં. ‘‘આયતનસબ્બેપિ ઇધ વિપસ્સનુપગધમ્માવ ગહેતબ્બા અભિઞ્ઞેય્યનિદ્દેસવસેનપિ સમ્મસનચારસ્સેવ ઇચ્છિતત્તા’’તિ વદન્તિ.

પટિક્ખિપિત્વાતિ ‘‘ઇદં સબ્બં નામ ન હોતી’’તિ એવં પટિક્ખિપિત્વા. **તસ્સા**તિ ‘‘અઞ્ઞં સબ્બં પઞ્ઞાપેસ્સામી’’તિ વદન્તસ્સ. **વાચાય વત્તબ્બવત્થુમત્તકમેવા**તિ વઞ્ઝાપુત્તગગનકુસુમાદિવાચા વિય એતસ્સ વાચાય કેવલં વત્તબ્બવત્થુકમેવ ભવેય્ય, ન અત્થો, વચનમત્તકમેવાતિ અત્થો . **અતિક્કમિત્વા**તિ અનામસિત્વા અગ્ગહેત્વા. **તં કિસ્સ હેતૂ**તિ વિઘાતાપજ્જનં કેન હેતુના. **યથા તં અવિસયસ્મિ**ન્તિ યથા અઞ્ઞોપિ કોચિ અવિસયે વાયમન્તો, એવન્તિ અત્થો. અટ્ઠકથાયં પન યસ્મા પાળિયં ‘‘તં કિસ્સ હેતૂ’’તિ વુત્તકારણમેવ ઉપનયનવસેન દસ્સેતું ‘‘**યથા ત**’’ન્તિઆદિ વુત્તં. કારણોપનયનઞ્ચ કારણમેવાતિ ‘‘**યથાતિ કારણવચન**’’ન્તિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં. તેનેવાહ ‘‘**એવં ઇમસ્મિમ્પિ અવિસયે**’’તિઆદિ.

સબ્બસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. પહાનસુત્તવણ્ણના

૨૪. સબ્બસ્સાતિ દ્વારારમ્મણેહિ સદ્ધિં દ્વારપ્પવત્તસ્સ. **પહાનાયા**તિ તપ્પટિબદ્ધછન્દરાગપહાનવસેન પજહનાય. **ચક્ખુસમ્ફસ્સ**ન્તિ ચક્ખુસન્નિસ્સિતફસ્સં. **મૂલપચ્ચય**ન્તિ મૂલભૂતં પચ્ચયં કત્વા, સહજાતવેદનાય ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયભાવે વત્તબ્બમેવ નત્થિ. **એસેવ નયો**તિ અપદેસેન ‘‘સોતસમ્ફસ્સં મૂલપચ્ચયં કત્વા’’તિઆદિના વત્તબ્બન્તિ દસ્સેતિ. **મનો**તિ ભવઙ્ગચિત્તં મનોદ્વારસ્સ અધિપ્પેતત્તા. **આરમ્મણ**ન્તિ ધમ્મારમ્મણં. **સહાવજ્જનકજવન**ન્તિ સહમનોદ્વારાવજ્જનકં જવનં. તંપુબ્બકત્તા મનોવિઞ્ઞાણફસ્સવેદનાનં મૂલપચ્ચયભૂતા સબ્બેસ્વેવ ચક્ખુદ્વારાદીસુ વુત્તિત્તા તદનુરૂપતો ‘‘**ભવઙ્ગસહજાતો સમ્ફસ્સો**’’તિ વુત્તં. **સહાવજ્જનવેદનાય જવનવેદના** ‘‘વેદયિત’’ન્તિ અધિપ્પેતા, **ભવઙ્ગસમ્પયુત્તાય પન** વેદનાય ગહણે **વત્તબ્બમેવ નત્થિ. ભવઙ્ગતો અમોચેત્વા** ભવઙ્ગચિત્તેન સદ્ધિંયેવ આવજ્જનં ગહેત્વા મનોદ્વારાવજ્જનં **ભવઙ્ગં દટ્ઠબ્બં. યા પનેત્થ દેસના**તિ યા એત્થ ‘‘પહાનાયા’’તિઆદિના પવત્તદેસના સત્થુ અનસિટ્ઠિ આણા. **અયં પણ્ણત્તિ નામ** તસ્સ તસ્સ અત્થસ્સ પકારતો ઞાપનતો. એત્થ સબ્બગ્ગહણેન સબ્બે સભાવધમ્મા ગહિતા, પઞ્ઞત્તિ પન કતમાતિ વિચારણાય તં દસ્સેતું ‘‘**યા પનેત્થા**’’તિઆદિ વુત્તન્તિ દટ્ઠબ્બં.

પહાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અભિઞ્ઞાપરિઞ્ઞાપહાનસુત્તવણ્ણના

૨૫. અભિઞ્ઞાતિ અભિઞ્ઞાય. ય-કારલોપવસેનાયં નિદ્દેસો ‘‘સયં અભિઞ્ઞા’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૧.૨૮, ૪૦૫; મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૪) વિય, તથા ‘‘પરિઞ્ઞા’’તિ એત્થાપિ. **સબ્બ**ન્તિ આયતનસબ્બં. તઞ્હિ અભિઞ્ઞેય્યં. **અભિજાનિત્વા**તિ અભિઞ્ઞાય જાનિત્વા. **પરિજાનિત્વા**તિ તીરણપરિઞ્ઞાય અનિચ્ચાદિતો પરિજાનિત્વા. **પજહનત્થાયા**તિ પહાનપરિઞ્ઞાય અનવસેસતો પજહનાય.

અભિઞ્ઞાપરિઞ્ઞાપહાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમઅપરિજાનનસુત્તવણ્ણના

૨૬. ‘‘અભિજાન’’ન્તિઆદિના એત્થ ભગવા પઠમં કણ્હપક્ખં દસ્સેત્વા સુક્કપક્ખં દસ્સેતિ વેનેય્યજ્ઝાસયવસેન. તેનેત્થ વટ્ટવિવટ્ટં કથિતં.

પઠમઅપરિજાનનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયઅપરિજાનનસુત્તવણ્ણના

૨૭. ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બધમ્મો નામ રૂપાયતનમેવાતિ આહ **‘‘હેટ્ઠા ગહિતરૂપમેવા’’**તિ. **ઇધ અનાપાથગતં** ‘‘ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બા ધમ્મા’’તિ વુત્તત્તા. **હેટ્ઠા આપાથગતમ્પિ અનાપાથગતમ્પિ ગહિતમેવ** ‘‘યે ચ રૂપા’’તિ અનવસેસતો વુત્તત્તા. **તે હિ** વેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારક્ખન્ધા **સહ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન વિઞ્ઞાતબ્બત્તા**. તથા હિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં તેહિ એકુપ્પાદં એકવત્થુકં એકનિરોધં એકારમ્મણમેવ. **સેસપદેસૂ**તિ સેસેસુ ‘‘યઞ્ચ સોતં યે ચ સદ્દા’’તિઆદિના આગતેસુ કણ્હપક્ખે પઞ્ચસુ, સુક્કપક્ખે છસુપિ પદેસુ. **એસેવ નયો**તિ ય્વાયં ‘‘હેટ્ઠા ગહિતરૂપમેવ ગણ્હિત્વા’’તિ અત્થો વુત્તો. એસો એવ તત્થપિ અત્થવણ્ણનાનયો.

દુતિયઅપરિજાનનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. આદિત્તસુત્તવણ્ણના

૨૮. ગયાનામિકાય નદિયા અવિદૂરે પવત્તો ગામો ગયા નામ, તસ્સં **ગયાયં વિહરતી**તિ સમીપત્થે ચેતં ભુમ્મવચનં. ગયાગામસ્સ હિ આસન્ને ગયાસીસનામકે પિટ્ઠિપાસાણે ભગવા તદા વિહાસિ. તેનાહ **‘‘ભગવા તત્થ વિહરતી’’**તિ.

તત્રાતિ ‘‘ભિક્ખૂ આમન્તેસી’’તિ યે ભિક્ખૂ આમન્તેસિ, યથા ચાયં દેસના તેસં સપ્પાયા જાતા, તત્ર તસ્મિં અત્થદ્વયે વિભાવેતબ્બે **અયં અનુપુબ્બિકથા** સમુદાગમતો પટ્ઠાય અનુપટિપાટિકથા. **ઇતો**તિ ઇમસ્મા કપ્પતો. **કિરા**તિ અનુસ્સવનત્થે નિપાતો. પારમિતાપરિભાવનાય **પરિપાકગતે**. **ઞાણે**તિ બોધિઞાણે. **કનિટ્ઠપુત્તો** વેમાતિકભાતા ભગવતો. **વેળુભિત્તિકુટિકાહિ પરિક્ખિપિત્વા** બહિદ્ધા, અન્તો પન પટસાણીહિ.

સબ્બેસં સત્તાનં. **પુઞ્ઞચેતનં અન્તો** અબ્ભન્તરે **પવેસેતિ**. ભગવાપિ તસ્સ પુત્તોતિ કત્વા **‘‘અઞ્ઞે તયો પુત્તા’’**તિ વુત્તં. **અવિપ્પકિરિત્વા**તિ પરાજયેન અવિપ્પકિરિય અપલાયિત્વા. **પિદહી**તિ દાતું ન સક્કોમીતિ તથા અકાસિ. **સચ્ચવાદિતાય ગણ્હિંસૂ**તિ રાજકુલસ્સ સચ્ચવાદિતાય અત્તનો વરં ગણ્હિંસુ.

વિનિવત્તિતુન્તિ પટિઞ્ઞાય નિવત્તિતું. **અન્તરા**તિ તુમ્હેહિ પરિચ્છિન્નકાલસ્સ અન્તરા એવ મતા. અટ્ઠવીસતિહત્થટ્ઠાનં **ઉસભં** નામ. **ઉસભે** અટ્ઠવીસતિહત્થપ્પમાણે ઠાને. **દાનગ્ગે બ્યાવટો**તિ પસુતો.

સોતિ ભગવા. તથારૂપઞ્હિ બુદ્ધાનં દેસનાપાટિહારિયં, યથા દેસનાય ગહિતો અત્થો પચ્ચક્ખતો વિભૂતો હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ. તેનાહ **‘‘ઇમેસં…પે॰… દેસેસ્સામી’’**તિ. **સન્નિટ્ઠાન**ન્તિ ચિરકાલપરિચિતાદિત્તઅગ્ગિકાનં આદિત્તપરિયાયદેસનાવ સપ્પાયાતિ નિચ્છયમકાસિ. **પદિત્ત**ન્તિ પદીપિતં એકાદસહિ અગ્ગીહિ એકજાલીભૂતં. તેનાહ **‘‘સમ્પજ્જલિત’’**ન્તિ. **દુક્ખલક્ખણં કથિતં** ચક્ખાદીનં એકાદસહિ અગ્ગીહિ આદિત્તભાવેન દુક્ખમતાય દુક્ખસ્સ કથિતત્તા.

આદિત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. અદ્ધભૂતસુત્તવણ્ણના

૨૯. અધિસદ્દેન સમાનત્થો અદ્ધસદ્દોતિ આહ “**અદ્ધભૂતન્તિ અધિભૂત**”ન્તિઆદિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

અદ્ધભૂતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સમુગ્ઘાતસારુપ્પસુત્તવણ્ણના

૩૦. મઞ્ઞિતં નામ તણ્હામાનદિટ્ઠીહિ ગહેતબ્બં મઞ્ઞિતં. સબ્બસ્મિં મઞ્ઞિતન્તિ સબ્બમઞ્ઞિતં, તસ્સ સમુગ્ઘાતો સેતુઘાતો, તદાવહં **સબ્બમઞ્ઞિતસમુગ્ઘાતસારુપ્પં**. અટ્ઠકથાયં પન ‘‘મઞ્ઞિતં નામ ચક્ખાદીસુ એવ ઉપ્પજ્જતિ, નાઞ્ઞસ્મિ’’ન્તિ દુતિયનયો વુત્તો. **અનુચ્છવિકન્તિ** અનુરૂપં અવિલોમં. **ઇધાતિ** ઇધેવ સાસને અઞ્ઞત્થ તદભાવતો. ‘‘તણ્હા-માનદિટ્ઠિમઞ્ઞિતાન’’ન્તિ વુત્તં મઞ્ઞિતત્તયં સપરસન્તાનેસુ પટિપક્ખવસેન યોજેત્વા દસ્સેતું “**ચક્ખું અહન્તિ વા**”તિઆદિ વુત્તં. તત્થ ‘‘ચક્ખું અહ’’ન્તિ ઇમિના અજ્ઝત્તવિસયં દિટ્ઠિમઞ્ઞિતઞ્ચ દસ્સેતિ અત્તાભિનિવેસાહંકારદીપનતો. ‘‘મમ’’ન્તિ ઇમિના તણ્હામઞ્ઞિતં માનમઞ્ઞિતમ્પિ વા, પરિગ્ગહમુખેનપિ સેય્યાદિતો માનુપ્પજ્જનતો. સેસપદદ્વયેપિ ઇમિના નયેન મઞ્ઞિતવિભાગો વેદિતબ્બો. **અહન્તિ** અત્તાવ, સો ચ ચક્ખુસ્મિં તદધીનવુત્તિત્તા ‘‘પરો’’તિ ન મઞ્ઞતિ. **મમ કિઞ્ચનપલિબોધો ચક્ખુસ્મિં** સતિ લબ્ભનતો, અસતિ ન મઞ્ઞતિ તથામઞ્ઞિતસ્સ પચ્ચયઘાતતો. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો.

અહં ચક્ખુતો નિગ્ગતોતિ ‘‘અહ’’ન્તિ વત્તબ્બો અયં સત્તો ચક્ખુતો નિગ્ગતો તત્થ સુખુમાકારેન ઉપલબ્ભનતો. **મમ કિઞ્ચનપલિબોધો ચક્ખુતો નિગ્ગતો** તસ્મિં સતિ એવ ઉપલબ્ભનતો . સેસદ્વયેપિ એસેવ નયો. તત્થ **પરોતિ** પરો સત્તો. **મમ ચક્ખૂતિ ન મઞ્ઞતિ** યસ્સ તં ચક્ખુ, તસ્સ ‘‘અહ’’ન્તિ વત્તબ્બસ્સેવ અભાવતો. **મમત્તભૂતન્તિ** મમ કારણં. સેસં ઉત્તાનમેવ. એવમેતસ્મિં સુત્તે ચક્ખુરૂપ-ચક્ખુવિઞ્ઞાણ-ચક્ખુસમ્ફસ્સ-સુખદુક્ખાદુક્ખમસુખવસેન સત્ત વારા ચક્ખુદ્વારે, તથા સોતદ્વારાદીસૂતિ છ સત્તકા દ્વેચત્તાલીસ. પુન સક્કાયવસેન ‘‘સબ્બં ન મઞ્ઞતી’’તિઆદિના વુત્તં, તેન તેચત્તાલીસ. પુન તેભૂમકવટ્ટં ‘‘લોકો’’તિ ગહેત્વા ‘‘ન કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતી’’તિ વુત્તં, તેન ચતુચત્તાલીસ હોન્તિ. એવં સબ્બથાપિ **ચતુચત્તાલીસાય ઠાનેસુ અરહત્તં પાપેત્વા વિપસ્સના કથિતાતિ** વેદિતબ્બા. ‘‘ચતુચત્તાલીસાધિકસતેસૂ’’તિ કેસુચિ પોત્થકેસુ લિખન્તિ, સા ચ પમાદલેખા.

સમુગ્ઘાતસારુપ્પસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પઠમસમુગ્ઘાતસપ્પાયસુત્તવણ્ણના

૩૧. **ઉપકારભૂતા** તદાવહત્તા. **તતોતિ** મઞ્ઞિતાકારતો. **તન્તિ** મઞ્ઞનાવત્થું. **અઞ્ઞેનાકારેનાતિ** યથા મઞ્ઞતિ અનિચ્ચાદિઆકારતો, અઞ્ઞેન અનિચ્ચાદિના આકારેન હોતિ. **અઞ્ઞથાભાવં વિપરિણામન્તિ** ઉપ્પાદવયતાય અઞ્ઞથાભાવં જરાય મરણેન ચ દ્વેધા વિપરિણામેતબ્બં. તં **ઉપગમનેન અઞ્ઞથાભાવી**, એવંભૂતો **હુત્વાપિ** જીરણભિજ્જનસભાવેસુ. **ભવેસુ સત્તો લોકો** ઉપરિપિ **ભવંયેવ અભિનન્દતિ**. **હેટ્ઠા ગહિતમેવ સઙ્કડ્ઢિત્વાતિ** ‘‘ચક્ખું ન મઞ્ઞતી’’તિઆદિના હેટ્ઠા ગહિતમેવ ખન્ધધાતુઆયતનાતિ ખન્ધાદિપરિયાયેન એકતો ગહેત્વા પુનપિ

મગ્ગાનાવત્થું દસ્સેતિ. અવસાને ''તતો તં હોતી''તિ વુત્તપદેન સદ્ધિં સબ્બવારેસુ અટ્ઠ અટ્ઠ હોન્તીતિ **''અટ્ઠચત્તાલીસાય ઠાનેસૂ''**તિ વુત્તં.

પઠમસમુગ્ઘાતસપ્પાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દુતિયસમુગ્ઘાતસપ્પાયસુત્તવણ્ણના

૩૨. દસ્સેત્વાતિ એત્થ લક્ખણે અયં **ત્વા**-સદ્દો, હેતુમ્હિ વા. અનાદિસત્તસન્તાનગતગાહત્તયલક્ખિતા હિ સત્થુ, તિપરિવટ્ટદેસના તંનિમિત્તં યાવદેવ તપ્પહાનાય પવત્તિતભાવતો. અરહત્તં પાપેત્વા વિપસ્સના કથિતાતિ અટ્ઠકથાયં વુત્તં **''સહ વિપસ્સનાય ચત્તારોપિ મગ્ગા કથિતા''**તિ.

દુતિયસમુગ્ઘાતસપ્પાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સબ્બવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. જાતિધમ્મવગ્ગવણ્ણના

૩૩-૪૨. નિબ્બત્તનસભાવન્તિ હેતુપચ્ચયેહિ ઉપ્પજ્જનસભાવં. ઉપ્પાદાનન્તરં બુદ્ધિપ્પત્તિયા **જીરણસભાવં**. યત્થ ચક્ખાદયો, તત્થેવ વિસભાગસમુટ્ઠાનલક્ખણેન બ્યાધિનો **ઉપ્પત્તિપચ્ચયભાવેન બ્યાધિસભાવં**. **મરણસભાવન્તિ** વિનાસસભાવં. **સોકસભાવન્તિ** ઞાતિબ્યસનાદિના ડય્હમાનદુક્ખસભાવં. **સંકિલેસિકસભાવન્તિ** તણ્હાદિવસેન સંકિલિસ્સનસભાવં.

જાતિધમ્મવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સબ્બઅનિચ્ચવગ્ગવણ્ણના

૪૩-૫૨. ઞાતપરિઞ્ઞા આગતા વિસયવસેન તબ્બિસયસ્સ ધમ્મસ્સ જોતિતત્તા. **ઇતરા દ્વે** તીરણપહાનપરિઞ્ઞાપિ આગતા એવાતિ વેદિતબ્બા, તાસં અભિઞ્ઞેય્યધમ્મવિસયત્તા ઞાણસ્સ ચ તીરણપહાનપરિઞ્ઞાસમ્ભવતો. પરિઞ્ઞેય્યપદે તીરણપરિઞ્ઞાવ આગતા, પહાતબ્બપદે પહાનપરિઞ્ઞાવ આગતાતિ યોજના. **ઇતરાપિ દ્વે ગહિતાયેવ** તાહિ વિના અત્થસિદ્ધિયા અભાવતો. **પચ્ચક્ખં કાતબ્બં** આરમ્મણતો અસમ્મોહતો પટિવિજ્ઝનેન. **અવુત્તાપિ ગહિતાયેવ** પરિજાનનસ્સ યાવદેવ પહાનત્થત્તા. એકસભાવેન વિનાભાવો **અનેકગ્ગટ્ઠો**. ઉપસટ્ઠરોગેન વિય અન્તો એવ અભિહતસબ્બતા **ઉપહતટ્ઠો**.

સબ્બઅનિચ્ચવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

પઠમો પણ્ણાસકો.

૬. અવિજ્જાવગ્ગવણ્ણના

૫૩-૬૨. ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણં તપ્પટિચ્છાદકસમ્મોહો. અવિન્દિયં વિન્દતિ, વિન્દિયં ન વિન્દતીતિ કત્વા વિજ્જાય પટિપક્ખોવ **અવિજ્જા**. વિજ્જાય ઉપ્પન્નાય અનવસેસતો અવિજ્જા પહીયતિ, તં દસ્સેન્તો "**વિજ્જાતિ અરહત્તમગ્ગવિજ્જા**"તિ આહ. ન કેવલં અનિચ્ચાનુપસ્સનાવસેનેવ મગ્ગવુટ્ઠાનં, અથ ખો ઇતરાનુપસ્સનાવસેનપીતિ દસ્સેન્તો "**દુક્ખા...પે॰... પહીયતિયેવા**"તિ આહ. **સબ્બત્થા**તિ ઉપરિસુત્તન્તે સન્ધાયાહ. તતો અપરેપિ તંઅત્થલક્ખણવસેન કથિતસુત્તન્તેપિ. તાનિપિ હિ તથા બુજ્ઝનકપુગ્ગલાનમજ્ઝાસયેન વુત્તાનીતિ.

અવિજ્જાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. મિગજાલવગ્ગો

૧. પઠમમિગજાલસુત્તવણ્ણના

૬૩. ચક્ખુવિઞ્ઞાણં દસ્સનકિચ્ચન્તિ વુત્તચક્ખુવિઞ્ઞાણેન પસ્સિતબ્બન્તિ આહ "**ઇટ્ઠારમ્મણભૂતા**"તિ. **કમનીયા**તિ કામેતબ્બા. મનં અપ્પાયન્તીતિ **મનાપા**તિ આહ "**મનવડ્ઢનકા**"તિ. પિયાયિતબ્બસભાવા **પિયરૂપા**. **કામૂપસંહિતા**તિ કામપટિસંયુત્તા. આલમ્બિતબ્બતા એવ ચેત્થ ઉપસંહિતતાતિ "**આરમ્મણં કત્વા**"તિઆદિમાહ. તણ્હાસઙ્ખાતા નન્દી **તણ્હાનન્દી**, ન તુટ્ઠિનન્દીયેવ ''નન્દિં ચરતી''તિઆદીસુ વિય. **ગામન્ત**ન્તિ ગામસમીપં. "**અનુપચારટ્ઠાન**"ન્તિ વત્વા તં દસ્સેતિ "**યત્થા**"તિઆદિના.

એત્થાતિ યથાનીહતે પાઠે. "**ઇમં એકં પરિયાયં ઠપેત્વા**"તિ વુત્તં તસ્સ ''પન્તાની''તિપદેન સઙ્ગહિતત્તા. **અપ્પસદ્દાનિ અપ્પનિગ્ઘોસાની**તિ એત્થ **અપ્પ**-સદ્દો અભાવત્થો.

પઠમમિગજાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સમિદ્ધિલોકપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૬૮. **આયાચનસુત્તતો પટ્ઠાયા**તિ મિગજાલવગ્ગે દુતિયસુત્તતો પટ્ઠાય. પઠમસુત્તે પન દુતિયકવિહારાદિભાવો વુત્તોતિ.

સમિદ્ધિલોકપઞ્હાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ઉપસેનઆસીવિસસુત્તવણ્ણના

૬૯. **ગહેત્વા**તિ પારુપનસ્સ સિથિલકરણેન વીમંસતો મોચેત્વા. **લેણચ્છાયાયા**તિ પુરિમદિસાય લેણચ્છાયાયં. **પતિત્વા**તિ લેણચ્છદનતો ભસ્સિત્વા. **કુટ્ઠવિસો**તિ ચતૂસુ આસીવિસેસુ સો કુટ્ઠવિસો. તેનાહ "**તસ્મા**"તિઆદિ. **પરિયાદિયમાનમેવા**તિ ખેપેન્તમેવ, વિનાસેન્તમેવાતિ અત્થો. **યથાપરિચ્છેદેના**તિ અત્તનો વિસપરિચ્છેદાનુરૂપં. **અઞ્ઞથાભાવ**ન્તિ વટ્ટભાવાદિપકતિજહનં. **સભાવવિગમો**તિ વિનાસો.

ઉપસેનઆસીવિસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ઉપવાણસન્દિટ્ઠિકસુત્તવણ્ણના

૭૦. **રૂપં પટિસંવિદિતં કરોતિ** ઞાતપરિઞ્ઞાવસેન. **રૂપરાગન્તિ** નીલાદિભેદે રૂપધમ્મે રાગં. **પટિસંવિદિતં કરોતિ** ''અયં મે રાગો અપ્પહીનો''તિ. એતેન સેક્ખાનં પચ્ચવેક્ખણા કથિતા. તેન વુત્તં ''એવમ્પિ ખો, ઉપવાણ, સન્દિટ્ઠિકો ધમ્મો હોતી''તિઆદિ. **રૂપરાગં પટિસંવિદિતં કરોતિ** ''નત્થિ મે અજ્ઝત્તં રૂપેસુ રાગો''તિ પજાનાતિ. અસેક્ખાનં હાયં પચ્ચવેક્ખણા.

ઉપવાણસન્દિટ્ઠિકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. પઠમછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૭૧. **ફસ્સાકરાનન્તિ** છન્નં ફસ્સાનં આકરાનં ઉપ્પત્તિટ્ઠાનાનં, ચક્ખાદીનન્તિ અત્થો. **નટ્ઠો નામ અહન્તિ વદતિ,** યો છન્નં ફસ્સાયતનાનં સમુદયાદિં યથાભૂતં પજાનાતિ, સો વુસિતવા, ઇતરો અવુસિતવા અહઞ્ચ તાદિસોતિ. **અયમેવા**તિ અયં ચક્ખુસ્મિં ''નેતં મમા''તિઆદિના તિણ્ણં ગાહાનં અભાવો એવ.

પઠમછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. દુતિયછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૭૨. **અપુનબ્ભવો**તિ પુનબ્ભવાભાવો.

૧૧. તતિયછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૭૩. **પનસ્સસ**ન્તિ એકંસેન નટ્ઠોતિ અયમેત્થ અત્થોતિ આહ ''**અતિનટ્ઠો**''તિ, ધુરતો એવ નટ્ઠોતિ અત્થો.

તતિયછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મિગજાલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ગિલાનવગ્ગો

૧-૫. પઠમગિલાનસુત્તાદિવણ્ણના

૭૪-૭૮. **અપ્પઞ્ઞાતો**તિ નામગોત્તતો ચેવ સીલાદિગુણેહિ ચ અપ્પઞ્ઞાતો અવિસ્સુતો. થેરમજ્ઝિમભાવં અપ્પત્તતાય **નવો**.

પઠમગિલાનસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. દુતિયઅવિજ્જાપહાનસુત્તવણ્ણના

૮૦. અનિચ્ચાદિવસેન અભિનિવિસનં **અભિનિવેસો**, સો એવ ધમ્મસભાવં અતિક્કમિત્વા પરતો આમસનતો **પરામાસો**, સો એવ **ગાહો**. તેન અભિનિવેસપરામાસગ્ગાહેન **ગણ્હિતું ન યુત્તા** અનિચ્ચાદિસભાવત્તા. સઙ્ખારા એવ પવત્તિયા કારણભાવતો **સઙ્ખારનિમિત્તાનિ**. યો સઙ્ખારેસુ અપરિઞ્ઞાતાભિનિવેસેન પસ્સિતબ્બો અત્તાકારો, સો ન

હોતીતિ અઞ્ઞો અનત્તાકારો, **તતો અઞ્ઞતો પસ્સતિ**. **પરિઞ્ઞાતાભિનિવેસો**તિ તીરણપરિઞ્ઞાય પરિચ્છિજ્જ ઞાતમિચ્છાભિનિવેસો. **પરિઞ્ઞાતાભિનિવેસો**તિ વા પરિઞ્ઞાતવિપસ્સનાભિનિવેસો. **વિપસ્સના**તિ અરૂપસત્તકવસેન વિપસ્સનાય પરિજાનિતબ્બા.

દુતિયઅવિજ્જાપહાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સમ્બહુલભિક્ખુસુત્તવણ્ણના

૮૧. **કેવલ**ન્તિ ઇતરલક્ખણેહિ અવોમિસ્સં.

૧૦. ફગ્ગુનપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૮૩. તણ્હાય પહીનાય દિટ્ઠિમાનાપિ પહીના એવાતિ “**તણ્હાપપઞ્ચસ્સ છિન્નત્તા છિન્નપપઞ્ચે**”તિ વુત્તં. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. ઇધ સત્તવોહારો ચક્ખાદીસુ વિજ્જમાનેસુ એવ હોતિ, તસ્મા પરિનિબ્બુતાનઞ્ચ વોહારો ચક્ખાદીસુ સન્નિસ્સયેનેવ, નાઞ્ઞથાતિ **અતિક્કન્તબુદ્ધેહિ પરિહરિતાનિ ચક્ખુસોતાદીનિ પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ** ‘‘અત્થિ નુ ખો ભન્તે’’તિઆદિના. **ચક્ખુસોતાદિવટ્ટં** વટ્ટે પવત્તેય્ય.

ફગ્ગુનપઞ્હાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગિલાનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. છન્નવગ્ગો

૧. પલોકધમ્મસુત્તવણ્ણના

૮૪. **અનિચ્ચલક્ખણમેવ કથિતં**, તઞ્ચ પરિયાયેન, અનિચ્ચલક્ખણે કથિતે ઇતરલક્ખણાનિ કથિતાનેવ હોન્તિ બ્યભિચારભાવતો.

૨. સુઞ્ઞતલોકસુત્તવણ્ણના

૮૫. અત્તનો ઇદન્તિ **અત્તનિય**ન્તિ આહ “**અત્તનો સન્તકેના**”તિ.

૩. સંખિત્તધમ્મસુત્તવણ્ણના

૮૬. **વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બ**ન્તિ ખન્ધિયવગ્ગે ખન્ધવસેન આગતં, ઇધ આયતનવસેનાતિ અયમેવ વિસેસો.

૪. છન્નસુત્તવણ્ણના

૮૭. સબ્બનિમિત્તેહિ પટિસલ્લીયતિ એતેનાતિ **પટિસલ્લાનં**, ફલસમાપત્તિ. **જીવિતહારકસત્થં** જીવિતસ્સ હરણતો, સત્તાનઞ્ચ સસનતો હિંસનતો . **પરિચરિતો**તિ પયિરુપાસિતો. તેન યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જિન્તિ દીપેતિ.

અનુપવજ્જન્તિ પરેહિ ન ઉપવદિતબ્બં. તં પનેત્થ આયતિં અપ્પટિસન્ધિભાવતો હોતીતિ આહ "**અપ્પવત્તિક**"ન્તિ. "નેતં મમા"તિઆદીનિ વદન્તો **અરહત્તે પક્ખિપિત્વા કથેસિ. પુથુજ્જનભાવમેવ દીપેન્તો વદતિ** અકતકિચ્ચભાવદીપનેન. કિઞ્ચાપિ થેરો પુચ્છિતં પઞ્હં અરહત્તે પક્ખિપિત્વા કથેસિ, "ન સમનુપસ્સામી"તિ પન વદન્તો કિઞ્ચિ નિપ્ફત્તિં ન કથેસિ, તસ્મા "ઇદમ્પિ મનસિ કાતબ્બ"ન્તિ ઇદં આનેત્વા સમ્બન્ધો.

કિલેસપસ્સદ્ધીતિ કિલેસપરિળાહવૂપસમો. **ભવત્થાય** પુન ભવત્થાય. **આલયનિકન્તિ પરિયુટ્ઠાને**તિ ભવન્તરે અપેક્ખાસઙ્ખાતે આલયે નિકન્તિયા ચ પરિયુટ્ઠાનપ્પત્તિયા. **અસતિ** અવિજ્જમાનાય. પટિસન્ધિવસેન અઞ્ઞભવતો ઇધાગમનં **આગતિ નામ. ચુતિવસેન ગમન**ન્તિ ચવનવસેન ઇતો ગતિ. અનુરૂપગમનં ગતિ નામ તદુભયં ન હોતિ. ચુતૂપપાતો અપરાપરભવનવસેન **ચુતિ**, ઉપપજ્જનવસેન **ઉપપાતો**, તદુભયમ્પિ ન હોતિ. એવં પન ચુતૂપપાતે અસતિ **નેવિધ** ન ઇધ લોકે. **ન હુરં** ન પરલોકે હોતિ. તતો એવ **ન ઉભયત્થ હોતિ. અયમેવ અન્તો** અયં ઇધલોકે પરલોકે ચ અભાવોયેવ દુક્ખસ્સ પરિયોસાનં. **અયમેવા**તિ યથાવુત્તો એવ – **એત્થ** એતસ્મિં પાઠે પરમ્પરાગતો પમાણભૂતો **અત્થો**.

યે પનાતિ સમ્મવાદિનો સન્ધાય વદતિ. **અન્તરાભવં ઇચ્છન્તિ** "એવં ભવેન ભવન્તરસમ્બન્ધો યુજ્જેય્યા"તિ. **નિરત્થકં** અન્તરાભવસ્સ નામ કસ્સચિ અભાવતો. ચુતિક્ખન્ધાનન્તરઞ્હિ પટિસન્ધિક્ખન્ધાનંયેવ પાતુભાવો. તેનાહ "**અન્તરાભવસ્સ...પે॰... પટિક્ખિત્તોયેવા**"તિ. તત્થ **ભાવો**તિ અત્થિતા. **અભિધમ્મે કથાવત્થુપ્પકરણે** (કથા॰ ૫૦૫-૫૦૭) **પટિક્ખિત્તોયેવ**. યદિ એવં "અન્તરેના"તિ ઇદં કથન્તિ આહ "**અન્તરેના**"તિઆદિ. વિકપ્પતો અઞ્ઞં **વિકપ્પન્તરં**, તસ્સ દીપનં "અન્તરેના"તિ વચનં. ન અન્તરાભવદીપનં તાદિસસ્સ અનુપલબ્ભનતો પયોજનાભાવતો ચ. યત્થ હિ વિપાકવિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચયો, તત્થસ્સ નિસ્સયભૂતસ્સ વત્થુસ્સ સહભાવીનઞ્ચ ખન્ધાનં સમ્ભવોતિ સદ્ધિં અત્તનો નિસ્સયેન વિઞ્ઞાણં ઉપ્પજ્જતેવાતિ નાસ્સ ઉપ્પત્તિયા દેસદૂરતા વેદિતબ્બા. "નેવ ઇધ ન હુર"ન્તિ વુત્તદ્વયતો અપરં વિકપ્પેન "ન ઉભય"ન્તિ, તત્થપિ ન હોતિયેવાતિ અધિપ્પાયો. "**અન્તરેના**"તિ વા "વિના"તિ ઇમિના સમાનત્થો નિપાતો, તસ્મા નેવિધ, ન હુરં, ઉભયં વિનાપિ નેવાતિ અત્થો.

આહરીતિ છિન્નવસેન ગણ્હિ. તેનાહ "**કણ્ઠનાળં છિન્દી**"તિ. **પરિગ્ગણ્હન્તો**તિ સમ્મસન્તો. **પરિનિબ્બુતો** દીઘરત્તં વિપસ્સનાય યુત્તપયુત્તભાવતો. "**અનુપવજ્જં છન્નેન ભિક્ખુના સત્થં આહરિત**"ન્તિ, **કથેસી**તિ અસેક્ખકાલે બ્યાકરણં વિય કત્વા કથેસિ.

ઇમિનાતિ "ઉપવજ્જકુલાની"તિ ઇમિના વચનેન. **થેરો**તિ સારિપુત્તત્થેરો. **એવ**ન્તિ એવં પુબ્બકાલેસુ સંસટ્ઠવિહારી હુત્વા ઠિતો પચ્છા અરહત્તં પાપુણિસ્સતીતિ આસઙ્કન્તો પુચ્છતિ. સેસં ઉત્તાનમેવ.

છન્નસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૬. પુણ્ણસુત્તાદિવણ્ણના

૮૮-૮૯. **ત**ન્તિ ચક્ખુરૂપદ્વયં. તેનાહ "**ચક્ખુઞ્ચેવ રૂપઞ્ચા**"તિ. **નન્દિસમુદયા**તિ નન્દિયા સમુદયતણ્હાય સેસકારણેહિ નન્દિયા સમુદિતિ સમોધાનં નન્દિસમુદયો, તસ્મા નન્દિસમુદયા. તેનાહ "**તણ્હાય સમોધાનેના**"તિ. પઞ્ચક્ખન્ધસઙ્ખાતસ્સ દુક્ખસ્સ સમોધાનેન સમુદિતિ પવત્તિયેવાતિ સહ સમુદયેન દુક્ખસ્સ દસ્સિતત્તા "**વટ્ટં મત્થકં**

પાપેત્વા”તિ વુત્તં. નિરોધૂપાયેન સદ્ધિં નિરોધસ્સ દસ્સિતત્તા “**વિવટ્ટં મત્થકં પાપેત્વા**”તિ. પુચ્છાનુસન્ધિઆદીસુ અઞ્ઞતરો ન હોતીતિ આહ – “**પાટિયેક્કો અનુસન્ધી**”તિ.

ચણ્ડાતિ કોધના. **દુટ્ઠા**તિ દોસવન્તોતિ અત્થો. **કિબ્બિસા**તિ પાપા. **કક્ખળા**તિ દારુણા. **ઘટિકમુગ્ગરેના**તિ એકસ્મિં પક્ખે ઘટિકં દસ્સેત્વા કતેન રસ્સદણ્ડેન. સત્તાનં સસનતો સત્થં, તતો એવ જીવિતસ્સ હરણતો હારકઞ્ચાતિ **સત્થહારકં**. **ઇન્દ્રિયસંવરો “દમો”તિ વુત્તો** મનચ્છટ્ઠાનં ઇન્દ્રિયાનં દમનતો. **પઞ્ઞા “દમો”તિ વુત્તા** કિલેસવિસેવિતાનં દમનતો વૂપસમનતો. **ઉપોસથકમ્મં “દમો”તિ વુત્તં** કાયદ્વારાદીહિ ઉપ્પજ્જનકઅસમસ્સ દમનતો. **ખન્તિ “દમો”તિ વેદિતબ્બા** અક્ખન્તિયા દમનતો વૂપસમનતો. તેનાહ “**ઉપસમોતિ તસ્સેવ વેવચન**”ન્તિ.

એત્થાતિ સુનાપરન્તજનપદે. **એતે દ્વે**તિ અયં પુણ્ણત્થેરો તસ્સ કનિટ્ઠોતિ એતે દ્વે ભાતરો. **આહચ્ચ અટ્ઠાસિ** ઉળારં બુદ્ધારમ્મણં પીતિં ઉપ્પાદેત્વા. **સત્ત સીહનાદે નદિત્વા**તિ મમ્મચ્છેદકાનમ્પિ અક્કોસપરિભાસાનં ખમને સન્તોસાભાવદીપનં, પાણિપ્પહારસ્સ, લેડ્ડુપ્પહારસ્સ, દણ્ડપ્પહારસ્સ, સત્થપ્પહારસ્સ, જીવિતવોરોપનસ્સ, ખમને સન્તોસાભાવદીપનઞ્ચાતિ એવં સત્ત સીહનાદે નદિત્વા. ચતૂસુ ઠાનેસુ વસિતત્તા પાળિયં વસનટ્ઠાનં અનુદ્દેસિકં કત્વા “**સુનાપરન્તસ્મિં જનપદે વિહરતિ**”ઇચ્ચેવ વુત્તં.

ચતૂસુ ઠાનેસૂતિ અબ્બુહત્થપબ્બતે, સમુદ્દગિરિવિહારે, માતુલગિરિમ્હિ, મકુળકારામવિહારેતિ ઇમેસુ ચતૂસુ ઠાનેસુ. **તન્તિ** ચઙ્કમં આરુય્હ કોચિ ભિક્ખુ ચઙ્કમિતું સમત્થો નત્થિ મહતા સમુદ્દપરિસ્સયેન ભાવનામનસિકારસ્સ અનભિસમ્ભુણનતો. **ઉપ્પાતિક**ન્તિ ઉપ્પાતકરં મહાસઙ્ખોભં ઉટ્ઠપેત્વા. **સમ્મુખે**તિ અનિલપદેસે. **પટિવેદેસુ**ન્તિ પવેદેસું.

આરદ્ધકાલતો પટ્ઠાયાતિ મણ્ડલમાળસ્સ કાતું પથવીમિતકાલતો પભુતિ. સચ્ચબન્ધેન પઞ્ચસતાનિ પરિપૂરેતું “**એકૂનપઞ્ચસતાન**”ન્તિ વુત્તં. **ગન્ધકુટિ**ન્તિ જેતવનમહાવિહારે મહાગન્ધકુટિં.

સચ્ચબન્ધનામોતિ સચ્ચબન્ધે પબ્બતે ચિરનિવાસિતાય “સચ્ચબન્ધો”ત્વેવ લદ્ધનામો. **અરહત્તં પાપુણી**તિ પઞ્ચાભિઞ્ઞાપરિવારં અરહત્તં અધિગચ્છિ. તેનાહ “**મગ્ગેનેવસ્સ અભિઞ્ઞા આગતા**”તિ.

તસ્મિં સન્નિપતિતા મહાજના કેચિ સોતાપન્ના, કેચિ સકદાગામિનો, કેચિ અનાગામિનો, કેચિ અરહન્તો અહેસું. તત્થાપિ કેચિ તેવિજ્જા, કેચિ છળભિઞ્ઞા, કેચિ પટિસમ્ભિદપ્પત્તા અહેસું. તં સન્ધાય વુત્તં “**મહાજનસ્સ બન્ધનમોક્ખો જાતો**”તિ. યે પન તત્થ સરણગમનપઞ્ચસીલદસસીલસમાદાનેન લદ્ધાનુગ્ગહા, તેસં દેવતાનઞ્ચ વસેન “**મહન્તં બુદ્ધકોલાહલં અહોસી**”તિ વુત્તં.

અરુણં પન મહાગન્ધકુટિયંયેવ ઉટ્ઠપેસિ દેવતાનુગ્ગહત્થઞ્ચેવ કુલાનુદયાય ચ. **અપાયમગ્ગે ઓતારિતો** “કોચિ લોકસ્સ સજિતા અત્થિ, તસ્સ વસેન પવત્તિસંહારા હોન્તિ, તેનેવાયં પજા સનાથા હોતિ, તં યુઞ્જતિ ચ તસ્મિં તસ્મિં કમ્મે”તિ મિચ્છાગાહેહિ. **પરિચરિતબ્બં યાચિ** “એત્થ મયા ચિરં વસિતબ્બ”ન્તિ.

છટ્ઠન્તિ બાહિયસુત્તં. તં **ઉત્તાનમેવ** હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા.

પુણ્ણસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૮. પઠમએજાસુત્તાદિવણ્ણના

૯૦-૯૧. એજતિ છળારમ્મણનિમિત્તં કમ્પતીતિ **એજા**. તેનાહ “**ચલનટ્ઠેના**”તિ. **આબાધનટ્ઠેન** પીળનટ્ઠેન. **અન્તો દોસનટ્ઠેના**તિ અન્તોચિત્તે એવ પદુસ્સનટ્ઠેન. **નિકન્તનટ્ઠેના**તિ છિન્દનટ્ઠેન. **હેટ્ઠા ગહિતમેવા**તિ હેટ્ઠા મઞ્ઞિતસમુગ્ઘાતસારુપ્પસુત્તે આગતમેવ. **વુત્તનયમેવ** મઞ્ઞિતસમુગ્ઘાતસુત્તે.

પઠમએજાસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. પઠમદ્વયસુત્તાદિવણ્ણના

૯૨-૯૩. **દ્વય**ન્તિ દુકં. પાળિયં આમેડિતલોપેન નિદ્દેસોતિ આહ “**દ્વે દ્વે કોટ્ઠાસે**”તિ. **એવમેત**ન્તિ એવં અનિચ્ચાદિભાવેન એતં ચક્ખુરૂપઞ્ચાતિ દ્વયં. **ચલતી**તિ અનવટ્ઠાનેન પચલતિ. **બ્યથતી**તિ જરાય મરણેન ચ પવેધતિ. **હેતુ ચેવ** ઉપ્પત્તિનિમિત્તત્તા. **સહગતી**તિ સહપ્પવત્તિ, તાય ગહેતબ્બત્તા ‘‘સઙ્ગતી’’તિ ફસ્સો વુત્તો. એસ નયો સેસપદદ્વયેપિ. યસ્મા ચ સંગચ્છમાનધમ્મવિમુત્તા સઙ્ગતિ નામ નત્થિ, તથા સન્નિપાતસમવાયા, તેસં વસેન નિબ્બત્તો ફસ્સો તથા વુચ્ચતીતિ. તેનાહ “**ઇમિના**”તિઆદિ.

વત્થૂતિ ચક્ખુ નિસ્સયપચ્ચયાદિભાવેન. **આરમ્મણ**ન્તિ રૂપં આરમ્મણપચ્ચયાદિભાવેન. **સહજાતા તયો ખન્ધા** વેદનાદયો, તે સહજાતાદિપચ્ચયભાવેન. **અયં હેતૂ**તિ અયં તિવિધો હેતૂ. **ફસ્સેના**તિઆદીસુ અયં સઙ્ખેપત્થો – યસ્મા રૂપારમ્મણે ફસ્સે અત્તનો ફુસનકિચ્ચં કરોન્તે એવં વેદના અનુભવનકિચ્ચં, સઞ્ઞા સઞ્જાનનકિચ્ચં કરોતિ, તસ્મા “**ફસ્સેન ફુટ્ઠમેવા**”તિઆદિવુત્તમેવ અત્થં ઇદાનિ પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન દસ્સેતું “**ફુટ્ઠો**”તિઆદિ વુત્તં. પઞ્ચેવ ખન્ધા ભગવતા સમતિંસાય આકારેહિ વુત્તા. કસ્માતિ આહ “**કથ**”ન્તિઆદિ. રુક્ખસાખાસુ રુક્ખવોહારો વિય એકેકધમ્મેપિ ખન્ધવોહારો હોતિયેવ. તેનાહ ભગવા – ‘‘વિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો’’તિ (યમ॰ ખન્ધયમક ૨).

પઠમદ્વયસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

છન્નવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. સળવગ્ગો

૧. અદન્તઅગુત્તસુત્તવણ્ણના

૯૪. **અદમિતા**તિ દમં નિબ્બિસેવનભાવં અનીતા. **અગોપિતા**તિ સતિસઙ્ખાતાય વતિયા ન રક્ખિતા. **અપિહિતા**તિ સતિકવાટેન ન પિહિતા. ચતૂહિપિ પદેહિ ઇન્દ્રિયાનં અનાવરણમેવાહ. અધિકં વહન્તીતિ અધિવાહા, દુક્ખસ્સ અધિવાહા **દુક્ખાધિવાહા**. નિરયેસુ ઉપ્પજ્જનકં **નેરયિકં**. **આદિ**-સદ્દેન સેસપાળિં સઙ્ગણ્હાતિ.

સળેવાતિ છ-કારસ્સ સ-કારો, ળ-કારો પદસન્ધિકરો. **યત્થા**તિ નિમિત્તત્થે ભુમ્મં. **અનવસ્સુતા અતિન્તા**તિ રાગેન અતેમિતા.

અસ્સાદિતન્તિ અસ્સાદં ઇતં ઉપગતં. તેનાહ “**અસ્સાદવન્ત**”ન્તિ. **સુખદુક્ખ**ન્તિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠં. અન્વયતીતિ અન્વયો, હેતુ. ફસ્સોતિ અન્વયો એતસ્સાતિ **ફસ્સન્વય**ન્તિ આહ – “**ફસ્સહેતુક**”ન્તિ. “**અવિરુદ્ધ**”ઇતિ વિભત્તિલોપેન

નિદ્દેસો.

પપઞ્ચસઞ્ઞાતિ તણ્હાદિસમધૂપસંહતસઞ્ઞા. તેનાહ "**કિલેસસઞ્ઞાય પપઞ્ચસઞ્ઞા નામ હુત્વા**"તિ. પપઞ્ચસઞ્ઞા એતેસં અત્થીતિ **પપઞ્ચસઞ્ઞા**, ઇતરીતરા નરા. **પપઞ્ચયન્તા**તિ સંસારે પપઞ્ચં ચિરાયનં કરોન્તા. **સઞ્ઞિનો**તિ ગેહસ્સિતસઞ્ઞાય સઞ્ઞાવન્તો. **મનોમયં વિતક્ક**ન્તિ કેવલં મનસા સમ્ભાવિતં મિચ્છાવિતક્કં. **ઇરીયતી**તિ ઇરિયં પટિપત્તિં ઇરીયતિ પટિપજ્જતિ.

સુટ્ઠુ ભાવિતોતિ સુટ્ઠુભાવં સુભાવનં ઇતો ભાવિતભાવિતો. **ફુટ્ઠસ્સ ચિત્ત**ન્તિ તેન યથાવુત્તફસ્સેન ફુટ્ઠં અસ્સ ચિત્તં. **ન વિકમ્પતે ક્વચી**તિ કિસ્મિઞ્ચિ ઇટ્ઠાનિટ્ઠારમ્મણે ન કમ્પતિ. **પારગા**તિ પારગામિનો ભવથ.

અદન્તઅગુત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. માલુક્યપુત્તસુત્તવણ્ણના

૯૫. **અપસાદેતી**તિ તજ્જેતિ. **ઉસ્સાદેતી**તિ ઉક્કંસેતિ. **અયં કિર** થેરો માલુક્યપુત્તો. **પમજ્જિત્વા**તિ યોનિસોમનસિકારસ્સ અનનુયુઞ્જનેન પમજ્જિત્વા.

યત્રાતિ પચ્ચત્તં વચનાલઙ્કારે. **નામા**તિ અસમ્ભાવને અપસાદનપક્ખે, ઉસ્સાદનપક્ખે પન સમ્ભાવને. **કિં જાત**ન્તિ કિં તેન મહલ્લકભાવેન જાતન્તિ મહલ્લકભાવં તિણાયપિ અમઞ્ઞમાનો વદતિ. તેનાહ "**યદિ…પે॰… અનુગ્ગણ્હન્તો**"તિ. **અનુગ્ગણ્હન્તો**તિ અચિન્તેન્તો. માદિસાનં ભગવતો ઓવાદો ઉપકારાવહોતિ એતરહિ **ઓવાદઞ્ચ પસંસન્તો**.

''અદિટ્ઠા અદિટ્ઠપુબ્બા''તિઆદિના પરિકપ્પવસેન વુત્તનિદસ્સનં ''યથા એતેસુ છન્દાદયો ન હોન્તિ, એવમિતરેસુપિ પરિઞ્ઞાતેસૂ''તિ નયપટિપજ્જનત્થં, તેસમ્પિ ઇમેહિ સમાનેતબ્બત્તા. તેન વુત્તં ''સુપિનકૂપમા કામા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૩૪; ૨.૪૬; પાચિ॰ ૪૧૭; ચૂળવ॰ ૬૫).

ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તન્તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસ્સ રૂપાયતનં યત્તકો ગહણાકારો, તત્તકં. કિત્તકં પમાણન્તિ અત્તસંવેદિયં પરસ્સ ન દિસિતબ્બં, કપ્પનામત્તં રૂપં. તેનાહ "**ચક્ખુવિઞ્ઞાણં હી**"તિઆદિ. **રૂપે**તિ રૂપાયતને. **રૂપમત્તમેવા**તિ નીલાદિભેદં રૂપાયતનમત્તં, ન નીલાદિ. વિસેસનિવત્તનત્થો હિ અયં મત્ત-સદ્દો. યદિ એવં, **એવ-**કારો કિમત્થિયો? ચક્ખુવિઞ્ઞાણઞ્હિ રૂપાયતને લબ્ભમાનમ્પિ નીલાદિવિસેસં ''ઇદં નીલં નામ, ઇદં પીતં નામા''તિ ન ગણ્હાતિ. કુતો નિચ્ચાનિચ્ચાદિસભાવત્થન્તિ સંહિતસ્સપિ નિવત્તનત્થં એવકારગ્ગહણં. તેનાહ "**ન નિચ્ચાદિસભાવ**"ન્તિ. **સેસવિઞ્ઞાણેહિપી**તિ જવનવિઞ્ઞાણેહિપિ.

દિટ્ઠં નામ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં રૂપાયતનસ્સ દસ્સનન્તિ કત્વા. તેનાહ "**રૂપે રૂપવિજાનન**"ન્તિ. **ચક્ખુવિઞ્ઞાણમત્તમેવા**તિ યત્તકં ચક્ખુવિઞ્ઞાણં રૂપાયતને ગહણમત્તં, તંમત્તમેવ મે સબ્બં ચિત્તં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. ''રાગાદિરહેના''તિ વા પાઠો. **દિટ્ઠં નામ** પદત્થતો ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિટ્ઠં રૂપં. **તત્થેવા**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિટ્ઠમત્તે રૂપે. **ચિત્તત્તયં** દિટ્ઠમત્તં નામ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં વિય રાગાદિવિરહેન પવત્તનતો. તેનાહ "**યથા ત**"ન્તિ આદિ.

મનોદ્વારાવજ્જનેન વિઞ્ઞાતારમ્મણં વિઞ્ઞાતન્તિ અધિપ્પેતં રાગાદિવિરહેન વિઞ્ઞેય્યતો. તેનાહ "**યથા આવજ્જનેના**"તિઆદિ.

તદાતિ તસ્મિં કાલે, ન તતો પટ્ઠાયાતિ અયમેત્થ અત્થોતિ દસ્સેતિ. ''દિટ્ઠમત્ત''ન્તિઆદિના એસં રાગાદીનં નિવત્તનં અધિપ્પેતં, તે ''તેના''તિ એત્થ ત-સદ્દેન પચ્ચામસીયન્તીતિ "**તેન રાગેન વા રત્તો**"તિઆદિ વુત્તં. **તત્થા**તિ વિસયે ભુમ્મં, વિસયભાવો ચ વિસયિના સમ્બન્ધવસેન ઇચ્છિતબ્બોતિ વુત્તં "**પટિબદ્ધો**"તિઆદિ.

સતીતિ રૂપસ્સ યથાસભાવસલ્લક્ખણા સતિ **મુટ્ઠા** પિયનિમિત્તમનસિકારેન અનુપ્પજ્જનતો ન દિસ્સતિ નપ્પવત્તતિ. **અજ્ઝોસા**તિ અજ્ઝોસાય. **ગિલિત્વા** પરિનિટ્ઠપેત્વા અત્તનિયકરણેન.

અભિજ્ઝા ચ વિહેસા ચાતિ કરણત્થે પચ્ચત્તવચનન્તિ આહ – "**અભિજ્ઝાય ચ વિહેસાય ચા**"તિ. અત્થવસેન વિભત્તિપરિણામોતિ આહ – "**અભિજ્ઝાવિહેસાહી**"તિ. **આચિનન્તસ્સા**તિ વડ્ઢેન્તસ્સ. **પટિસ્સતો**તિ પતિસ્સતો સબ્બત્થ સતિયા યુત્તો. **સેવતો ચાપી**તિ એત્થ **ચ**-સદ્દો **અપિ**-સદ્દો ચ નિપાતમત્તન્તિ "**સેવન્તસ્સ**"ઇચ્ચેવ અત્થો વુત્તો.

માલુક્યપુત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પરિહાનસુત્તવણ્ણના

૯૬. **પરિહાનસભાવ**ન્તિ અનવજ્જધમ્મેહિ પરિહાયનસભાવં. **અભિભવિતાની**તિ અભિભૂતાનિ નિબ્બિસેવનભાવાકારેન. **સરસઙ્કપ્પા**તિ તસ્મિં તસ્મિં વિસયે અનવટ્ઠિતભાવેન સઙ્કપ્પા. **સંયોજનિયા**તિ સંયોજેતબ્બા. સંયોજનાનઞ્હિ પુનપ્પુનં ઉપ્પત્તિયા ઓકાસં દેન્તો કિલેસજાતં અધિવાસેતિ નામ. કિલેસો એવ **કિલેસજાતં. આરમ્મણં** પન ચિત્તે કરોન્તો અધિવાસેતિ નામ. **છન્દરાગપ્પહાનેન ન પજહતિ** આરમ્મણં, કિલેસં પન અનુપ્પત્તિધમ્મતાપાદનેન એવ. **અભિભવિતં આયતનન્તિ કથિતં** અધિવાસનાદિના. ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, પરિહાનધમ્મો હોતી''તિ **ધમ્મં પુચ્છિત્વા** તં **વિભજન્તેન ભગવતા** ''તઞ્ચે ભિક્ખુ અધિવાસેતી''તિઆદિના **પુગ્ગલેન** પુગ્ગલાધિટ્ઠાનેન **ધમ્મો દસ્સિતો**.

પરિહાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પમાદવિહારીસુત્તવણ્ણના

૯૭. **ન પિદહિત્વા** ચક્ખુન્દ્રિયં ન પિદહિત્વા સઞ્છાદિત્વા ઠિતસ્સ. **બ્યાસિઞ્ચતી**તિ કિલેસેહિ વિસેસેન આસિઞ્ચતિ. **કિલેસતિન્ત**ન્તિ કિલેસેહિ અવસ્સુતં. **દુબ્બલપીતિ** તરુણા ન બલપ્પત્તા. **બલવપીતિ** ઉબ્બેગા ફરણપ્પત્તા ચ પીતિ. **દરથપ્પસ્સદ્ધી**તિ કાયચિત્તદરથવૂપસમલક્ખણા પસ્સદ્ધિ. **ન ઉપ્પજ્જન્તિ** પચ્ચયપરમ્પરાય અસિદ્ધત્તા. ''કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, પમાદવિહારી હોતી''તિઆદિના **પુગ્ગલં પુચ્છિત્વા** ''પામોજ્જં ન હોતિ, પામોજ્જં જાયતી''તિઆદિના ચ, **ધમ્મેન** ''પમાદવિહારી અપ્પમાદવિહારી''તિ ચ **પુગ્ગલો દસ્સિતો**.

પમાદવિહારીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સંવરસુત્તવણ્ણના

૯૮. **ઇદન્તિ** ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસંવરો’’તિ? ઇદં વચનં. **પહાતબ્બધમ્મક્ખાનવસેના**તિ પહાતબ્બધમ્મસ્સેવ કથનં વુત્તં. ‘‘કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસંવરો હોતી’’તિ **ધમ્મં પુચ્છિત્વા** ‘‘સન્તિ, ભિક્ખવે, ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા રૂપા’’તિઆદિના **ધમ્મોવ વિભત્તો**.

સંવરસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સમાધિસુત્તવણ્ણના

૯૯. **ચિત્તેકગ્ગતાયા**તિ સમથવસેન ચિત્તેકગ્ગતાય. **પરિહાયમાને**તિ તસ્સ અલાભેન પરિહાયમાને. **કમ્મટ્ઠાન**ન્તિ વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનં, સમથમેવ વા.

૭. પટિસલ્લાનસુત્તવણ્ણના

૧૦૦. **કમ્મટ્ઠાન**ન્તિ સમથવિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનં.

૮-૯. પઠમનતુમ્હાકંસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૧-૧૦૨. **ઉપમં પરિવારેત્વા**તિ ઉપમં પરિહરિત્વા. **સુદ્ધિકવસેના**તિ ઉપમાય વિના કેવલમેવ.

૧૦. ઉદકસુત્તવણ્ણના

૧૦૩. **ઉદકો**તિ તસ્સ નામં. **વેદં** ઞાણં. સબ્બં જિતવાતિ **સબ્બજિ**. **અવખત**ન્તિ નિખતં. **ઉચ્છાદનધમ્મો**તિ ઉચ્છાદેતબ્બસભાવો. **પરિમદ્દનધમ્મો**તિ પરિમદ્દિતબ્બસભાવો. **પરિહતો**તિ પરિહરિતો. ઓદનકુમ્માસૂપચયુચ્છાદનપરિમદ્દનપદેહીતિ વત્તબ્બં. ઉચ્છાદનં વા પરિમદ્દનમત્તમેવાતિ કત્વા ન ગહિતં.

ઉદકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સળવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દુતિયો પણ્ણાસકો.

૧૧. યોગક્ખેમિવગ્ગો

૧. યોગક્ખેમિસુત્તવણ્ણના

૧૦૪. **ચતૂહિ યોગેહી**તિ કામયોગાદીહિ ચતૂહિ યોગેહિ. **ખેમિનો**તિ ખેમવતો કુસલિનો. **કારણભૂત**ન્તિ કત્તબ્બઉપાયસ્સ કારણભૂતં. પરિયાયતિ પવત્તિં નિવત્તિઞ્ચ ઞાપેતીતિ પરિયાયો, ધમ્મો ચ સો પરિયત્તિધમ્મત્તા પરિયાયો ચાતિ ધમ્મપરિયાયો, તં **ધમ્મપરિયાયં**. યસ્મા પન સો તસ્સાધિગમસ્સ કારણં હોતિ, તસ્મા વુત્તં ‘‘**ધમ્મકારણ**’’ન્તિ. **યુત્તિ**ન્તિ સમથવિપસ્સનાધમ્માનીતિ વા ચતુસચ્ચધમ્માનીતિ વા. ‘‘તસ્મા’’તિ પદં ઉદ્ધરિત્વા –

‘‘કસ્મા’’તિ કારણં પુચ્છન્તો ‘‘**કિં અક્ખાતત્તા, ઉદાહુ પહીનત્તા**’’તિ વિભજિત્વા પુચ્છિ. યસ્મા પન છન્દરાગપ્પહાનં યોગક્ખેમિભાવસ્સ કારણં, ન કથનં, તસ્મા ‘‘**પહીનત્તા**’’તિઆદિ વુત્તં.

યોગક્ખેમિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૧૦. ઉપાદાયસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૫-૧૧૩. વેદનાસુખદુક્ખન્તિ વેદનાસઙ્ખાતં સુખઞ્ચ દુક્ખઞ્ચ કથિતં. ‘‘અજ્ઝત્તં સુખં દુક્ખ’’ન્તિ વુત્તત્તા વિમુત્તિસુખસ્સ ચ સળાયતનદુક્ખસ્સ ચ કથિતત્તા વિવટ્ટસુખં ચેત્થ કથિતમેવાતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું. કામં ખન્ધિયવગ્ગે ખન્ધવસેન દેસના આગતા, ન આયતનવસેન. એત્થ પન વત્તબ્બં અત્થજાતં ખન્ધિયવગ્ગે વુત્તનયમેવાતિ.

ઉપાદાયસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

યોગક્ખેમિવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. લોકકામગુણવગ્ગો

૧-૨. પઠમમારપાસસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૪-૧૧૫. આવસતિ એત્થ કિલેસમારોતિ **આવાસો**. કામગુણઅજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ આયતનાનિ. કિલેસમારસ્સ આવાસં ગતો **વસં ગતો. તિવિધસ્સા**તિ પપઞ્ચસઞ્ઞાસઙ્ખાતસ્સ તિવિધસ્સપિ મારસ્સ. તતો એવ દેવપુત્તમારસ્સપિ વસં ગતોતિ સક્કા વિઞ્ઞાતું.

પઠમમારપાસસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. લોકન્તગમનસુત્તવણ્ણના

૧૧૬. લોકિયન્તિ એત્થ સત્તકાયભૂતગામાદીતિ **લોકો**, ચક્કવાળો. સઙ્ખારો પન લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન **લોકો. અન્ત**ન્તિ ઓસાનં. **સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સંસન્દિત્વા**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણગતિયા સમાનેત્વા અવિરોધેત્વા. **થોમેસ્સામી**તિ પસંસિસ્સામિ.

એવંસમ્પત્તિકન્તિ એવંસમ્પજ્જનકં એવંપસ્સિતબ્બં ઇદં મમ અજ્ઝેસનં. તેનાહ ‘‘**ઈદિસન્તિ અત્થો**’’તિ. **જાનં જાનાતી**તિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન જાનિતબ્બં જાનાતિ એવ. ન હિ પદેસઞ્ઞાણે ઠિતો જાનિતબ્બં સબ્બં જાનાતિ. ઉક્કટ્ઠનિદ્દેસેન હિ અવિસેસગ્ગહણેન ચ ‘‘જાન’’ન્તિ ઇમિના નિરવસેસં ઞેય્યજાતં પરિગ્ગય્હતીતિ તબ્બિસયાય જાનનકિરિયાય સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમેવ કરણં ભવિતું યુત્તં. પકરણવસેન ‘‘ભગવા’’તિ પદસન્નિધાનેન ચ અયમત્થો વિભાવેતબ્બો. **પસ્સિતબ્બમેવ પસ્સતી**તિ દિબ્બચક્ખુ-પઞ્ઞાચક્ખુ-ધમ્મચક્ખુ-બુદ્ધચક્ખુ-સમન્તચક્ખુ-સઙ્ખાતેહિ ઞાણચક્ખૂહિ પસ્સિતબ્બં પસ્સતિ એવ. અથ વા **જાનં જાનાતી**તિ યથા અઞ્ઞે સવિપલ્લાસા કામરૂપપરિઞ્ઞાવાદિનો જાનન્તાપિ વિપલ્લાસવસેન જાનન્તિ, ન એવં ભગવા. ભગવા પન પહીનવિપલ્લાસત્તા જાનન્તો જાનાતિ એવ, દિટ્ઠિદસ્સનસ્સ અભાવા પસ્સન્તો પસ્સતિ એવાતિ અત્થો.

દસ્સનપરિણાયકટ્ઠેનાતિ યથા ચક્ખુ સત્તાનં દસ્સનત્થં પરિણેતિ સાધેતિ, એવં લોકસ્સ યાથાવદસ્સનસાધનતોપિ દસ્સનકિચ્ચપરિણાયકટ્ઠેન **ચક્ખુભૂતો**, પઞ્ઞાચક્ખુમયત્તા વા સયમ્ભૂઞાણેન પઞ્ઞાચક્ખું ભૂતો પત્તોતિ વા **ચક્ખુભૂતો**. **ઞાણભૂતો**તિ એતસ્સ ચ એવમેવ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ધમ્મા વા બોધિપક્ખિયા, તેહિ ઉપ્પન્નત્તા લોકસ્સ ચ તદુપ્પાદનતો અનઞ્ઞસાધારણં વા ધમ્મં પત્તો અધિગતોતિ **ધમ્મભૂતો**. ''બ્રહ્મા''વુચ્ચતિ સેટ્ઠટ્ઠેન મગ્ગઞાણં, તેન ઉપ્પન્નત્તા લોકસ્સ ચ તદુપ્પાદનતો તઞ્ચ સયમ્ભૂઞાણેન પત્તોતિ **બ્રહ્મભૂતો**. ચતુસચ્ચધમ્મં વદતીતિ **વત્તા**. ચિરં સચ્ચપટિવેધં પવત્તેન્તો વદતીતિ **પવત્તા**. **અત્થં નીહરિત્વા**તિ દુક્ખાદિઅત્થં ઉદ્ધરિત્વા. પરમત્થં વા નિબ્બાનં પાપયિતા. અમતસચ્છિકિરિયં સત્તેસુ ઉપ્પાદેન્તો અમતં દદાતીતિ **અમતસ્સ દાતા**. બોધિપક્ખિયધમ્માનં તદાયત્તભાવતો **ધમ્મસ્સામી**. પુનપ્પુનં યાચાપેન્તો ભારિયં કરોન્તો **ગરું કરોતિ** નામ, તથા દુવિઞ્ઞેય્યં કત્વા કથેન્તોપિ.

ચક્ખુના વિજ્જમાનેન **લોકસઞ્ઞી હોતિ**, ન તસ્મિં અસતિ. ન હિ અજ્ઝત્તિકાયતનવિરહેન લોકસમઞ્ઞા અત્થિ. તેનાહ **''ચક્ખુસ્મિં લોકો''**તિઆદિ. **અપ્પહીનદિટ્ઠી**તિ અસમૂહતસક્કાયદિટ્ઠિકો ઘનવિનિબ્ભોગં કાતું અસક્કોન્તો સમુદાયં વિય અવયવં ''લોકો''તિ સઞ્જાનાતિ ચેવ મઞ્ઞતિ ચ. તથાતિ ઇમિના ''લોકોતિ સઞ્જાનાતિ ચેવ મઞ્ઞતિ ચા''તિ પદત્તયં આકડ્ઢતિ. **તસ્સા**તિ પુથુજ્જનસ્સ, ચક્કવાળલોકસ્સ વા. ચક્ખાદિમેવ હિ સહોકાસેન ''ચક્કવાળો''તિ પુથુજ્જનો સઞ્જાનાતિ. **ગમનેના**તિ પદસા ગમનેન. **ન સક્કા** તેસં અનન્તત્તા. **લુજ્જનટ્ઠેના**તિ અભિસઙ્ખારલોકવસેન લોકસ્સ અન્તં દસ્સેતું વુત્તં. તસ્સ **અન્તો** નામ નિબ્બાનં. તં પત્તું સક્કા સમ્માપટિપત્તિયા પત્તબ્બત્તા. ચક્કવાળલોકસ્સ પન અન્તો નામ, નત્થિ તસ્સ ગમનેન અપ્પત્તબ્બત્તા.

ઇમેહિ પદેહીતિ ઇમેહિ વાક્યવિભાગેહિ પદેહિ. તાનિ પન અક્ખરસમુદાયલક્ખણાનીતિ આહ **''અક્ખરસમ્પિણ્ડનેહી''**તિ. **પાટિયેક્કઅક્ખરેહી**તિ તસ્મિં તસ્મિં પદે પટિનિયતસન્નિવેસેહિ વિસું વિસું ચિત્તેન ગય્હમાનેહિ અક્ખરેહીતિ અત્થો.

ગમનટ્ઠેન ''પણ્ડા'' વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તાય ઇતો ગતો પત્તોતિ **પણ્ડિતો**, પઞ્ઞવા. મહાપઞ્ઞતા નામ પટિસમ્ભિદાવસેન વેદિતબ્બાતિ આહ **''મહન્તે અત્થે''**તિઆદિ. **યથા તન્તિ** એત્થ **તન્તિ** નિપાતમત્તં પઠમવિકપ્પે, દુતિયવિકપ્પે પન પચ્ચામસનન્તિ આહ **''તં બ્યાકત''**ન્તિ.

લોકન્તગમનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. કામગુણસુત્તવણ્ણના

૧૧૭. ચેતસોતિ કરણે સામિવચનં. ચિત્તેન સંકુસનં નામ અનુભવોતિ આહ **''ચિત્તેન અનુભૂતપુબ્બા''**તિ. ઉતુત્તયાનુરૂપતાવસેન **પાસાદત્તયં**, તં વસેન **તિવિધનાટકભેદો**. મનોરમ્મતામત્તેન કામગુણં કત્વા દસ્સિતં, ન કામવસેન. ન હિ અભિનિક્ખમનતો ઉદ્ધં બોધિસત્તસ્સ કામવિતક્કા ભૂતપુબ્બા. તેનાહ મારો પાપિમા –

> ''સત્ત વસ્સાનિ ભગવન્તં, અનુબન્ધિં પદાપદં;
> ઓતારં નાધિગચ્છિસ્સં, સમ્બુદ્ધસ્સ સતીમતો''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૪૪૮);

મેત્તેય્યો નામાતિઆદિ અનાગતારમ્મણદસ્સનમત્તં, ન બોધિસત્તસ્સ એવં ઉપ્પજ્જતીતિ. અત્તા પિયાયિતબ્બરૂપો એતસ્સાતિ **અત્તરૂપો**, ઉત્તરપદે પુરિમપદલોપેનાતિ "**અત્તનો હિતકામજાતિકેના**"તિ અત્થો વુત્તો. **અત્તરૂપેના**તિ વા પીતિસોમનસ્સેહિ ગહિતસભાવેન તુટ્ઠપહટ્ઠેન ઉદગ્ગુદગ્ગેન. **અપ્પમાદો**તિ અપ્પમજ્જનં કુસલધમ્મેસુ અખણ્ડકારિતાતિ આહ "**સાતચ્ચકિરિયા**"તિ. **અવોસ્સગ્ગો**તિ ચિત્તસ્સ કામગુણેસુ અવોસ્સજ્જનં પક્ખન્દિતું અપ્પદાનં. પુરિમો વિકપ્પો કુસલાનં ધમ્માનં કરણવસેન દસ્સિતો, પચ્છિમો અકુસલાનં અકરણવસેન. **દ્વે ધમ્મા**તિ અપ્પમાદો સતીતિ દ્વે ધમ્મા. અપ્પમાદો સતિ ચ તથા પવત્તા ચત્તારો કુસલધમ્મક્ખન્ધા વેદિતબ્બા. **કત્તબ્બા**તિ પવત્તેતબ્બા.

તસ્મિં આયતનેતિ તસ્મિં નિબ્બાનસઞ્ઞિતે કારણે પટિવેધે. **તં કારણ**ન્તિ છન્નં આયતનાનં કારણં. સળાયતનં નિરુજ્ઝતિ એત્થાતિ **સળાયતનનિરોધો વુચ્ચતિ નિબ્બાનં**. તેનાહ "**નિબ્બાનં. તં સન્ધાયા**"તિઆદિ. **નિબ્બાનસ્મે**ન્તિ નિબ્બાનમ્હિ.

કામગુણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૬. સક્કપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૮-૧૧૯. દિટ્ઠેતિ પચ્ચક્ખભૂતે. **ધમ્મે**તિ ઉપાદાનક્ખન્ધધમ્મે. તત્થ હિ અત્તાતિ ભવતિ સઞ્ઞા દિટ્ઠિ ચાતિ અત્તભાવસઞ્ઞા. તેનાહ – "**દિટ્ઠેવ ધમ્મેતિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે**"તિ. "**તન્નિસ્સિત**"ન્તિ એત્થ **તં**-સદ્દેન હેટ્ઠા અભિનન્દનાદિપરિયાયેન વુત્તા તણ્હા પચ્ચામટ્ઠાતિ આહ – "**તણ્હાનિસ્સિત**"ન્તિ. તં ઉપાદાનં એતસ્સાતિ **તદુપાદાનં**. તેનાહ – ''તંગહણ''ન્તિઆદિ. તણ્હુપાદાનસઙ્ખાતં ગહણં એતસ્સાતિ **તંગહણં**. **છટ્ઠં ઉત્તાનમેવ** પઞ્ચમે વુત્તનયત્તા.

સક્કપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. સારિપુત્તસદ્ધિવિહારિકસુત્તવણ્ણના

૧૨૦. ઘટેસ્સતીતિ પુબ્બેનાપરં ઘટિતં સમ્બન્ધં કરિસ્સતિ. **વિચ્છેદ**ન્તિ બ્રહ્મચરિયસ્સ વિરોધિપચ્ચયસમુપ્પત્તિયા ઉચ્છેદં.

૮. રાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના

૧૨૧. યે ધમ્મા સમ્મદેવ ભાવિતા બહુલીકતા વિમુત્તિયા અરહત્તસ્સ સચ્છિકિરિયાય સંવત્તન્તિ, તે સદ્ધાદયો સમ્ભારા **વિમુત્તિપરિપાચનિયા**તિ અધિપ્પેતા. **પરિપાચેન્તી**તિ પરિપાકં પરિણામં ગમેન્તિ. **ધમ્મા**તિ કારણભૂતા ધમ્મા. **વિસુદ્ધિકારણવસેના**તિ વિસુદ્ધિકારણતાવસેન, સા પન સદ્ધિન્દ્રિયાદીનં કારણતો વિસુદ્ધિ. યથા નામ જાતિસમ્પન્નસ્સ ખત્તિયકુમારસ્સ વિપક્ખવિગમેન પક્ખસઙ્ગહેન પવત્તિટ્ઠાનસમ્પત્તિયા ચ પરિસુદ્ધિ હોતિ, એવમેવં દટ્ઠબ્બાતિ દસ્સેન્તો "**વુત્તં હેત**"ન્તિઆદિમાહ.

અસ્સદ્ધાદયોપિ પુગ્ગલા સદ્ધાદીનં યાવદેવ પરિહાનાય હોન્તિ, સદ્ધાદયો પારિપૂરિયાવ, તથા પસાદનિયસુત્તન્તાદિપચ્ચવેક્ખણા, **પસાદનિયસુત્તન્તા** નામ સમ્પસાદનીયસુત્તાદયો. **સમ્મપ્પધાને**તિ

સમ્મપ્પધાનસુત્તન્તે. **સતિપટ્ઠાને**તિ ચત્તારો સતિપટ્ઠાને. **ઞાણવિમોક્ખે**તિ ઞાણાનિ ચેવ વિમોક્ખે ચ ઉદ્દિસ્સ પવત્તસુત્તન્તે. **ગમ્ભીરઞાણચરિયે**તિ ખન્ધાયતનધાતુપટિચ્ચસમુપ્પાદપટિસંયુત્તસુત્તન્તે.

કલ્યાણમિત્તતાદયોતિ કલ્યાણમિત્તતા સીલસંવરો અભિસલ્લેખકથા વીરિયારમ્ભો નિબ્બેધિકપઞ્ઞાતિ ઇમે કલ્યાણમિત્તાદયો **પઞ્ચ ધમ્મા**, યે ''ઇધ, મેઘિય, ભિક્ખુ કલ્યાણમિત્તો હોતી''તિઆદિના **ઉદાને** (ઉદા॰ ૩૧) કથિતા. **લોકં વોલોકેન્તસ્સા**તિ આયસ્મતો રાહુલસ્સ તાસઞ્ચ દેવતાનં ઇન્દ્રિયપરિપાકં પસ્સન્તસ્સ. તતો યેન અન્ધવનં, તત્થ દિવાવિહારાય મહાસમાગમો ભવિસ્સતીતિ. તથા હિ વક્ખતિ ''એત્તકાતિ ગણનાવસેન પરિચ્છેદો નત્થી''તિ.

રુક્ખપબ્બતનિસ્સિતા **ભૂમટ્ઠકા**, આકાસચારિવિમાનવાસિનો **અન્તલિક્ખટ્ઠકા**. **ધમ્મચક્ખુન્તિ વેદિતબ્બાનિ** ચતુસચ્ચધમ્માનં દસ્સનટ્ઠેન.

રાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

લોકકામગુણવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. ગહપતિવગ્ગો

૧-૩. વેસાલીસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૪-૧૨૬. દ્વીસૂતિ ઇમસ્મિં ગહપતિવગ્ગે પઠમદુતિયેસુ **તતિયે ચ વુત્તત્થમેવ** પાઠજાતં અપુબ્બં નત્થીતિ અત્થો.

૪-૫. ભારદ્વાજસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૭-૧૨૮. કામં અઞ્ઞેપિ પબ્બજિતા યુત્તકાલે પિણ્ડં ઉલમાના ચરન્તિયેવ, અયં પન ઓદરિતો, તેનેવ કારણેન પબ્બજિતોતિ દસ્સેન્તો ''**પિણ્ડં ઉલમાનો**''તિઆદિમાહ. **ઘંસન્તોવા**તિ ભૂમિયં ઘંસન્તો એવ પત્તં ઠપેતિ. **પરિક્ખીણ**ન્તિ સમન્તતો પરિક્ખીણં. **નાળિકો ...પે॰... જાતં**, અતિરેકપત્તટ્ઠપનસ્સ પટિક્ખિત્તત્તા અઞ્ઞં ન ગણ્હાતિ. ''**ઇન્દ્રિયભાવન**ન્તિ ચક્ખાદિપઞ્ચિન્દ્રિયભાવન''ન્તિ કેચિ વદન્તિ, તથા વિપસ્સનાભિનિવેસં કત્વા ઉપરિવિપસ્સનં વડ્ઢિત્વાતિ અધિપ્પાયો. અપરે પન ''સદ્ધાપઞ્ચમાનં ઇન્દ્રિયાનં વસેન વિપસ્સનાભિનિવેસં કત્વા તેન સુખેન અભિઞ્ઞાપહાનાનં સમ્પાદનવસેન ઇન્દ્રિયં ભાવેત્વા''તિ વદન્તિ.

ઉપસઙ્કમતીતિ એત્થ યથા સો રાજા ઉપસઙ્કમિ, તં આગમનતો પટ્ઠાય દસ્સેતું ''**થેરો કિરા**''તિઆદિ આરદ્ધં. **મહાપાનં** નામ અઞ્ઞં કમ્મં અકત્વા પાનપસુતો હુત્વા સત્તાહં તદનુરૂપપરિજનસ્સ સુરાપિવનં. તેનાહ ''**મહાપાનં નામ પિવિત્વા**''તિ. **સાલિથુસેહી**તિ રત્તસાલિથુસેહિ. **ડય્હમાનં વિય** કિપિલ્લિકદંસનજાતાહિ દુક્ખવેદનાહિ. **મુખસત્તીહિ વિજ્ઝિંસુ** વલ્લભતાય. ઇત્થિલોલો હિ સો રાજા.

પવેણિન્તિ તેસં સમાદાનપવેણિં બ્રહ્મચરિયપબન્ધં. **પટિપાદેન્તી**તિ સમ્પાદેન્તિ. **ગરુકારમ્મણ**ન્તિ ગરુકાતબ્બઆરમ્મણં, અવીતિક્કમિતબ્બારમ્મણન્તિ અત્થો. **અસ્સા**તિ રઞ્ઞો. **ચિત્તં અનોતરન્ત**ન્તિ પસાદવીથિં અનોતરન્તં અનુપગચ્છન્તં. **વિહેઠેતુ**ન્તિ વિબાધિતું.

લોભસ્સ અપરાપરુપ્પત્તિયા બહુવચનવસેન “**લોભધમ્મા**”તિ વુત્તં. **ઉપ્પજ્જન્તીતિપિ અત્થો યેવ**, યસ્મા ઉપ્પજ્જમાનો લોભધમ્મો અત્તનો હેતુપચ્ચયે પરિગ્ગહાપેન્તો જાનાપેન્તો વિય સહતિ પવત્તતીતિ. **ઇમમેવ કાય**ન્તિ એત્થ સમૂહત્થે એવ **કાય**-સદ્દો ગબ્ભાસયાદિટ્ઠાનેસુ ઉપ્પજ્જનધમ્મસમૂહવિસયત્તા, ઇતરે પન કાયૂપલક્ખિતતાય ‘‘કાયો’’તિ વેદિતબ્બા. **ઉત્તાનમેવ** હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા.

ભારદ્વાજસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. ઘોસિતસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. રૂપા ચ મનાપાતિ નીલાદિભેદા રૂપધમ્મા ચ મનસા મનુઞ્ઞા પિયરૂપા સંવિજ્જન્તિ, ઇદઞ્ચ સુખવેદનીયસ્સ ફસ્સસ્સ સભાવદસ્સનત્થં. એવં “**રૂપા ચ મનાપા ઉપેક્ખાવેદનિયા**”તિ એત્થાપિ યથારહં વત્તબ્બં. **ચક્ખુવિઞ્ઞાણ...પે॰... ફસ્સ**ન્તિ વુત્તં. ઉપનિસ્સયકોટિયા હિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તફસ્સો સુખવેદનીયો, ન સહજાતકોટિયા. તેનાહ – “**એકં ફસ્સં પટિચ્ચ જવનવસેન સુખવેદના ઉપ્પજ્જતી**”તિ. **સેસપદેસૂ**તિ ‘‘સંવિજ્જતિ ખો, ગહપતિ, સોતધાતૂ’’તિ આગતેસુ પઞ્ચસુ કોટ્ઠાસેસુ.

તેવીસતિ ધાતુયો કથિતા છન્નં દ્વારાનં વસેન વિભજ્જગહણેન. **વત્થુનિસ્સિત**ન્તિ હદયવત્થુનિસ્સિતં. પઞ્ચદ્વારે વીસતિ, મનોદ્વારે તિસ્સો **એવં તેવીસતિ**.

ઘોસિતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૮. હાલિદ્દિકાનિસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૦-૧૩૧. તં ઇત્થેતન્તિ ચક્ખુના યં રૂપં દિટ્ઠં, તં ઇત્થન્તિ અત્થો. **તં સુખવેદનિય**ન્તિ તં સુખવેદનાય ઉપનિસ્સયકોટિયા પચ્ચયભૂતં ચક્ખુવિઞ્ઞાણઞ્ચેવ, યો ચ યથારહં ઉપનિસ્સયકોટિયા વા, અનન્તરો ચે અનન્તરકોટિયા વા, સહજાતો ચે સમ્પયુત્તકોટિયા વા, સુખવેદનાય પચ્ચયો ફસ્સો. તં સુખવેદનિયઞ્ચ ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખવેદનાતિ યોજના. **એસ નયો સબ્બત્થ** સબ્બેસુ સેસેસુ સત્તસુ વારેસુ. **મનોધાતુયેવ વા સમાના**તિ અભિધમ્મનયેન. સુત્તન્તનયેન પન સુઞ્ઞતટ્ઠેન નિસ્સત્તનિજ્જીવટ્ઠેન ચ મનોધાતુસમઞ્ઞં લભતેવ. **અટ્ઠમં ઉત્તાનમેવ** હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા.

હાલિદ્દિકાનિસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. લોહિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૧૩૨. તેપિ માણવકાત્વેવ વુત્તા, ન બ્રાહ્મણકુમારા એવ. **સેલેય્યકાની**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં સિલિસ્સનલઙ્ઘનકીળનાનિ.

ઉપટ્ઠાનવસેન ઇભં હરન્તીતિ **ઇબ્ભા**, હત્થિગોપકા. તે પન નિહીનકુટુમ્બસ્સ ભોગ્ગં ઉપાદાય ગહપતિભાવં ઉપાદાય ‘‘ગહપતિકા’’તિપિ વુચ્ચન્તીતિ આહ “**ગહપતિકા**”તિ. **કણ્હા**તિ કણ્હાભિજાતિકા. **રટ્ઠં ભરન્તી**તિ યસ્મિં રટ્ઠે

વસન્તિ, તસ્સ રક્ખસ્સ બલિં ભરણેન, અત્તનો વા કુટુમ્બસ્સ ભરણેન ભરતા. **પરિયાયન્તા**તિ પરિતો સંચરન્તા કીળન્તિ.

સીલજેટ્ઠકાતિ સીલપ્પધાના. યે પુરાણં સરન્તિ, તે સીલુત્તમા અહેસું. **દ્વારાનિ** ચક્ખાદિદ્વારાનિ.

અપક્કમિત્વા અપેતા વિરહિતા હુત્વા. **વિસમાની**તિ વિગતસમાનિ દુચ્ચરિતસભાવાનિ. **નાનાવિધદણ્ડા** નાનાવિધદણ્ડનિપાતા.

અનાહારકાતિ કિઞ્ચિ અભુઞ્જનકા. પઙ્કો વિય **પઙ્કો**, મલં. દન્તપઙ્કો પુરિમપદલોપેન પઙ્કોતિ વુત્તોતિ "**પઙ્કો નામ દન્તમલ**"ન્તિ વુત્તં. અજેહિ કાતબ્બકાનં અકોપેત્વા કરણં સમાદાનવસેન **વતં**. એસ નયો સેસેસુપિ. કોહઞ્ઞં નામ અત્તનિ વિજ્જમાનદોસં પટિચ્છાદેત્વા અસન્તગુણપકાસનાતિ આહ – "**પટિચ્છન્ન...પે॰... કોહઞ્ઞઞ્ચેવા**"તિ. **પરિક્ખારભણ્ડકવણ્ણા**તિ પરિક્ખારભણ્ડા કપ્પકાતિ. તે ચ ખો અત્તનો જીવિકત્થાય આમિસકિઞ્જક્ખસ્સ અત્તનિબન્ધનત્થાય અમોચનત્થાય કતા.

અખિલન્તિ ચેતોખિલરહિતં બ્રહ્મવિહારવસેન. તેનાહ "**મુદુ અથદ્ધ**"ન્તિ.

અધિમુત્તોતિ અભિરતિવસેન યુત્તપયુત્તો. **પરિત્તચિત્તો**તિ પરિતો ખણ્ડિતચિત્તો. **અપ્પમાણચિત્તો**તિ એત્થ ''કો અય''ન્તિ પટિક્ખિતું સક્કુણેય્યચિત્તો.

લોહિચ્ચસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. વેરહચ્ચાનિસુત્તવણ્ણના

૧૩૩. બ્રાહ્મણિં ધમ્મસવનાય ચોદેન્તો માણવકો "**યગ્ઘે**"તિ અવોચ. તેનાહ "**યગ્ઘેતિ ચોદનત્થે નિપાતો**"તિ.

વેરહચ્ચાનિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગહપતિવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૪. દેવદહવગ્ગો

૧. દેવદહસુત્તવણ્ણના

૧૩૪. મનં રમયન્તાતિ આપાથગતા મનસ્સ રમણવસેન પિયાયિતબ્બતાવસેન પવત્તન્તા.

૨. ખણસુત્તવણ્ણના

૧૩૫. છફસ્સાયતનિકાતિ છહિ ફસ્સાયતનેહિ અનિટ્ઠસંવેદનિયા. **છદ્વારફસ્સપટિવિઞ્ઞત્તી**તિ છહિપિ દ્વારેહિ આરમ્મણસ્સ પટિસંવેદના હોતિયેવ સબ્બસો દુક્ખાનુભવનત્થં. **તાવતિંસપુર**ન્તિ સુદસ્સનમહાનગરં. **અભાવો નામ નત્થિ** સબ્બથા સુખાનુભવનતો. **નિરયે**તિ ઇમિના દુગ્ગતિ ભવસામઞ્ઞેન ઇતરાપાયાપિ ગહિતા એવ. **મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં વસિતું ન સક્કા**તિ ઇમિના પન સબ્બેસમ્પિ અચ્છિન્દિકટ્ઠાનાનં ગહણં દટ્ઠબ્બં. **ઇમેવા**તિ

ઇમસ્મિં મનુસ્સલોકે એવ. **અપાયોપિ પઞ્ઞાયતિ** અપાયદુક્ખસદિસસ્સ દુક્ખસ્સ કદાચિ પટિસંવેદનતો. **સગ્ગોપિ પઞ્ઞાયતિ** દેવભોગસદિસસમ્પત્તિયા કદાચિ પટિલભિતબ્બતો.

અયં કમ્મભૂમીતિ અયં મનુસ્સલોકો પુરિસથામકરણાય કમ્મભૂમિ નામ તાસં યોગ્યટ્ઠાનભાવતો. તત્થ પધાનકમ્મં દસ્સેન્તો "**ઇધ મગ્ગભાવના**"તિ આહ. **ઠાનાની**તિ કારણાનિ. **સંવેજનિયાની**તિ સંવેગજનનાનિ બહૂનિ જાતિઆદીનિ. તથા હિ જાતિ, જરા, બ્યાધિ, મરણં, અપાયભવં, તત્થપિ નિરયૂપપત્તિહેતુકં, તિરચ્છાનુપપત્તિહેતુકં, અસૂરકાયૂપપત્તિહેતુકં, અતીતે વટ્ટમૂલકં, અનાગતે વટ્ટમૂલકં, પચ્ચુપ્પન્ને આહારપરિયેટ્ઠિમૂલકન્તિ બહૂનિ સંવેગવત્થૂનિ પચ્ચવેક્ખિત્વા **સંવેગજાતો** સઞ્જાતસંવેગો યોનિસો પધાનમનુયુઞ્જસ્સુ. **સંવેગા**તિ સંવેગમાપજ્જસ્સુ.

ખણસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પઠમરૂપારામસુત્તવણ્ણના

૧૩૬. સમ્મુદિતા સમ્મોદપ્પત્તા, **પમોદિતા** સઞ્જાતપમોદા. **દુક્ખા**તિ દુક્ખવન્તો સઞ્જાતદુક્ખા. તેનાહ "**દુક્ખિતા**"તિ. સુખં એતસ્સ અત્થીતિ **સુખો**, સુખી. તેનાહ "**સુખિતો**"તિ. **યત્તકા** રૂપાદયો ધમ્મા લોકે **અત્થીતિ વુચ્ચતિ. પસ્સન્તાન**ન્તિ સચ્ચપટિવેધેન સમ્મદેવ પસ્સન્તાનં. "**પચ્ચનીકં હોતી**"તિ વત્વા તં પચ્ચનીકભાવં દસ્સેતું "**લોકો હી**"તિઆદિ વુત્તં. **અસુભા**તિ ''આહૂ''તિપદં આનેત્વા સમ્બન્ધો. **સબ્બમેત**ન્તિ ''સુખં દિટ્ઠમરિયેભિ... પે॰... તદરિયા સુખતો વિદૂ''તિ ચ વુત્તં. સબ્બમેતં નિબ્બાનમેવ સન્ધાય વુત્તં. નિબ્બાનમેવ હિ એકન્તતો સુખં નામ.

પઞ્ચનવુતિપાસણ્ડિનો તેસઞ્ચ પાસણ્ડિભાવો પપઞ્ચસૂદનિટ્ઠકથાયં પકાસિતો એવ. **કિલેસનીવરણેન નિવુતાન**ન્તિ કિલેસખન્ધા કિલેસનીવરણં, તેન નિવારિતાનં. **નિબ્બાનદસ્સનં** નામ અરિયમગ્ગો, તેન તસ્સ પટિવિજ્ઝનઞ્ચ **કાળમેઘઅવચ્છાદિતં વિય ચન્દમણ્ડલં**.

પરિચ્છિન્દિત્વાતિ અસુભભાવપરિચ્છિન્દનેન સમ્માવિઞ્ઞાણદસ્સનેન ચ પરિચ્છિન્દિત્વા. **મગ્ગધમ્મસ્સા**તિ અરિયમગ્ગધમ્મસ્સ.

અનુપન્નેહીતિ અનુ અનુ અવિહાય પટિપન્નેહિ. **કો નુ અઞ્ઞો જાનિતું અરહતિ**, અઞ્ઞો ન જાનાતીતિ દસ્સેતિ.

પઠમરૂપારામસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૧૨. દુતિયરૂપારામસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૭-૧૪૫. સુદ્ધિકં કત્વા ગાથાબન્ધનેન વિના કેવલં ચુણ્ણિયપદવસેનેવ. **તથા તથા**તિ અજ્ઝત્તિકાનિ બાહિરાનિ ચ આયતનાનિ અનિચ્ચલક્ખણેન દુક્ખાનત્તલક્ખણેહિ ચ યોજેત્વા દસ્સનવસેન.

દુતિયરૂપારામસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

દેવદહવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

१५. नवपुराणवग्गो

१. कम्मनिरोधसुत्तवण्णना

१४६. सम्पति विज्जमानस्स चक्खुस्स तंनिब्बत्तस्स कम्मस्स च अधिप्पेतत्ता “**न चक्खु पुराणं, कम्ममेव पुराण**”न्ति वत्वा यथा तस्स चक्खुस्स पुराणपरियायो वुत्तो, तं दस्सेन्तो आह – “**कम्मतो पना**”तिआदि. **पच्चयनामेना**ति पुरिमजातिसंसिद्धत्ता ‘‘पुराण’’न्ति वत्तब्बस्स पच्चयभूतस्स कम्मस्स नामेन. **एवं वुत्त**न्ति ‘‘पुराणकम्म’’न्ति एवं वुत्तं. **पच्चयेहि अभिसमागन्त्वा कत**न्ति तण्हाविज्जादिपच्चयेहि अभिमुखभावेन समागन्त्वा समेच्च निब्बत्तितं. **चेतनाया**ति कम्मचेतनाय. **पकप्पित**न्ति अभिसमीहितं. **वेदनाया**ति अत्तानं निस्साय आरम्मणं कत्वा पवत्ताय वेदनाय. **वत्थू**ति निब्बत्तिकारणं पवत्तट्ठानन्ति विपस्सनापञ्ञाय **पस्सितब्बं. कम्मस्स निरोधेना**ति किलेसानं अनुप्पादनिरोधसिद्धेन कम्मस्स निरोधेन. **विमुत्तिं फुसती**ति अरहत्तफलविमुत्तिं पापुणाति. **आरम्मणभूतो निरोधो** निब्बानं “**कम्मनिरोधो**”ति वुच्चति, ‘‘कम्मं निरुज्झति एत्था’’ति कत्वा. ‘‘झायथ, भिक्खवे, मा पमादत्था’’ति वुत्तत्ता “**पुब्बभागविपस्सना कथिता**”ति वुत्तं.

कम्मनिरोधसुत्तवण्णना निट्ठिता.

२-५. अनिच्चनिब्बानसप्पायसुत्तादिवण्णना

१४७-१५०. निब्बानस्साति निब्बानाधिगमस्स, किलेसनिब्बानस्सेव वा. **उपकारपटिपद**न्ति उपकारावहं पटिपदं. **चतूसू**ति दुतियादीसु चतूसु. निब्बानसप्पाया पटिपदा देसिताति कत्वा “**सह विपस्सनाय चत्तारो मग्गा कथिता**”ति वुत्तं.

अनिच्चनिब्बानसप्पायसुत्तादिवण्णना निट्ठिता.

६-७. अन्तेवासिकसुत्तादिवण्णना

१५१-१५२. अन्त-सद्दो समीपत्थे वत्तति ‘‘उदकन्तं वनन्त’’न्तिआदीसु, किलेसो पन अतिआसन्ने वसति अब्भन्तरवुत्तितायाति “**अन्तेवासिक**”न्ति वुत्तो विभत्तिअलोपेन यथा ‘‘वनेकुसलो, फलेरुक्खा’’ति. तेनाह – “**अनन्तेवासिकन्ति अन्तोवसनकिलेसविरहित**”न्ति. **आचरणककिलेसविरहित**न्ति समुदाचरणकिलेसरहितं. **अन्तो अस्स वसन्ती**ति अस्स पुग्गलस्स अन्तो अब्भन्तरे चित्ते वसन्ति पवत्तन्ति. **ते एतं अधिभवन्ती**ति ते किलेसा एतं पुग्गलं अभिभवित्वा अत्तनो वसे वत्तेन्ति. तेनाह – “**अज्झोत्थरन्ति सिक्खापेन्ति वा**”ति. **तेहि आचरियेही**ति तेहि किलेससङ्खातेहि सत्ते अत्तनो गतियं ठपेन्तेहि आचरियेहि. **सत्तमं हेट्ठा कथितनयमेवा**ति यस्मा हेट्ठा खन्धवसेन देसना आगता, इध आयतनवसेनाति अयमेव विसेसो.

अन्तेवासिकसुत्तादिवण्णना निट्ठिता.

८. अत्थिनुखोपरियायसुत्तवण्णना

૧૫૩. પરિયાયતિ પરિગચ્છતિ ફલં એતસ્સાતિ **પરિયાયો** હેતૂતિ આહ – ''**યં પરિયાયન્તિ યં કારણ**''ન્તિ. પચ્ચક્ખદિટ્ઠે અવિપરીતે અત્થે પવત્તસદ્ધા **પચ્ચક્ખસદ્ધા** યથા ''સમ્માસમ્બુદ્ધો ભગવા, સ્વાખાતો ધમ્મો''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૮) ચ. **એવં કિરા**તિ ઇતિ કિરાય ઉપ્પન્નો સદ્દહનાકારો સદ્ધાપતિરૂપકો. **એતન્તિ** ''અઞ્ઞત્રેવ સદ્ધાયા''તિ એતં વચનં . **રુચાપેત્વા**તિ કિઞ્ચિ અત્થં અત્તનો મતિયા રોચેત્વા. **ખમાપેત્વા**તિ તસ્સેવ વેવચનં, ચિત્તં તથા ખમાપેત્વા. તેનાહ – ''**અત્થેતન્તિ ગહણાકારો**''તિ. પરમ્પરાગતસ્સ અત્થસ્સ એવં કિરસ્સાતિ **અનુસ્સવનં. કારણં ચિન્તેન્તસ્સા**તિ યુત્તિં ચિન્તેન્તસ્સ. **કારણં ઉપટ્ઠાતી**તિ ''સાધૂ''તિ અત્તનો ચિત્તસ્સ ઉપતિટ્ઠતિ. **અત્થેત**ન્તિ ''એતં કારણં એવમયમત્થો યુજ્જતી''તિ ચિત્તેન **ગહણં. આકારપરિવિતક્કો**તિ યુત્તિપરિકપ્પના. **લદ્ધી**તિ નિચ્છયેન ગહણં, સા ચ ખો દિટ્ઠિ અયાથાવગ્ગહણેન અઞ્ઞાણમેવાતિ દટ્ઠબ્બં. **તન્તિ** લદ્ધિં. **અત્થેસા**તિ એસા લદ્ધિ મમ ઉપ્પન્ના અત્થિ યુત્તરૂપા હુત્વા ઉપલબ્ભતિ. એવં ગહણાકારો **દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિ નામ**, પઠમુપ્પન્નલદ્ધિસઞ્ઞાતાય દિટ્ઠિયા નિજ્ઝાનં ખમનાકારો **દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિ નામ. પઞ્ચ ઠાનાની**તિ યથાવુત્તાનિ સદ્ધાદીનિ પઞ્ચ કારણાનિ. **મુઞ્ચિત્વા** અગ્ગહેત્વા. હેટ્ઠિમમગ્ગવજ્ઝાનં રાગાદીનં અભાવં સન્ધાય ''નત્થિ મે અજ્ઝત્તં રાગદોસમોહો''તિ અયં સેક્ખાનં પચ્ચવેક્ખણા, સબ્બસો અભાવં સન્ધાય અસેક્ખાનન્તિ આહ – ''**સેક્ખાસેક્ખાનં પચ્ચવેક્ખણા કથિતા**''તિ. ''સન્તં વા અજ્ઝત્ત''ન્તિઆદિના **સેક્ખાનં**, ''અસન્તં વા અજ્ઝત્ત''ન્તિઆદિના **અસેક્ખાનં પચ્ચવેક્ખણા કથિતા**તિ દટ્ઠબ્બં.

અત્થિનુખોપરિયાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. ઇન્દ્રિયસમ્પન્નસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૪-૧૫૫. ''સમ્પન્નસીલા, ભિક્ખવે, વિહરથા''તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૬૪) વિય પરિપુણ્ણત્થો ઇધ **સમ્પન્ન**-સદ્દોતિ આહ ''**પરિપુણ્ણિન્દ્રિયો**''તિ. ઇન્દ્રિયેહિ સમન્નાગતત્તા પરિપુણ્ણિન્દ્રિયો નામ હોતીતિ સમ્બન્ધો. એવં સતિ સમન્નાગમસમ્પત્તિ વુત્તા હોતીતિ આસઙ્કન્તો ''**ચક્ખાદીનિ વા**''તિઆદિમાહ. **તં સન્ધાયા**તિ દુતિયવિકપ્પેન વુત્તમત્થં સન્ધાય. હેટ્ઠા ખન્ધિયવગ્ગે ખન્ધવસેન દેસના આગતા, ઇધ આયતનવસેનાતિ આહ ''**વુત્તનયમેવા**''તિ.

ઇન્દ્રિયસમ્પન્નસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નવપુરાણવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

તતિયો પણ્ણાસકો.

૧૬. નન્દિક્ખયવગ્ગો

૧-૪. અજ્ઝત્તનન્દિક્ખયસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૬-૧૫૯. અત્થતોતિ સભાવતો. ઞાણેન અરિયતો ઞાતબ્બતો **અત્થો**, સભાવોતિ. એવઞ્હિ અભિજ્જનસભાવો નન્દનટ્ઠેન **નન્દી**, રઞ્જનટ્ઠેન **રાગો. વિમુત્તિવસેના**તિ વિમુત્તિયા અધિગમવસેન. **એત્થા**તિ ઇમસ્મિં પઠમસુત્તે. **દુતિયાદીસૂ**તિ દુતિયતતિયચતુત્થેસુ. **ઉત્તાનમેવ** હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા.

અજ્ઝત્તનન્દિક્ખયસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૬. જીવકમ્બવનસમાધિસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૦-૧૬૧. સમાધિવિકલાનં ચિત્તેકગ્ગતં લભન્તાનં, પટિસલ્લાનવિકલાનં કાયવિવેકઞ્ચ ચિત્તેકગ્ગતઞ્ચ લભન્તાનન્તિ યોજના. **પાકટં હોતી**તિ વિભૂતં હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ. **ઓક્ખાયતિ પચ્ચક્ખાયતી**તિ ચતુસચ્ચધમ્માનં વિભૂતભાવેન ઉપટ્ઠાનસ્સ કથિતત્તા વુત્તં – ''**દ્વીસુપિ...પે॰... કથિતા**''તિ.

જીવકમ્બવનસમાધિસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭-૯. કોટ્ઠિકઅનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૨-૧૬૪. અનિચ્ચાનુપસ્સનાદયો એવ **વિમુત્તિપરિપાચનિયા ધમ્મા** નામ. થેરસ્સ તદા સદ્ધાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ ન પરિપાકં ઉપગતાનિ, થેરો ઇમાહિ દેસનાહિ ઇન્દ્રિયપરિપાકમગમાસિ.

કોટ્ઠિકઅનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦-૧૨. મિચ્છાદિટ્ઠિપહાનસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૫-૧૬૭. પાટિયેક્કન્તિ વિસું વિસું. **વુત્તનયેનેવા**તિ હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ અપુબ્બસ્સ વત્તબ્બસ્સ અભાવા.

મિચ્છાદિટ્ઠિપહાનસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

નન્દિક્ખયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૭. સટ્ઠિપેય્યાલવગ્ગો

૧-૬૦. અજ્ઝત્તઅનિચ્ચછન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૮-૨૨૭. ''યં, ભિક્ખવે, અનિચ્ચં, તત્ર વો છન્દો પહાતબ્બો''તિઆદિના તેસં તેસં પુગ્ગલાનં અજ્ઝાસયવસેન સટ્ઠિ સુત્તાનિ કથિતાનિ , તાનિ ચ પેય્યાલનયેન દેસનં આરુળ્હાનીતિ ''**સટ્ઠિપેય્યાલો નામ હોતી**''તિ વુત્તં. તેનાહ ''**યાનિ પનેત્થા**''તિઆદિ.

અજ્ઝત્તઅનિચ્ચછન્દસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સટ્ઠિપેય્યાલવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૮. સમુદ્દવગ્ગો

૧. પઠમસમુદ્દસુત્તવણ્ણના

૨૨૮. યદિ ''દુપ્પૂરણટ્ઠેન સમુદ્દનટ્ઠેના''તિ ઇમિના અત્થદ્વયેન સાગરો ''સમુદ્દો''તિ વુચ્ચતિ, ચક્ખુસ્સેવેતં નિપ્પરિયાયતો યુજ્જતીતિ દસ્સેતું ''**યદી**''તિઆદિ વુત્તં. તત્થ **દુપ્પૂરણટ્ઠેના**તિ પૂરેતું અસક્કુણેય્યભાવેન.

સમુદ્દનટ્ઠેનાતિ સબ્બસો ઉપરૂપરિપક્ખિત્તગમનેન. મહાગઙ્ગાદિમહાનદીનં મહતા ઉદકોઘેન અનુસંવચ્છરં અનુપક્ખન્દમાનોપિ હિ સમુદ્દો પારિપૂરિં ન ગચ્છતિ, યઞ્ચ ભૂમિપદેસં ઓત્થરતિ, તં સમુદ્દભાવં નેતિ, અભાવં વા પાપુણાતિ અપયાતે સમુદ્દોદકે, તં વા અનુદકભાવપત્તિયા અતથમેવ હોતિ. કામઞ્ચેસ દુપ્પૂરણટ્ઠો સમુદ્દનટ્ઠો સાગરે લબ્ભતિ, તથાપિ તં દ્વયં ચક્ખુસ્મિંયેવ વિસેસતો લબ્ભતીતિ દસ્સેન્તો "**તસ્સ હી**"તિઆદિમાહ. **સમોસરન્તન્તિ** સબ્બસો નીલાદિભાગેહિ ઓસરન્તં, આપાથં આગચ્છન્તન્તિ અત્થો. **કાતું ન સક્કોતિ** દુપ્પૂરણીયત્તા. **સદોસગમનેન ગચ્છતિ** સત્તસન્તાનસ્સ દુસ્સનતો. દુસ્સનટ્ઠતા ચસ્સ ચક્ખુદ્વારિકતણ્હાવસેન વેદિતબ્બા. યથા સમુદ્દે અપરાપરં પરિવત્તમાનો ઊમિયા વેગો સમુદ્દસ્સાતિ વુચ્ચતિ, એવં ચક્ખુસમુદ્દસ્સ પુરતો અપરાપરં પરિવત્તમાનં નીલાદિભેદં રૂપારમ્મણં ચક્ખુસ્સાતિ વત્તબ્બતં અરહતિ અનઞ્ઞસાધારણત્તાતિ વુત્તં "**રૂપમયો વેગો**"તિ. **અસમપેક્ખિતે**તિ સમ્માદસ્સને રૂપે મનાપભાવં અમનાપભાવઞ્ચ ગહેત્વા, ''ઇદં નામ મયા દિટ્ઠ''ન્તિ અનુપધારેન્તસ્સ કેવલં સમૂહઘનવસેન ગણ્હન્તસ્સ ગહણં અસમપેક્ખનં. **સહતી**તિ અધિભવતિ, તંનિમિત્તં કઞ્ચિ વિકારં નાપજ્જતિ.

ઊમીતિ વીચિયો. **આવટ્ટો** આવટ્ટનવસેન પવત્તં ઉદકં. ગાહરક્ખસમકરાદયો **ગાહરક્ખસો**. યથા સમુદ્દે ઊમિયો ઉપરૂપરિ વત્તમાના અત્તનિ પતિતપુગ્ગલં અજ્ઝોત્થરિત્વા અનયબ્યસનં આપાદેન્તિ, તથા આવટ્ટગાહરક્ખસા. એવમેતે રાગાદયો કિલેસા સયં ઉપ્પન્નકસત્તે અજ્ઝોત્થરિત્વા અનયબ્યસનં આપાદેન્તિ, કિલેસુપ્પત્તિનિમિત્તતાય સત્તાનં અનયબ્યસનાપત્તિહેતુભૂતસ્સ ઊમિભયસ્સ આરમ્મણવસેન ચક્ખુસમુદ્દો ''સઊમિસાવટ્ટો સગાહો સરક્ખસો''તિ વુત્તો.

ઊમિભયન્તિ એત્થ ભાયતિ એતસ્માતિ ભયં, ઊમીવ ભયં ઊમિભયં. કુજ્ઝનટ્ઠેન **કોધો**. સ્વેવ ચિત્તસ્સ ચ અભિમદ્દનવસેનુપ્પાદનત્થેન દળ્હં આયાસનટ્ઠેન **ઉપાયાસો**. એત્થ ચ અનેકવારં પવત્તિત્વા સત્તે અજ્ઝોત્થરિત્વા સીસં ઉક્ખિપિતું અદત્વા અનયબ્યસનનિપ્ફાદનેન કોધૂપાયાસસ્સ **ઊમિસદિસતા** દટ્ઠબ્બા. તથા કામગુણા કિલેસાભિભૂતે સત્તે માને વિય રૂપાદિવિસયસઙ્ખાતે અત્તનિ સંસારેત્વા યથા તતો બહિભૂતે નેક્ખમ્મે ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પજ્જતિ, એવં આવટ્ટેત્વા બ્યસનાપાદનેન **આવટ્ટસદિસતા** દટ્ઠબ્બા. યદા પન ગાહરક્ખસો આરક્ખરહિતં અત્તનો ગોચરભૂમિગતં પુરિસં અભિભુય્ય ગહેત્વા અગોચરે ઠિતમ્પિ ગોચરં નેત્વા ભેરવરૂપદસ્સનાદિના અત્તનો ઉપક્કમં કાતું અસમત્થં કત્વા અન્વાવિસિત્વા વણ્ણબલભોગઆયુસુખેહિ વિયોજેત્વા મહન્તં અનયબ્યસનં આપાદેતિ, એવં માતુગામોપિ યોનિસોમનસિકારરહિતં અવીરપુરિસં અત્તનો રૂપાદીહિ પલોભનવસેન અભિભુય્ય ગહેત્વા વા વીરજાતિયમ્પિ ઇત્થિકુત્તભૂતેહિ અત્તનો હાવભાવવિલાસેહિ ઇત્થિમાયાય અન્વાવિસિત્વા વા અવસં અત્તનો ઉપકારધમ્મે સીલાદયો સમ્પાદેતું અસમત્થં કરોન્તો ગુણવણ્ણાદીહિ વિયોજેત્વા મહન્તં અનયબ્યસનં આપાદેતિ, એવં માતુગામસ્સ **ગાહરક્ખસસદિસતા** દટ્ઠબ્બા. **ઊમિભય**ન્તિ લક્ખણવચનં . યથા હિ ઊમિ ભાયિતબ્બટ્ઠેન ભયં, એવં આવટ્ટગાહરક્ખસાપીતિ ઊમિઆદિભયેન સભયન્તિ અત્થો વેદિતબ્બો. **અન્તં** અવસાનં ગતો, એવં પારં નિબ્બાનં ગતોતિ વુચ્ચતિ.

પઠમસમુદ્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૩. દુતિયસમુદ્દસુત્તાદિવણ્ણના

૨૨૯-૨૩૦. કિલેસાનં અલ્લભાવૂપનયનન્તિ આહ ‘‘**તેમનટ્ઠેના**’’તિ. **અરિયસાવકે**તિ અનાગામિનો. તે હિ કામભવવસેન અતિન્તતાય ન સમુન્ના. **તયો મચ્ચૂ**તિ કિલેસાભિસઙ્ખારદેવપુત્તમારે. **તીહિ ઉપધીહી**તિ કિલેસાભિસઙ્ખારકામગુણાનં વસેન તીહિ ઉપધીહિ. ખન્ધુપધિના પન સો ન નિરૂપધિ સઉપાદિસેસસ્સેવ નિબ્બાનસ્સ અધિગતત્તા. **ગતો**તિ પટિપત્તિગમનેન ગતો.

દુતિયસમુદ્દસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪-૬. ખીરરુક્ખોપમસુત્તાદિવણ્ણના

૨૩૧-૨૩૩. **અપ્પહીનટ્ઠેના**તિ મગ્ગેન અસમુગ્ઘાટિતભાવેન. **અત્થી**તિ વિજ્જતિ. સતિ પચ્ચયે વિજ્જમાનકિચ્ચકરણતો પરિયુટ્ઠાનં અપ્પકં મૂસિકાવિસં વિય **પરિત્તં નામ હોતિ** અપ્પાનુભાવત્તા. **એવરૂપાપી**તિ અપ્પકાપિ. **અસ્સા**તિ અપ્પહીનકિલેસસ્સ. **અધિમત્તાનન્તિ** ઇટ્ઠાનં રજનીયાનં, વત્થુવસેન પરિત્તકમ્પિ ઇટ્ઠારમ્મણં અધિમત્તમેવ. તેનાહ ‘‘**નખપિટ્ઠિપ્પમાણમ્પી**’’તિઆદિ. **દહરોતિઆદીનિ તીણિપિ** પદાનિ. **આભિન્દેય્યા**તિ ભિન્દેય્ય. **તં ઉભયન્તિ** તં ચક્ખુરૂપન્તિ ઉભયમ્પિ આયતનં.

ખીરરુક્ખોપમસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ઉદાયીસુત્તવણ્ણના

૨૩૪. **ઇતિપી**તિ ઇમિનાપિ કારણેન. **અનિચ્ચેના**તિ અનિચ્ચભાવેન અનત્તલક્ખણં કથિતં. યસ્મા હેતુપચ્ચયા વિઞ્ઞાણસ્સ ઉપ્પત્તિ સતિ ચ ઉપ્પાદે નિરોધેન ભવિતબ્બં, ઉપ્પાદવયવન્તતાય અનિચ્ચં વિઞ્ઞાણં, યદિ ચ અત્તા સિયા પચ્ચયેહિ વિના સિજ્ઝેય્ય, ન ચ તથાસ્સ સિદ્ધિ, તસ્મા ‘‘વિઞ્ઞાણં અનત્તા’’તિ અનિચ્ચતાય અનત્તતા કથિતા.

ઉદાયીસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. આદિત્તપરિયાયસુત્તવણ્ણના

૨૩૫. કિલેસાનં અનુ અનુ બ્યઞ્જનતો પરિબ્યત્તિયા ઉપ્પત્તિપચ્ચયભાવતો **અનુબ્યઞ્જનં**, હત્થપાદાદિઅવયવાતિ આહ – ‘‘હત્થા સોભના’’તિઆદિ. **નિમિત્તગ્ગાહો**તિ કિલેસુપ્પત્તિયા નિમિત્તભૂતો ગાહો. **સંસન્દેત્વા ગહણન્તિ** અવયવે સમોધાનેત્વા ‘‘ઇત્થિપુરિસો’’તિઆદિના એકજ્ઝં ગહણં. **વિભત્તિગહણન્તિ** વિભાગેન અનવસેસગ્ગહણં. **કુમ્ભીલસદિસો**તિ કુમ્ભીલગાહસદિસો. તેનાહ – ‘‘**સબ્બમેવ ગણ્હાતી**’’તિ હત્થપાદાદીસુ તં તં કોટ્ઠાસં વિભજિત્વા **ગહણં રત્તપાસદિસો** જલૂકગાહસદિસો. **એકજવનવારેપિ લબ્ભન્તી**તિ ઇદં ચક્ખુદ્વારાનુસારેન ઉપ્પન્નમનોદ્વારિકજવનં સન્ધાય વુત્તં.

નિમિત્તસ્સાદેન ગન્થિતન્તિ યથાવુત્તે નિમિત્તે અસ્સાદગાહેન ગન્થિતં સમ્બદ્ધં. **ભવઙ્ગેનેવા**તિ મૂલભવઙ્ગેનેવ. **કિલેસભયં દસ્સેન્તો**તિ તથા કિલેસુપ્પત્તિયા સતિ અકુસલચિત્તેન અન્તરિતં ચે મરણચિત્તં ભવેય્ય, એકન્તતો નિરયે વા તિરચ્છાનયોનિયા વા ઉપ્પત્તિ સિયાતિ કિલેસાનં ભાયિતબ્બં દસ્સેન્તો. ‘‘**સમયવસેન વા એવં વુત્ત**’’ન્તિ વત્વા તમત્થં વિવરન્તો ‘‘**ચક્ખુદ્વારસ્મિઞ્હી**’’તિઆદિમાહ. **રત્તચિત્તં વા**તિ રાગવસેન રત્તચિત્તં વા. દુટ્ઠચિત્તેન કથં

આરમ્મણરસાનુભવનન્તિ? દોમનસ્સવેદનુપ્પત્તિ એવ તસ્સ આરમ્મણરસાનુભવનં દટ્ઠબ્બં. **ઇમસ્સ સમયસ્સા**તિ મરણસમયસ્સ.

ઉભિન્નં નાસચ્છિદ્દાનં મજ્ઝે ઠિત-અટ્ઠિતુદનં સહ ખુરકેન છિન્દનં. **દણ્ડકવાસી**તિ દીઘદણ્ડકા મહાવાસિ. **નિપજ્જિત્વા નિદ્દોક્કમન**ન્તિ ઇમિના પચલાયિકનિદ્દં પટિક્ખિપતિ. તત્થ હિ કદાચિ અન્તરા મિચ્છાવિતક્કાનં સલ્લકાનં અવસરો સિયા, નત્થેવ નિપજ્જિત્વા મહાનિદ્દં ઓક્કન્તકાલે. **વિતક્કાન**ન્તિ મિચ્છાવિતક્કાનં.

આદિત્તપરિયાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. પઠમહત્થપાદોપમસુત્તાદિવણ્ણના

૨૩૬-૨૩૭. નવમં ''પઞ્ઞાયતી''તિ વુચ્ચમાને બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તન્તિ આહ – ''**દસમે ન હોતીતિ વુચ્ચમાને**''તિઆદિ. એત્તકમેવ હિ દ્વિન્નં સુત્તાનં વિસેસોતિ.

પઠમહત્થપાદોપમસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સમુદ્દવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૯. આસીવિસવગ્ગો

૧. આસીવિસોપમસુત્તવણ્ણના

૨૩૮. યે ભિક્ખૂ તદા ભગવન્તં પરિવારેત્વા નિસિન્ના, તેસુ કેચિ એકવિહારિનો, કેચિ અત્તદુતિયા, કેચિ અત્તતતિયા, કેચિ અત્તચતુત્થા, કેચિ અત્તપઞ્ચમા હુત્વા અરઞ્ઞાયતનેસુ વિહરન્તીતિ વુત્તં – ''**એકચારિક...પે॰... પઞ્ચચારિકે**''તિ. સમાનજ્ઝાસયતા **સભાગવુત્તિનો**. કમ્મટ્ઠાનાનુયુઞ્જનસ્સ **કારકે**. તતો એવ તત્થ **યુત્તપયુત્તે**. **પુગ્ગલજ્ઝાસયેન** કારણભૂતેન. **પચ્ચયભૂત**ન્તિ અપસ્સયભૂતં. ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે''તિ આરભિત્વા યાવ ''તિણ્ણો પારઙ્ગતો થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો''તિ અયં માતિકાનિક્ખેપો. તેસં માતિકાય વિત્થારભાજનં. **વાસના ભવિસ્સતી**તિ વાસનાવહં ભવિસ્સતિ. **સિનેરું ઉક્ખિપન્તો વિયા**તિઆદિ ઇમિસ્સા દેસનાય અનઞ્ઞસાધારણતાય સુદુક્કરભાવદસ્સનં.

મઞ્ચટ્ઠેસુ મઞ્ચસમઞ્ઞા વિય મુખટ્ઠં વિસં ''મુખ''ન્તિ અધિપ્પેતં. સુક્ખકટ્ઠસદિસભાવાપાદનતો ''કટ્ઠ''ન્તિ વુચ્ચતીતિ કટ્ઠં મુખં એતસ્સાતિ **કટ્ઠમુખો**, દંસનાદિના કટ્ઠસદિસભાવકરો સપ્પો. અથ વા કટ્ઠસદિસભાવાપાદનતો કટ્ઠં વિસં વા મુખે એતસ્સાતિ **કટ્ઠમુખો**. ઇમિના નયેન સેસપદેસુપિ અત્થો વેદિતબ્બો. **ઇમે ચત્તારો**તિ ઇમે વિસકિચ્ચભેદેન ચત્તારો. ઇદાનિ તં નેસં વિસકિચ્ચભેદં દસ્સેતું ''**તેસૂ**''તિઆદિ વુત્તં. **અયસૂલસમપ્પિતં વિયા**તિ અબ્ભન્તરે અયસૂલં અનુપ્પવેસિતં વિય. **પક્કપૂતિપનસં વિયા**તિ પચ્ચિત્વા કાલાતિક્કમે કુથિતપનસફલં વિય. **ચઙ્કવારે**તિ રજકાનં ખારપરિસ્સાવને સુરાપરિસ્સાવને વા. અનવસેસં છિજ્જનેન **અસનિપાતટ્ઠાનં વિય**. **મહાનિખાદનેના**તિ મહન્તેન નિખાદનેન.

વિસવેગવિકારેનાતિ વિસવેગગતેન વિકારેન. **વાતે**નાતિ તસ્સ સપ્પસ્સ સરીરં કુસિત્વા ઉગ્ગતવાતેન. નાસવાતે પન વત્તબ્બમેવ નત્થિ. **પુગ્ગલપણ્ણત્તિવસે**નાતિ તેસંયેવ સોળસન્નં સપ્પાનં આગતવિસોતિઆદિપુગ્ગલનામસ્સ વસેન **ચતુસટ્ઠિ હોન્તિ** પચ્ચેકં ચતુબ્બિધભાવતો. **આગતવિસો**તિ આગચ્છવિસો, સીઘતરં અભિરુહનવિસોતિ અત્થો. **ઘોરવિસો**તિ કક્ખળવિસો, દુત્તિકિચ્છવિસો. **અયં સીતઉદકં વિય હોતિ** ગાળ્હદુબ્બિનિમ્મોચયભાવેન. ઉદકસપ્પો હિ ઘોરવિસો હોતિ યેવાતિ વુત્તં – "**ઉદકસપ્પાદીનં વિસં વિયા**"તિ. **પઞ્ચાયતી**તિ ગણ્ડપિળકાદિવસેન પઞ્ચાયતિ. **અનેળકસપ્પો** નામ મહાઆસીવિસો. **નીલસપ્પો** નામ સાખવણ્ણો રુક્ખગ્ગાદીસુ વિચરણકસપ્પો. **ઇમિના ઉપાયે**નાતિ યોયં કટ્ઠમુખેસુ દટ્ઠવિસાનંયેવ ''આગતવિસો નો ઘોરવિસો''તિઆદિના ચતુબ્બિધભાવો વુત્તો, ઇમિના ઉપાયેન. **કટ્ઠમુખે દટ્ઠવિસાદયો**તિ કટ્ઠમુખેસુ દટ્ઠવિસો, કુટ્ઠવિસો, વાતવિભોતિ તયો, **પૂતિમુખાદીસુ ચ દટ્ઠવિસાદયો** ચત્તારો ચત્તારો વેદિતબ્બો.

એકેકન્તિ ચતુસટ્ઠિયો એકેકં. **ચતુધા**તિ અણ્ડજાદિવિભાગેન ચતુધા વિભજિત્વા. **છપણ્ણાસાની**તિ છપણ્ણાસાધિકાનિ. **ગતમગ્ગસ્સા**તિ યથાવુત્તસઙ્ખ્યાગતમગ્ગસ્સ **પટિલોમતો સંખિપ્પમાના** અનુક્કમેન ચત્તારોવ હોન્તિ. **કુલવસે**નાતિ કટ્ઠમુખાદિજાતિવસેન.

સકલકાયે આસિઞ્ચિત્વા વિય ઠપિતવિસાતિ હિ તેસં કુટ્ઠવિસતા, વાતવિસતા વુચ્ચતિ. **એવ**ન્તિ ''આસિત્તવિસા''તિઆદિના. **એત્થા**તિ આસીવિસસદ્દે **વચનત્થો** નિરુત્તિનયેન **વેદિતબ્બો. ઉગ્ગતતેજા**તિ ઉદગ્ગતેજા, અત્તનો વિસતેજેન નેસં કુરૂરદબ્બતા વા. **દુન્નિમ્મદ્દનવિસા**તિ મન્તાગદેહિ અનિમ્મદ્દનીયવિસા. **ચત્તારો આસીવિસા**તિ એત્થ **ઇતિ**-સદ્દો આદિઅત્થો. તેનેત્થ અવસેસપાળિં સઙ્ગણ્હાતિ.

આસીવિસેસૂતિ ઇમે આસીવિસા દટ્ઠવિસા એવાતિ વેદિતબ્બા. **સરીરટ્ઠકેસુયેવા**તિ તેન પુરિસેન તેસં કસ્સચિ અનિટ્ઠસ્સ અકતત્તા આયુસેસસ્સ ચ વિજ્જમાનત્તા નં ન દંસિંસૂતિ દટ્ઠબ્બં. **પુચ્છિ** યથાભૂતં પવેદેતુકામો. **દુરુપટ્ઠાહા**તિ દુરુપટ્ઠાના. **સોત્થિમગ્ગો**તિ સોત્થિભાવસ્સ ઉપાયો.

અન્તરચરોતિ અન્તરં ચરો સુખસત્તુ વિસ્સાસઘાતી. તેનાહ "**વધકો**"તિ. ઇદાનિ તાસં પેસને કારણં દસ્સેતું "**પઠમ**"ન્તિઆદિ વુત્તં. અભિમુખગતં વિય **અભિમુખગતં**. ઈદિસીપિ હિ વચોયુત્તિ લોકે નિરૂપીયતિ સન્તિયં પુરિસં ઠપેતીતિ વિય. તસ્મા **અભિમુખગત**ન્તિ અભિમુખં તેન સમ્પત્તન્તિ અત્થો. **વઙ્કસણ્ઠાનં ફલકં** રુક્ખમૂલે આગતાગતાનં નિસીદનત્થાય **અત્થતં**.

અરિત્તહત્થો પુરિસો સન્તારેતિ એતાયાતિ **સન્તારણી**. ઓરિમતીરતો ઉત્તરણાય સેતુ **ઉત્તરસેતુ**. એકેન દ્વીહિ વા ગન્તબ્બો રુક્ખમયો સેતુ **રુક્ખસેતુ**. જઙ્ઘસત્થેન ગમનયોગ્ગો સેતુ **જઙ્ઘસેતુ**. સકટેન ગન્તું સક્કુણેય્યો **સકટસેતુ**. **ન ખો એસ બ્રાહ્મણો** પરમત્થતો. તદત્થો પન એકદેસેન સમ્ભવતીતિ તથા વુત્તન્તિ દસ્સેન્તો "**એત્તકાનં પચ્ચત્થિકાનં બાહિતત્તા**"તિ આહ. **દેસન**ન્તિ ઉદ્દેસદેસનં. **વિનિવત્તેન્તો**તિ પટિસંહરન્તો. **ન લદ્ધો વતાસી**તિ ન લદ્ધો વત આસિ.

રાજા વિય કમ્મં સત્તેસુ ઇસ્સરિયસ્સ વત્તાપનતો. **રાજા...પે॰... પુથુજ્જનો** વટ્ટદુક્ખસઞ્ઞાતાપરાધતાય. **ઞાણપલાયને**નાતિ મહાભૂતેહિ નિબ્બિન્દિત્વા વિરજ્જિત્વા વિમુચ્ચિતુકામતાવસેન ઉપ્પન્નઞાણપલાયને મગ્ગાધિગમસિદ્ધેનેવ ઞાણપલાયનેન. એવઞ્હેત્થ ઉપમાસંસન્દનં મત્થકં પાપિતમેવ હોતિ.

યથેવ હીતિઆદિના એકદેસનાસમુદાયસ્સ નિદસ્સનં આરદ્ધં. યથાવુત્તવચનં અટ્ઠકથાચરિયાનં વચનેન સમત્થેતિ "**પત્થદ્ધો ભવતી**"તિઆદિના. તત્થ **કટ્ઠમુખેન વાતિ વા**-સદ્દો ઉપમત્થો. યથા કટ્ઠમુખેન સપ્પેન દટ્ઠો પત્થદ્ધો હોતિ, એવં પથવીધાતુપ્પકોપેન સો કાયો કટ્ઠમુખેવ હોતિ, કટ્ઠમુખગતો વિય પત્થદ્ધો હોતીતિ અત્થો. અથ વા **વા**-સદ્દો અવધારણત્થો. સો ''પથવીધાતુપકોપેન વા''તિ એવં આનેત્વા સમ્બન્ધિતબ્બો. અયઞ્હેત્થ અત્થો – કટ્ઠમુખેન દટ્ઠોપિ કાયો પથવીધાતુપ્પકોપેનેવ પત્થદ્ધો હોતિ, તસ્મા પથવીધાતુયા અવિયુત્તો સો કાયો સબ્બદા કટ્ઠમુખગતો વિય હોતીતિ. **વા**-સદ્દો વા અનિયમત્થો. તત્રાયમત્થો – કટ્ઠમુખેન દટ્ઠો કાયો પત્થદ્ધો હોતિ વા, ન વા મન્તાગદવસેન. પથવીધાતુપ્પકોપેન પન મન્તાગદરહિતો સો કાયો કટ્ઠમુખગતો વિય હોતિ એકન્તપત્થદ્ધોતિ. તત્થ **કાયો**તિ પકતિકાયો. **પૂતિકો**તિ કુથિતો. **સન્તત્તો**તિ સબ્બસો તત્તો મહાદાહપ્પત્તો. **સઞ્છિન્નો**તિ સબ્બસો છિન્નો ચુણ્ણવિચુણ્ણભૂતો. યદા કાયો પત્થદ્ધાદિભાવપ્પત્તો હોતિ, તદા પુરિસો કટ્ઠમુખાદિસપ્પસ્સ મુખે વત્તમાનો વિય હોતીતિ અત્થો.

વિસેસતોતિ કટ્ઠમુખાદિવિસેસતો ચ પથવીઆદિવિસેસતો ચ. **અનત્થગ્ગહણતો**તિઆદિ અચેતનેસુપિ ભૂતેસુ સચેતનેસુ વિય અનત્થાદીનં પચ્ચક્ખતાય નિબ્બેદજનનત્થં આરદ્ધં. તત્થ **આસયતો**તિ પવત્તિટ્ઠાનતો. **એતેસન્તિ** મહાભૂતાનં. **સદિસતા**તિ વમ્મિકાસયસુસિરગહનસઙ્કારટ્ઠાનાસયતાય ચ સદિસતા.

પચ્ચત્તલક્ખણવસેનાતિ વિસું વિસું લક્ખણવસેન. પથવીઆદીનં કક્ખળભાવાદિ, તંસમઙ્ગિનો પુગ્ગલસ્સ કક્ખળભાવાપાદનાદિના વિકારુપ્પાદનતો **વિસવેગવિકારતો સદિસતા વેદિતબ્બા**.

અનત્થાતિ બ્યસના. **બ્યાધિન્તિ** કુટ્ઠાદિબ્યાધિં. **ભવે જાતાભિનન્દિનો**તિ ભવેસુ જાતિયા અભિનન્દનસીલા. પઞ્ચવોકારે હિ જાતિયા અભિનન્દના નામ મહાભૂતાભિનન્દના એવ.

દુરુપટ્ઠાનતરાનીતિ દુપ્પટિકારતરાનિ. **દુરાસદા**તિ દુરુપસઙ્કમના. ''ઉપટ્ઠામી''તિ **ઉપસઙ્કમિતું ન સક્કોન્તિ**. પરિજાનામ કમ્મનામાનિ, ઉપકારા નામ નત્થિ. **અનન્તદોસૂપદ્દવતો**તિ અપરિમાણદોસૂપદ્દવહેતુતો. **એકપક્ખલન્તિ** એકદુક્ખં.

રૂપક્ખન્ધો ભિજ્જમાનો ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધે ગહેત્વાવ ભિજ્જતિ અરૂપક્ખન્ધાનં એકનિરોધત્તા. **વત્થુરૂપમ્પિ ગહેત્વાવ ભિજ્જન્તિ** પઞ્ચવોકારે અરૂપક્ખન્ધેસુ ભિન્નેસુ રૂપક્ખન્ધસ્સ અવટ્ઠાનાભાવતો. **એત્તાવતા**તિ લોભુપ્પાદનમત્તેન. પઞ્ઞા નામ અત્તભાવે ઉત્તમઙ્ગં પઞ્ઞુત્તરત્તા કુસલધમ્માનં, સતિ ચ કિલેસુપ્પત્તિયં પઞ્ઞાય અનુપ્પજ્જનતો વુત્તં – "**એત્તાવતા પઞ્ઞાસીસં પતિતં નામ હોતી**"તિ. **યોનિયો ઉપનેતિ** તદુપગસ્સ કમ્મપચ્ચયસ્સ ભાવે. ''જાતિભયં, જરાભયં, મરણભયં, ચોરભય''ન્તિઆદિના આગતાનિ **પઞ્ચવીસતિ મહાભયાનિ**, ''હત્થમ્પિ છિન્દતી''તિઆદિના આગતાનિ **દ્વત્તિંસ કમ્મકારણાનિ આગતાનેવ હોન્તિ** કારણસ્સ સમવટ્ઠિતત્તા. **નન્દીરાગો સઙ્ખારક્ખન્ધો**તિ સઙ્ખારક્ખન્ધપરિયાપન્નત્તા વુત્તં.

પાળિયંયેવ આગતા ''ચક્ખુતો ચેપિ નં, ભિક્ખવે''તિઆદિના. **કિઞ્ચિ અલભિત્વા**તિ તસ્મિં સુઞ્ઞગામે ચોરાનં ગય્હૂપગસ્સ અલાભવચનેનેવ તસ્સ પુરિસસ્સ અત્તનો પટિસરણસ્સ અલાભો વુત્તો એવ હોતીતિ ન ઉદ્ધટો, પુરિસટ્ઠાનિયો ભિક્ખુ, ચોરા પન બાહિરાયતનટ્ઠાનિયા. **અભિનિવિસિત્વા**તિ વિપસ્સનાભિનિવેસં કત્વા. અજ્ઝત્તિકાયતનવસેન દેસનાય આગતત્તા વુત્તં "**ઉપાદારૂપકમ્મટ્ઠાનવસેના**"તિ.

બાહિરાનન્તિ બાહિરાયતનાનં. **પઞ્ચ કિચ્ચાનીતિ** ચોરેહિ તદા કાતબ્બાનિ પઞ્ચ કિચ્ચાનિ. **હત્થસારન્તિ** અત્તનો સન્તકે હત્થેહિ ગહેતબ્બસારભણ્ડં. પાતનાદિવસેન **હત્થપરામાસં કરોન્તિ. પહારઠાનેતિ** પહટટ્ઠાને. ઠાનસો તસ્મિં એવ ખણેતિ વદન્તિ. અત્તનો સુખાવહં **કુસલધમ્મં પહાય** દુક્ખાવહેન અકુસલેન સમઙ્ગિતા સુખાવહં ભણ્ડં પહાય **બહિ નિક્ખમનં વિયાતિ** વુત્તં સુખનિસ્સયત્તા તસ્સ. **હત્થપરા...પે॰... આપજ્જનકાલો** ગુણસરીરસ્સ તદા પમાદેન બાધિતત્તા. **પહાર...પે॰... કાલો** તતો દળ્હતરં ગુણસરીરસ્સ બાધિતત્તા. **પહારં...પે॰... અસ્સમણકાલો** ગુણસરીરસ્સ મરણપ્પત્તિસદિસત્તા. **અવસેસજનસ્સ દાસપરિભોગેન પરિભુઞ્જિતબ્બતા** અઞ્ઞથત્તપ્પત્તિગિહિભાવાપત્તિયા નિદસ્સનભાવેન વુત્તા. યં ''છસુ દ્વારેસુ આરમ્મણે આપાથગતે''તિ વુત્તં, તમેવ આરમ્મણં નિસ્સાય સમ્પરાયિકો દુક્ખક્ખન્ધો વેદિતબ્બોતિ યોજના.

રૂપાદીનીતિ રૂપસદ્દગન્ધરસાનિ. **તેસન્તિ** યથાવુત્તભૂતુપાદારૂપાનં. **લહુતાદિવસેનાતિ** તેસં લહુતાદિવસેન. **દુરુત્તરણટ્ઠોતિ** ઉત્તરિતું અસક્કુણેય્યભાવો **ઓઘટ્ઠો. વુત્તનયેનાતિ** ''સમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધો''તિઆદિના વુત્તનયેન. **ચતુમહાભૂતાદીહીતિ આદિસદ્દેન** ઉપાદાનક્ખન્ધાદીનં ગહણં. **ચિત્તકિરિયદસ્સનત્થન્તિ** ચિત્તપયોગદસ્સનત્થં. **વુત્તવાયામમેવાતિ** ''સમ્માવાયામો''તિ યો અરિયમગ્ગે વુત્તો. **ભદ્દેકરત્તાદીનીતિ** ''અજ્જેવ કિચ્ચં આતપ્પ''ન્તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭૨, ૨૭૫, ૨૭૬) વુત્તાનિ ભદ્દેકરત્તસુત્તાદીનિ.

કુણ્ઠપાદોતિ છિન્નપાદોવ હુત્વા ગતિવિકલો. **માનસં બન્ધતીતિ** તસ્મિં ચિત્તે કિચ્ચં નિબન્ધતિ. ''અયં અરિયમગ્ગો મય્હં ઓઘુત્તરનુપાયો''તિ તત્થ ચિત્તસ્સ સન્નિટ્ઠાનં પુન તત્થ પવત્તનં વીરિયારમ્ભો ચિત્તબન્ધનં.

તસ્સ નામરૂપસ્સ ઇમે નન્દીરાગાદયો તણ્હાવિજ્જાદયોતિ કત્વા પચ્ચયો **ધમ્માયતનેકદેસો**. અરિયમગ્ગનિબ્બાનતણ્હાવજ્જો ઇધ ધમ્માયતનેકદેસોતિ ચ. **સોળસહાકારેહીતિ** પીળનાદીહિ સોળસહિ આકારેહિ. સતિપટ્ઠાનવિભઙ્ગે આગતનયેન **સટ્ઠિનયસહસ્સેહિ. દેસનાપરિયોસાને...પે॰... પતિટ્ઠહિંસૂતિ** વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ એવેત્થ ગહણવસેન અધિગતવિસેસા પરિચ્છિન્દિતા. તે હિ તદા ધમ્મપટિગ્ગાહકભાવેન સત્થુ સન્તિકે સન્નિસિન્ના. ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂનં પન નેય્યાનઞ્ચ વિસેસાધિગમો અટ્ઠકથાયં ન રુળ્હોતિ ઇધ ન ગહિતોતિ.

આસીવિસોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રથોપમસુત્તવણ્ણના

૨૩૯. સુસંવુતિન્દ્રિયસ્સ ભોજને મત્તઞ્ઞુનો સતસ્સ સમ્પજાનસ્સ વિહરતો કિલેસનિમિત્તં દુક્ખં અનવસરન્તિ **સુખસોમનસ્સબહુલતા** વુત્તા. યવતિ તેન ફલં મિસ્સિતં વિય હોતીતિ **યોનિ**, એકન્તિકં કારણં. **અસ્સાતિ** ભિક્ખુનો. **પરિપુણ્ણન્તિ** અવિકલં. અનવસેસં આસવે ખેપેતીતિ **આસવક્ખયો**, અગ્ગમગ્ગો. **યં યન્તિ** દન્ધં મજ્ઝં જવોતિ જવાદીસુ યં યં **ગમનં. રક્ખણત્થાયાતિ** કિલેસચોરેહિ રક્ખણત્થાય . **વેગનિગ્ગહણત્થાયાતિ** કિલેસહેતુકસ્સ ઇન્દ્રિયવેગસ્સ નિગ્ગણ્હનત્થાય. **નિબ્બિસેવનત્થાયાતિ** વિસેવનસ્સ વિપ્ફન્દિતસ્સ નિરોધનાય. **કિલેસૂપસમત્થાયાતિ** કિલેસાનં ઉપરૂપરિ સમનત્થાય વૂપસમનત્થાય.

સમણરતિ નામ સમથવિપસ્સનામગ્ગફલસુખાનિ. દન્તાનમ્પિ સિન્ધવાનં સારથિનો પયોગેન સિયા કાચિ વિસેવનમત્તાતિ તદભાવં દસ્સેન્તો ''**નિબ્બિસેવને કત્વા પેસેન્તો**''તિ વુત્તં. **ઞાણં ગચ્છતીતિ** અસઙ્ગમનં પવત્તતિ

પગેવ ઇન્દ્રિયભાવનાય કતત્તા, કિલેસનિગ્ગહસ્સ સુખેનેવ સિદ્ધત્તા. **દાયકસ્સ** અજ્ઝાસયો **વસો** ઉળારો લામકો. **દેય્યધમ્મસ્સ** પમાણં **વસો** અપ્પકં બહુકઞ્ચ.

મહામણ્ડપટ્ઠાનં નામ લોહપાસાદસ્સ પુરતો એવ મહાભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ સન્નિપાતકાલે તેસં પહોનકવસેન મહામણ્ડપસ્સ કત્તબ્બટ્ઠાનં. **ગહણમાનન્તિ** પરિવિસગહણભાજનં.

પકતિયા ભત્તકારકિચ્ચે અધિગતો **ઉપટ્ઠાકુપાસકો**. મુદુસમખરસઞ્ઞિતેહિ, દહનપચનભજ્જનસઞ્ઞિતેહિ વા **તીહિ પાકેહિ**.

પરિસોધેત્વાતિ રઞ્ઞો અનુચ્છવિકભાવં પરિસોધેત્વા. **ભૂમિયં છડ્ડેસિ** ''ભિક્ખૂનં અદત્વા મયા મુખે પક્ખિત્ત''ન્તિ. **મુખેન ગણ્હિ** તસ્સ નિદ્દોસભાવં દસ્સેતું. મત્તં જાનાપેતું **પમજ્જિ**. ''ત્વં કુતો આગતો''તિ પુચ્છને **પમાદં આપજ્જિ**. **અનુભાગો**તિ અવસિટ્ઠભાગો. **ઇદમત્થિયન્તિ** ઇદં પયોજનં. **ઇતરન્તિ** પાળિયં અનાગતમ્પિ આહારે પમાણજાનનં.

સયનં સેય્યા, કામભોગીનં સેય્યા **કામભોગિસેય્યા**. **દક્ખિણપસ્સેન સયાનો નામ નત્થિ** દક્ખિણહત્થેન કાતબ્બકિચ્ચકરણતો. **તેજુસ્સદત્તા**તિ ઇદં અનુત્રાસસ્સેવ સીહસ્સ સયનન્તિ દસ્સેતું વુત્તં. **દ્વે પુરિમપાદે એકસ્મિં, પચ્છિમપાદે એકસ્મિં ઠાને ઠપેત્વા**તિ હિ ઇદં પાદાનં અવિક્ખિત્તભાવકરણદસ્સનં.

ચતુત્થજ્ઝાનસેય્યાતિ ચતુત્થજ્ઝાનિકં ફલસમાપત્તિં વદતિ. યેભુય્યેન હિ તથાગતા ફલસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વાવ સયન્તિ. સા ચ નેસં ચતુત્થજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય, કિલેસપરિનિબ્બાનસ્સ ચ કતત્તાતિ વદન્તિ . **ઇધ સીહસેય્યા આગતા** પાદં અચ્ચાધાય પુબ્બેનાપરં અજહિતસંલક્ખણા સેય્યાતિ કત્વા. તેનાહ ''**અયં હી**''તિઆદિ. **એવન્તિ** ''દક્ખિણેન પસ્સેના''તિઆદિના વુત્તાકારેન સેય્યં કપ્પેતિ.

કથં નિદ્દાયન્તો સતો સમ્પજાનો હોતિ? ભવઙ્ગચિત્તેન હિ નિદ્દૂપગમનન્તિ અધિપ્પાયો. **અપ્પહાનેના**તિ તદધિમુત્તતાય તદપ્પહાનં દટ્ઠબ્બં. તથા તેસુ નિદ્દોક્કમનસ્સ આદિપરિયોસાનેસુ અજહિતસતિસમ્પજઞ્ઞં હોતિ. તેનાહ – ''**નિદ્દં ઓક્કમન્તોપિ સતો સમ્પજાનો હોતી**''તિ. **એતં પના**તિ ''નિદ્દં ઓક્કમન્તોપિ સતો સમ્પજાનો હોતી''તિ વુત્તનયં વદતિ. **ઞાણધાતુકન્તિ ન રોચયિંસૂ**તિ નિદ્દોક્કમનેપિ જાગરણે પવત્તઞાણસભાવમેવાતિ ન રોચયિંસુ પોરાણા. નિરન્તરં ભવઙ્ગચિત્તેસુ વત્તમાનેસુ સતિસમ્પજઞ્ઞાસમ્ભવોતિ અધિપ્પાયો. પુરિમસ્મિઞ્હિ નયે સતિસમ્પજઞ્ઞસ્સ અસંવરો, ન ભવઙ્ગસ્સ. ઇન્દ્રિયસંવરો, ભોજને મત્તઞ્ઞુતા, જાગરિયાનુયોગોતિ ઇમેહિ **તિવઙ્ગિકા**, નિમિત્તાનુબ્યઞ્જનપરિવજ્જનાદિ સબ્બં વિપસ્સનાપક્ખિકમેવાતિ અધિપ્પાયો.

તાનેવાતિ વિપસ્સનાક્ખણે પવત્તાનિ ઇન્દ્રિયાદીનિ. **યાવ અરહત્તા દેસના** વિત્થારતો **કથેતબ્બા**. પાળિયં પન ''યોનિ ચસ્સ આરદ્ધા હોતિ આસવાનં ખયાયા''તિ સઙ્ખેપેન કથિતા.

રથોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. કુમ્મોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૦. **અટ્ઠિકુમ્મો**તિ પિટ્ઠિયં તિખિણટ્ઠિકો કુમ્મો. **તન્તિબન્ધો**તિ બ્યાવટો. **સમુગ્ગે વિય** અત્તનો કપાલે **પક્ખિપિત્વા. સમોદહન્તો** સમ્મા ઓદહન્તો અજ્ઝત્તમેવ દહન્તો. **આરમ્મણકપાલે**તિ આરમ્મણકટાહે. **સમોદહન્તો**તિ દિટ્ઠમત્તસ્સેવ ચ ગહણતો મનોવિતક્કે તત્થેવ સમ્મદેવ ઓદહન્તો. તઞ્હિ વિસયવસેન પવત્તિતું અદેન્તો. **પઞ્ચ ધમ્મે**તિ ''કાલેન વક્ખામી''તિઆદિના (પરિ॰ ૩૬૨) વુચ્ચમાને.

કુમ્મોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પઠમદારુક્ખન્ધોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૧. **વિલાસમાનો** વિય **સાગરં પત્વા. અન્તોસાખો**તિ ગઙ્ગાય તીરસ્સ અન્તો ઓનતસાખો. **તેમેતી**તિ તિન્તો હોતિ. **તિરિયં પતિતો** દણ્ડસેતુ વિય ઠિતત્તા મહાજનસ્સ **પચ્ચયો જાતો**, તથા મહન્તભાવેન ગઙ્ગાસોતં ઓતરણાદિ નત્થિ.

અયં હીતિ અનન્તરં વુત્તપુગ્ગલો. **અરિયમગ્ગં ઓરુય્હા**તિ ચતુબ્બિધં અરિયમગ્ગવીથિં ઓતરિત્વા. ''ચિત્તં નામેત''ન્તિઆદિના ચિન્તેત્વા ગિહિબન્ધનં ન વિસ્સજ્જેતીતિ સમ્બન્ધો. **અત્તનો ભજમાનકે**તિ અત્તનો ભજન્તે. જીવિકત્થાય પયુજ્જિતબ્બતો **પયોગો**, ખેત્તવત્થાદિ. તતો પયોગતો **ઉટ્ઠિતં આયં. કિઞ્ચાપિ ભિક્ખૂનં કાયસામગ્ગિં દેતિ** ભિક્ખત્થાય.

મુણ્ડઘટન્તિ ભિન્નોટ્ઠં ઘટં. **ખન્ધે**તિ અંસે. **સટ્ઠભોગ**ન્તિ સટ્ઠસન્તકં ભોગગામં **ગન્ત્વા. અત્થતો એવં વદન્તી**તિ તથા અત્થસ્સ સમ્ભવતો એવં વદન્તા વિય હોન્તિ. **યાગુમત્તકે યાગુ**ન્તિ યાગું પિવિત્વા તાય અપરિપક્કાય એવ અઞ્ઞં યાગું અજ્ઝોહરિત્વાતિ સમ્બન્ધો.

કિલેસાનુરઞ્જિતોવાતિ યોનિસોમનસિકારસ્સ અભાવેન કિલેસાનુગતચિત્તો એવ. **અક્ખીનિ નીહરિત્વા**તિ કોધવસેન અક્ખિકે કરોન્તો અક્ખીનિ નીહરિત્વા **વિચરિસ્સતિ. ઉદ્ધતો હોતિ** અવૂપસન્તો.

દિટ્ઠિગતિકોતિ સાસનિકો એવં અયોનિસો ઉમ્મુજ્જિત્વા સાસનં ઉદ્ધમ્મં ઉબ્બિનયં કત્વા દીપેન્તો અરિટ્ઠસદિસો. તેનાહ ''**સો હી**''તિઆદિ. **અરૂપભવે રૂપં અત્થિ**, અઞ્ઞથા તતો ચુતસ્સ કુતો રૂપક્ખન્ધસ્સ સમ્ભવો. **અસઞ્ઞીભવે ચિત્તં અત્થી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **બહુચિત્તક્ખણિકો લોકુત્તરમગ્ગો** ''યો ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને ભાવેય્ય સત્તવસ્સાની''તિઆદિવચનતો (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦૪; મ॰ નિ॰ ૧.૧૩૭). **અનુસયો ચિત્તવિપ્પયુત્તો**, અઞ્ઞથા સાવજ્જાનવજ્જધમ્માનં એકજ્ઝં ઉપ્પત્તિ સિયા. **તે ચ સત્તા સન્ધાવન્તિ સંસરન્તિ**, અઞ્ઞથા કમ્મફલાનં સમ્બન્ધો ન સિયાતિ. **ઇતિ વદન્તો** એવં મિચ્છાવાદં પગ્ગય્હ વદન્તો.

તેમનરુક્ખો વિય...પે॰... દુલ્લભધમ્મસ્સવનો ચ પુગ્ગલો સદ્ધાસિનેહેન અતેમનતો. **કતવિનયો** સિક્ખિતવિનયો યથા ''કતવિજ્જો''તિ. **ધમ્મકથિકાનં વિચારેથા**તિ ઇદં દેય્યધમ્મં ધમ્મકથિકાનં અય્યાનં તસ્સ તસ્સ યુત્તવસેન વિચારેથાતિ નિય્યાતનવસેન **વત્વા. દિવાકથિકો સરભાણકો** સાયન્હે કથેતિ, પુરિમયામં કથેન્તો **રત્તિકથિકો** ભાણકપુગ્ગલો.

નન્દનવનાભિરામેતિ નન્દનવનં વિય મનોરમે. **અસ્સ ભારહારભિક્ખૂ**તિ અસ્સ કિચ્ચવાહકભિક્ખૂ ઉપજ્ઝાયાદયો. **સુખનિસિન્નકથ**ન્તિ પટિસન્થારકથાપુબ્બકં ઉપનિસિન્નકથં **સુત્વા.**

ઠિતસઞ્ઞાનેનેવ ઠિતાકારેનેવ **ઠિતં**, નપ્પયુત્તન્તિ અત્થો. ચિત્તકમ્મમૂલાદીનિ ઠિતસઞ્ઞાનેનેવ ઠિતાતિ યોજના. **મુદુતાયા**તિ મુદુહદયતાય સાપેક્ખતાય.

પટિપદન્તિ સમથવિપસ્સનાપટિપત્તિં. **દીપેત્વા** પકાસેત્વા પાકટં કત્વા. **તત્રુપ્પાદો**તિ તત્ર ઉપ્પજ્જનકઆયુપ્પાદો. ખેત્તં સન્ધાય વદતિ. **તેલ…પે॰… હત્થા**તિ તેલઘટ-મધુઘટફાણિતઘટાદિહત્થા. **અપક્કમિંસુ** દુબ્બિચારિતત્તા. **પૂરેસી**તિ હેટ્ઠા ચ તત્થ તત્થ અતીતાનિ કાલવચનાનિ પોરાણટ્ઠકથાય આગતત્તા કિર વુત્તાનિ.

ઉપગમનાનુપગમનાદીનિ ઓરિમસ્સ પારિમસ્સ ચ ઉપગમનાનુપગમનાનિ ચેવ મજ્ઝે સંસીદનાનિ ચ. **પટિવિજ્ઝિતુ**ન્તિ જાનિતું. **એત**ન્તિ યથાવુત્તં ચક્ખુસભાવં. **દોમનસ્સ**ન્તિ તસ્સેવ મન્દભાવપચ્ચયં દોમનસ્સં. **આપજ્જન્તોપિ ઉપગચ્છતિ નામ** તન્નિમિત્તસંકિલેસસ્સ ઉપ્પાદિતત્તા. **તિણ્ણં લક્ખણાન**ન્તિ હુત્વા અભાવતો આદિઅન્તવન્તતો તાવકાલિકતો નિચ્ચપટિક્ખેપતોતિઆદીનં તિણ્ણં લક્ખણાનં સલ્લક્ખણવસેન.

વામતોતિ મિચ્છા. **દક્ખિણતો**તિ સમ્મા. યથા તસ્સ તસ્સ સત્તસ્સ ઓરભાવત્તા અજ્ઝત્તિકાનિ આયતનાનિ **ઓરિમં તીરં** કત્વા વુત્તાનિ, એવં નેસં પરભાવત્તા બાહિરાનિ આયતનાનિ **પારિમં** વુત્તાનિ. અપાયમજ્ઝે સંસરણહેતુતાય નન્દીરાગોવ ''મજ્ઝે સંસાદો''તિ વુત્તો.

ઉન્નતોતિ ''સેય્યોહમસ્મી''તિઆદિના ઉન્નતિં ઉપગતો. અત્તુક્કંસને પંસુકૂલિકભાવેન અત્તાનં દહનતો અગ્ગાકારતાગહેતબ્બો. **પાસાણો નુ ખો એસ ખાણુકો**તિ ગહેતબ્બદારુક્ખન્ધસદિસો વુત્તો.

ચુણ્ણવિચુણ્ણં હોતિ આવટ્ટવેગસ્સ બલવભાવતો. **ચતૂસુ અપાયેસૂ**તિ પઞ્ચકામગુણાવટ્ટે પતિતપુગ્ગલો મનુસ્સલોકેપિ ગુણસરીરભેદનેન દીઘરત્તં ચુણ્ણવિચુણ્ણં આપજ્જતિયેવ, તસ્સ તથા આપન્નત્તા. એવઞ્હિ સો અપાયેસુ તાદિસેસુ જાયતિ.

સીલસ્સ દુટ્ઠં નામ નત્થિ, તસ્મા અભાવત્થો ઇધ દુ-સદ્દોતિ આહ ''**નિસ્સીલો**''તિ. ''પાપં પાપેન સુકર''ન્તિઆદીસુ (ઉદા॰ ૪૮) વિય પાપ-સદ્દો નિહીનપરિયાયોતિ આહ ''**લામકધમ્મો**''તિ. **ન સુચી**તિ કાયવાચાચિત્તેહિ ન સુચિ. **સઙ્કાય વા**તિ અત્તનો વા સઙ્કાય પરેસં સમાચારકિરિયં સરતિ આસઙ્કતિ. તેનાહ ''**તસ્સ હી**''તિઆદિ. **તાનિ કમ્માનિ પવિસતી**તિ તાનિ કમ્માનિ કરોન્તાનં અન્તરે પવિસતિ. **ગુણાનં પૂતિભાવેના**તિ ગુણભાવેન ગહિતાનં સીલધમ્માનં સંકિલિટ્ઠભાવપ્પત્તિયા. **કચવરજાતો**તિ અબ્ભન્તરં સઞ્જાતકચવરો, કચવરભૂતો વા.

અણ્ણા પબ્બજ્જાતિ અણ્ણસ્સેવ પબ્બજ્જા. ઓરિમતીરાદીનં ઉપગમનાનુપગમનાદીનં જોતિતત્તા **વટ્ટવિવટ્ટં કથિતં**.

પઠમદારુક્ખન્ધોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દુતિયદારુક્ખન્ધોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૨. યા આપત્તિ વુટ્ઠાનગામિની દેસનાગામિની, તં પટિચ્છાદિતકાલતો પટ્ઠાય **સંકિલિટ્ઠા** નામ અન્તરાયિકભાવતો. આવીકતા પન અનાપત્તિટ્ઠાને તિટ્ઠતીતિ **અસંકિલિટ્ઠા નામ**. તેનાહ – ''**આવીકતા હિસ્સ ફાસુ હોતી**''તિ. **એવરૂપં સંકિલિટ્ઠન્તિ** પટિચ્છાદિતતાય વા દુટ્ઠુલ્લભાવેન વા સંકિલિટ્ઠં.

દુતિયદારુક્ખન્ધોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અવસ્સુતપરિયાયસુત્તવણ્ણના

૨૪૩. સન્થાગારન્તિ સઙ્ઞાપનાગારં. તેનાહ ''**ઉય્યોગકાલાદીસૂ**''તિઆદિ. **આદિ**-સદ્દેન મઙ્ગલમહાદીનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **સન્થરન્તીતિ** વિસ્સમન્તિ , પરિસ્સમં વિનોદેન્તીતિ અત્થો. **સહાતિ** સન્નિપાતવસેન એકજ્ઝં. **સહ અત્થાનુસાસનં અગારન્તિ** તસ્મિં અત્થે **ત્થ**-કારસ્સ **ન્થ**-કારં કત્વા ''સન્થાગાર''ન્તિ વુચ્ચતીતિ દટ્ઠબ્બં, પઠમં તત્થ સમ્મન્તનવસેન સન્થરન્તિ વિચારેન્તીતિ અત્થો.

તેપિટકં બુદ્ધવચનં આગતમેવ ભવિસ્સતીતિ બુદ્ધવચનસ્સ આગમનસીસેન અરિયફલધમ્માનમ્પિ આગમનં વુત્તમેવ. તિયામરત્તિં તત્થ વસન્તાનં ફલસમાપત્તિવળઞ્જનં હોતીતિ. તસ્મિઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘે કલ્યાણધમ્મા કલ્યાણપુથુજ્જના વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેન્તા હોન્તીતિ અરિયમગ્ગધમ્માનમ્પિ તત્થ આગમનં હોતિયેવ.

અલ્લગોમયેનાતિ અચ્છેન અલ્લગોમયરસેન. **ઓપુઞ્જાપેત્વાતિ** વિલિમ્પેત્વા. **ચતુજ્જાતિયગન્ધેહીતિ** કુઙ્કુમતુરુક્ખયવનપુપ્ફતમાલપત્તગન્ધેહિ. **નાનાવણ્ણેતિ** નીલાદિવસેન નાનાવણ્ણે, ભિત્તિવિસેસવસેન નાનાસણ્ઠાનરૂપે. ''**મહાપિટ્ઠિકકોજવેતિ** હત્થિપિટ્ઠિઆદીસુ અત્થરિતબ્બતાય 'મહાપિટ્ઠિકા'તિ લદ્ધસમઞ્ઞે કોજવે''તિ વદન્તિ. કુત્તકે પન સન્ધાયેતં વુત્તં, ''ચતુરઙ્ગુલાધિકપુપ્ફા મહાપિટ્ઠિકકોજવા''તિપિ વદન્તિ. **હત્થત્થરઅસ્સત્થરા** હત્થિઅસ્સપિટ્ઠીસુ અત્થરિતબ્બા હત્થિઅસ્સરૂપવિચિત્તા ચ અત્થરકા. **સીહત્થરકાદયો** પન સીહરૂપાદિવિચિત્તા એવ અત્થરકા. **ચિત્તત્થરકં** નાનાવિધરૂપેહિ ચેવ નાનાવિધમાલાકમ્માદીહિ ચ વિચિત્તં અત્થરકં.

ઉપધાનન્તિ અપસ્સયનં. **ઉપદહિત્વાતિ** અપસ્સયયોગ્ગભાવેન ઠપેત્વા. ગન્ધેહિ કતમાલા **ગન્ધદામં**. તમાલપત્તાદીહિ કતમાલા **પત્તદામં**. આદિ-સદ્દેન હિઙ્ગુલતક્કોલજાતિફલજાતિપુપ્ફાદીહિ કતદામં સઙ્ગણ્હાતિ. પલ્લઙ્કાકારેન કતપીઠં **પલ્લઙ્કપીઠં**. તીસુ પસ્સેસુ એકપસ્સે એવ વા સઉપસ્સયં **અપસ્સયપીઠં**. અનપસ્સયં **મુણ્ડપીઠં**. **યોજનાવટ્ટેતિ** યોજનપરિક્ખેપોકાસે.

સંવિધાયાતિ અન્તરવાસકસ્સ કોણપદેસં ઇતરપદેસઞ્ચ સમં કત્વા વિધાય. તેનાહ – ''**કત્તરિયા પદુમં કન્તેન્તો વિયા**''તિ, ''**તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેન્તો**''તિ ચ. યસ્મા બુદ્ધાનં રૂપસમ્પદા વિય આકપ્પસમ્પદાપિ પરમુક્કંસતં ગતા, તસ્મા તદા ભગવા એવં સોભેય્યાતિ દસ્સેન્તો ''**સુવણ્ણપામઙ્ગેના**''તિઆદિમાહ. તત્થ ''અસમેન બુદ્ધવેસેના''તિઆદિના તદા ભગવા બુદ્ધાનુભાવસ્સ નિગુહને કારણાભાવતો તત્થ સન્નિપતિતદેવમનુસ્સનાગયક્ખગન્ધબ્બાદીનં પસાદજનનત્થં અત્તનો સભાવપકતિયાવ કપિલવત્થું પાવિસીતિ દસ્સેતિ. બુદ્ધાનં કાયપભા નામ પકતિયા અસીતિહત્થમત્તપદેસં વિસરતીતિ આહ ''**અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસી**''તિ. નીલપીતલોહિતોદાતમઞ્જિટ્ઠપભસ્સરાનં વસેન **છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો**.

સબ્બપાલિફુલ્લોતિ મૂલતો પટ્ઠાય યાવ સાખગ્ગા સમન્તતો ફુલ્લો વિકસિતો. **પટિપાટિયા ઠપિતાનન્તિ**આદિ પરિકપ્પૂપમા, **યથા તં...પે॰... અલઙ્કતં** અઞ્ઞં વિરોચતિ, એવં વિરોચિત્થ, સમતિંસાય પારમિતાહિ અભિસઙ્ખતત્તા એવં વિરોચિત્થાતિ વુત્તં હોતિ. "**પઞ્ચવીસતિયા ગઙ્ગાનન્તિ** સતમુખા હુત્વા સમુદ્દં પવિટ્ઠાય મહાગઙ્ગાય મહન્તમહન્તાનં ગઙ્ગાનં પઞ્ચવીસતી"તિ વદન્તિ. **પપઞ્ચસૂદનિયં** (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૨.૨૨) "પઞ્ચવીસતિયા નદીન"ન્તિ વુત્તં, ગઙ્ગાદીનં ચન્દભાગાપરિયોસાનાનં પઞ્ચવીસતિયા મહાનદીનન્તિ અત્થો. પરિકપ્પવચનઞ્હેતં. **સમ્ભિજ્જા**તિ સમ્ભેદં મિસ્સીભાવં પત્વા **મુખદ્વારે**તિ સમુદ્દં પવિટ્ઠટ્ઠાને.

નાગસુપણ્ણગન્ધબ્બયક્ખાદીનન્તિઆદિ પરિકપ્પવસેન વુત્તં. **સહસ્સેના**તિ પદસહસ્સેન, ભાણવારપ્પમાણેન ગન્થેનાતિ અત્થો.

કમ્પયન્તો વસુન્ધરન્તિ અત્તનો ગુણવિસેસેહિ પથવીકમ્પં ઉપ્પાદેન્તો, એવંભૂતોપિ અહેઠયન્તો પાણાનિ. સબ્બપદક્ખિણત્તા બુદ્ધાનં **દક્ખિણં પઠમં પાદં ઉદ્ધરન્તો. સમં સમ્ફુસતે ભૂમિં** સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાય. યદિપિ ભૂમિં સમં ફુસતિ, **રજસા નુપલિપ્પતિ** સુખુમત્તા છવિયા. **નિન્નટ્ઠાનં ઉન્નમતી**તિઆદિ બુદ્ધાનં સુપ્પતિટ્ઠિતપાદતાસઙ્ખાતમહાપુરિસલક્ખણપટિલાભસ્સ નિસ્સન્દફલં. **નાતિદૂરે ઉદ્ધરતી**તિ અતિદૂરે ઠપેતું ન ઉદ્ધરતિ. **નચ્ચાસન્ને ચ નિક્ખિપન્તિ** અચ્ચાસન્ને ચ ઠાને અનિક્ખિપન્તો નિય્યાતિ. **હાસયન્તો સદેવકે** લોકે તોસેન્તો. ચતૂહિ પાદેહિ ચરતીતિ **ચતુચારી**.

બુદ્ધાનુભાવસ્સ પકાસનવસેન ગતત્તા **વણ્ણકાલો નામ એસ**. સરીરવણ્ણે વા ગુણવણ્ણે વા કથિયમાને **દુક્કથિતન્તિ ન વત્તબ્બં**. કસ્મા? **અપ્પમાણવણ્ણા હિ બુદ્ધા** ભગવન્તો, બુદ્ધગુણસંવણ્ણના જાનન્તસ્સ યથારદ્ધસંવણ્ણનંયેવ અનુપવિસતિ. **દુકૂલચુમ્બટકેના**તિ ગન્થિત્વા ગહિતદુકૂલવત્થેન.

નાગવિક્કન્તચારણોતિ હત્થિનાગસદિસપદનિક્ખેપો. **સતપુઞ્ઞલક્ખણો**તિ અનેકસતપુઞ્ઞાભિનિબ્બત્તમહાપુરિસલક્ખણો. **મણિવેરોચનો યથા**તિ ચતુરાસીતિસહસ્સમણિપરિવારિતો અતિવિય વિરોચમાનો વિજ્જોતમાનો મણિ વિય. "વેરોચનો નામ એકો મણી"તિ કેચિ. **મહાસાલોવા**તિ મહન્તો સાલરુક્ખો વિય, સુટ્ઠિતો કોવિળારાદિ મહારુક્ખો વિય વા. **પદુમો કોકનદો યથા**તિ કોકનદસઙ્ખાતં મહાપદુમં વિય, વિકસમાનપદુમં વિય વા.

આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિયાતિઆદિ તસ્સા પકિણ્ણકકથાય અઞ્ઞેસં સુદુક્કરભાવદસ્સનઞ્ચેવ સુણન્તાનં અચ્ચન્તસુખાવહભાવદસ્સનઞ્ચ. **પથવોજં આકડ્ઢન્તો વિયા**તિ નાળિયન્તં યોજેત્વા મહાપથવિયા હેટ્ઠિમતલે પપ્પટકોજં ઉદ્ધં મુખં કત્વા આકડ્ઢન્તો વિય. **યોજનિકન્તિ** યોજનપમાણં. **મધુભણ્ડન્તિ** મધુપટલં.

મહન્તન્તિ વિપુલં ઉળારપુઞ્ઞં. **સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતી**તિ સબ્બમેવ પચ્ચયજાતં આવાસદાયકેન દિન્નમેવ હોતિ. તથા હિ દ્વે તયો ગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા કિઞ્ચિ અલદ્ધા આગતસ્સપિ છાયૂદકસમ્પન્નં આરામં પવિસિત્વા ન્હાયિત્વા પટિસ્સયે મુહુત્તં નિપજ્જિત્વા ઉટ્ઠાય નિસિન્નસ્સ કાયે બલં આહરિત્વા પક્ખિત્તં વિય હોતિ. બહિ વિચરન્તસ્સ ચ કાયે વણ્ણધાતુ વાતાતપેહિ કિલમતિ, પટિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય મુહુત્તં નિસિન્નસ્સ વિસભાગસન્તતિ વૂપસમ્મતિ, સભાગસન્તતિ પતિટ્ઠાતિ, વણ્ણધાતુ આહરિત્વા પક્ખિત્તા વિય હોતિ, બહિ વિચરન્તસ્સ ચ પાદે કણ્ટકા વિજ્ઝન્તિ, ખાણુ પહરતિ, સરીસપાદિપરિસ્સયા ચેવ ચોરભયઞ્ચ ઉપ્પજ્જતિ, પટિસ્સયં પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિસિન્નસ્સ પન સબ્બેપેતે પરિસ્સયા ન હોન્તિ. સજ્ઝાયન્તસ્સ ધમ્મપીતિસુખં,

કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તસ્સ ઉપસમસુખં ઉપ્પજ્જતિ બહિદ્ધા વિક્ખેપાભાવતો. બહિ વિચરન્તસ્સ ચ કાયે સેદા મુચ્ચન્તિ, અક્ખીનિ ફન્દન્તિ, સેનાસનં પવિસનક્ખણે મઞ્ચપીઠાદીનિ ન પઞ્ઞાયન્તિ, મુહુત્તં નિસિન્નસ્સ પન અક્ખિપસાદો આહરિત્વા પક્ખિત્તો વિય હોતિ, દ્વારવાતપાનમઞ્ચપીઠાદીનિ પઞ્ઞાયન્તિ. એતસ્મિઞ્ચ આવાસે વસન્તં દિસ્વા મનુસ્સા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ સક્કચ્ચં ઉપટ્ઠહન્તિ. તેન વુત્તં – "**આવાસદાનસ્મિઞ્હિ દિન્ને સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતી**"તિ. **ભૂમટ્ઠક...પે॰... ન સક્કા**તિ અયમત્થો મહાસુદસ્સનવત્થુના (દી॰ નિ॰ ૨.૨૪૧ આદયો) દીપેતબ્બો. **માતુકુચ્છિ અસમ્બાધોવ હોતી**તિ અયમત્થો અન્તિમભવિકાનં મહાબોધિસત્તાનં પટિસન્ધિવસેન દીપેતબ્બો.

સીતન્તિ અજ્ઝત્તં ધાતુક્ખોભવસેન વા બહિદ્ધા ઉતુવિપરિણામવસેન વા ઉપ્પજ્જનકસીતં. **ઉણ્હ**ન્તિ અગ્ગિસન્તાપં, તસ્સ ચ દવદાહાદીસુ સમ્ભવો દટ્ઠબ્બો. **પટિહન્તી**તિ પટિહનતિ. યથા તદુભયવસેન કાયચિત્તાનં આબાધો ન હનતિ, એવં કરોતિ. સીતુણ્હબ્ભાહતે હિ સરીરે વિક્ખિત્તચિત્તો ભિક્ખુ યોનિસો પદહિતું ન સક્કોતિ. **વાળમિગાની**તિ સીહબ્યગ્ઘાદિવાળમિગે. ગુત્તસેનાસનઞ્હિ પવિસિત્વા દ્વારં પિધાય નિસિન્નસ્સ તે પરિસ્સયા ન હોન્તિ. **સરીસપે**તિ યે કેચિ સરન્તા ગચ્છન્તે દીઘજાતિકે સપ્પાદિકે અઞ્ઞે ચ તથારૂપે. **મકસે**તિ નિદસ્સનમત્તમેતં, ડંસાદીનં એતેનેવ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **સિસિરે**તિ સીતકાલવસેન સત્તાહવદ્દલિકાદિવસેન ચ ઉપ્પન્ને સિસિરસમ્ફસ્સે. **વુટ્ઠિયો**તિ યદા તદા ઉપ્પન્ના વસ્સવુટ્ઠિયો પટિહનતીતિ યોજના.

વાતાતપો ઘોરોતિ રુક્ખગચ્છાદીનં ઉબ્બહનભઞ્જનાદિવસેન પવત્તિયા ઘોરો સરજઅરજાદિભેદો વાતો ચેવ ગિમ્હપરિળાહસમયેસુ ઉપ્પત્તિયા ઘોરો સૂરિયાતપો ચ. **પટિહઞ્ઞતી**તિ પટિબાહીયતિ. **લેણત્થ**ન્તિ નાનારમ્મણતો ચિત્તં નિવત્તિત્વા પટિસલ્લાણારામત્થં. **સુખત્થ**ન્તિ વુત્તપરિસ્સયાભાવેન ફાસુવિહારત્થં. **ઝાયિતુ**ન્તિ અટ્ઠતિંસાય આરમ્મણેસુ યત્થ કત્થચિ ચિત્તં ઉપનિબન્ધિત્વા સમાદહનવસેન ઝાયિતું. **વિપસ્સિતુ**ન્તિ અનિચ્ચાદિવસેન સઙ્ખારે સમ્મસિતું.

વિહારેતિ પટિસ્સયે. **કારયે**તિ કારાપેય્ય. **રમ્મે**તિ મનોરમે. **વાસયેત્થ બહુસ્સુતે**તિ કારેત્વા પન એત્થ વિહારેસુ બહુસ્સુતે સીલવન્તે કલ્યાણધમ્મે નિવાસેય્ય. તે નિવાસેન્તો પન **તેસં** બહુસ્સુતાનં યથા પચ્ચયેહિ કિલમથો ન હોતિ. એવં **અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ વત્થસેનાસનાનિ ચ દદેય્ય ઉજુભૂતેસુ** અજ્ઝાસયસમ્પન્નેસુ કમ્મફલાનં રતનત્તયગુણાનઞ્ચ સદ્દહનેન **વિપ્પસન્નેન ચેતસા**. ઇદાનિ ગહટ્ઠપબ્બજિતાનં અઞ્ઞમઞ્ઞૂપકારતં દસ્સેતું "**તે તસ્સા**"તિ ગાથમાહ. તત્થ **તે**તિ બહુસ્સુતા. **તસ્સા**તિ ઉપાસકસ્સ. **ધમ્મં દેસેન્તી**તિ સકલવટ્ટદુક્ખપનૂદનં નિય્યાનિકં ધમ્મં કથેન્તિ. **યં સો ધમ્મં ઇધઞ્ઞાયા**તિ સો પુગ્ગલો યં સદ્ધમ્મં ઇમસ્મિં સાસને સમ્માપટિપજ્જનેન જાનિત્વા અગ્ગમગ્ગાધિગમેન અનાસવો હુત્વા પરિનિબ્બાયતિ.

આવાસેતિ આવાસદાને. **આનિસંસો**તિ ઉદ્રયો. પૂજાસક્કારવસેન પઠમયામો ખેપિતો, સત્થુ ધમ્મદેસનાય અપ્પાવસેસો મજ્ઝિમયામો ગતોતિ પાળિયં "બહુદેવ રત્તિ"ન્તિ વુત્તન્તિ આહ "**અતિરેકતરં દિયડ્ઢયામ**"ન્તિ. **સઙ્ગહં નારોહતિ** વિપુલવિત્થારભાવતો. બુદ્ધાનઞ્હિ ભત્તાનુમોદનાપિ થોકં વડ્ઢેત્વા વુચ્ચમાના દીઘમજ્ઝિમપમાણાપિ હોતિ. તથા હિ સુકુસિતં દન્તાવરણં, જિવ્હા તનુકા, ભવઙ્ગપરિવાસો પરિત્તો, નત્થિ વેગાયિતં, નત્થિ વિત્થાયિતં, નત્થિ અબ્યાવટમનો, સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં સમુપબ્યૂળ્હં, અપરિક્ખયા પટિસમ્ભિદા.

સન્દસ્સેત્વાતિઆદીસુ સન્દસ્સેત્વા આવાસદાનપટિસંયુત્તં ધમ્મિં કથં કત્વા. તતો પરં, મહારાજ, ઇતિપિ સીલં, ઇતિપિ સમાધિ, ઇતિપિ પઞ્ઞાતિ સીલાદિગુણે તેસં સમ્મા દસ્સેત્વા હત્થેન ગહેત્વા વિય પચ્ચક્ખતો પકાસેત્વા. **સમાદપેત્વા**તિ એવં સીલં સમાદાતબ્બં, સીલે પતિટ્ઠિતેન એવં સમાધિપઞ્ઞા ભાવેતબ્બાતિ યથા તે સીલાદિગુણે સમ્મા આદિયન્તિ, તથા ગણ્હાપેત્વા. **સમુત્તેજેત્વા**તિ યથાસમાદિન્નં સીલં સુવિસુદ્ધં હોતિ, સમથવિપસ્સના ચ ભાવિયમાના યથા સુટ્ઠુ વિસોધિતા ઉપરૂપરિ વિસેસાવહા હોન્તિ, એવં સમુત્તેજેત્વા નિસામનવસેન વોદાપેત્વા. **સમ્પહંસેત્વા**તિ યથાનુસિટ્ઠં ઠિતસીલાદિગુણેહિ સમ્પતિ પટિલદ્ધગુણાનિસંસેહિ ચેવ ઉપરિલદ્ધબ્બફલવિસેસેહિ ચ ચિત્તં સમ્પહંસેત્વા લદ્ધસ્સાસવસેન સુટ્ઠુ તોસેત્વા. એવમેતેસં પદાનં અત્થો વેદિતબ્બો. સક્યરાજાનો યેભુય્યેન ભગવતો ધમ્મદેસનાય સાસને લદ્ધસ્સાદા લદ્ધપ્પતિટ્ઠા ચ.

ઉપસગ્ગસદ્દાનં અનેકત્થત્તા અભિ-સદ્દો અતિ-સદ્દેન સમાનત્થોપિ હોતીતિ વુત્તં "**અભિક્કન્તાતિ અતિક્કન્તા**"તિ.

તત્ર કિરાતિઆદિ કેચિવાદોતિ બદ્ધોપિ ન હોતિ. તેનાહ "**અકારણમેત**"ન્તિઆદિ. **કાયચિત્તલહુતાદયો ઉપ્પજ્જન્તી**તિ ઇદં કાયિકચેતસિકઅઞ્ઞથાભાવસ્સ કારણવચનં, લહુતાદિઉપ્પન્ને સવનાનુત્તરિયપટિલાભેન લદ્ધબ્બધમ્મત્થવેદસમધિગમતો. વુત્તઞ્હેતં –

> ''યથા , યથાવુસો, ભિક્ખુનો સત્થા વા ધમ્મં દેસેતિ અઞ્ઞતરો વા ગરુટ્ઠાનિકો સબ્રહ્મચારી, તથા તથા સો તસ્મિં ધમ્મે લભતિ અત્થવેદં, લભતિ ધમ્મવેદં, લભતિ ધમ્મૂપસંહિતં પામોજ્જ''ન્તિઆદિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૨૨, ૩૫૫; અ॰ નિ॰ ૫.૨૬).

પિટ્ઠિવાતો ઉપ્પજ્જિ ઉપાદિન્નસરીરસ્સ તથારૂપત્તા સઙ્ખારાનઞ્ચ અનિચ્ચતાય દુક્ખાનુબન્ધત્તા. **અકારણં વા એત**ન્તિ યેનાધિપ્પાયેન વુત્તં, તમેવ અધિપ્પાયં વિવરિતું "**પહોતી**"તિઆદિ વુત્તં. **એકપલ્લઙ્કેન નિસીદિતું પહોતિ** યથા તં વેલુવગામકે. **એત્તકે ઠાને**તિ એત્તકે ઠાને ઠાનં નિપ્ફન્નન્તિ યોજના. **તઞ્ચ ખો**તિ વુટ્ઠાનસઞ્ઞં ચિત્તે ઠપનં. **ધમ્મકથં સુણમાનો** ધમ્મગારવેન.

અવસ્સુતસ્સાતિ અવસ્સુતભાવસ્સ રાગાદિવસેન. **અવસ્સુતસ્સ કારણ**ન્તિ તિન્તભાવકારણં. **કિલેસાધિમુચ્ચનેના**તિ કિલેસવસેન પરિપ્ફન્દિતવસેન. **નિબ્બાપનં વિયા**તિ વૂપસમો વિય. **નિબ્બિસેવનાન**ન્તિ પરિપ્ફન્દનરહિતાનં.

અવસ્સુતપરિયાયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. દુક્ખધમ્મસુત્તવણ્ણના

૨૪૪. **દુક્ખધમ્માન**ન્તિ દુક્ખકારણાનં. તેનાહ "**દુક્ખસમ્ભવધમ્માન**"ન્તિઆદિ. તત્થ કિં દુક્ખં, કા દુક્ખધમ્માતિ તદુભયં દસ્સેતું "**પઞ્ચસુ હી**"તિ વુત્તં. **તે**તિ પઞ્ચક્ખન્ધા. **દુક્ખસમ્ભવધમ્મત્તા**તિ દુક્ખુપ્પત્તિકારણત્તા. **અસ્સા**તિ તેન. કરણે હેતં સામિવચનં. **કામે**તિ વત્થુકામે કિલેસકામે ચ. પુન **અસ્સા**તિ સામિઅત્થે એવ સામિવચનં. **ચાર**ન્તિ ચિત્તાચારં. **વિહાર**ન્તિ પઞ્ચદ્વારપ્પવત્તિચારવિહારં. ''એકટ્ઠા''તિ ચ વદન્તિ. તેનેવ હિ

‘‘અનુબન્ધિત્વા ચરન્તં’’ઇચ્ચેવ વુત્તં. **અનુબન્ધિત્વા**તિ ચ વીથિચિત્તપ્પવત્તિતો પટ્ઠાય યાવ તતિયજવનવારા અનુ અનુ બન્ધિત્વા. **પક્ખન્દનાદી**તિ **આદિ**-સદ્દેન કસિગોરક્ખાદિવસેનપિ કામાનં પરિયેસનદુક્ખં સઙ્ગણ્હાતિ.

દાયતીતિ **દાયો**, વનં. તેનાહ ‘‘**અટવિ**’’ન્તિ. **કણ્ટકગબ્ભ**ન્તિ ઓવરકસદિસં વનં. નામપદં નામ કિરિયાપદાપેક્ખન્તિ ‘‘**વિજ્ઝી**’’તિ વચનસેસેન કિરિયાપદં ગણ્હાતિ.

દન્ધાયિતત્તં ઉપ્પન્નકિલેસાનં અવટ્ઠાનં. તેનાહ ‘‘**ઉપ્પન્નમત્તાયા**’’તિઆદિ. **તાયા**તિ સતિયા. **કાચિ કિલેસા**તિ યુદ્ધસવિધે ચિત્તસ્સ કિચ્ચે જવનકિચ્ચે એવ ચિત્તકિલેસાનં ઉપ્પત્તિં કત્વા તથા વુત્તં. **નિગ્ગહિતાવ હોન્તિ** પવત્તિતું અપ્પદાનવસેન. તેનાહ ‘‘**ન સણ્ઠાતું સક્કોન્તી**’’તિ. **ચક્ખુદ્વારસ્મિ**ન્તિ પાળિયં તસ્સ પઠમં ગહિતતાય વુત્તં, તેન નયેન સેસદ્વારાનિપિ ગહિતાનેવ હોન્તિ. **રાગાદીસુ ઉપ્પન્નેસુ** પઠમજવનવારે. સતિસમ્મોસેન ‘‘**કિલેસા મે ઉપ્પન્ના**’’**તિ ઞત્વા** તથા પચ્ચામાસસતિયા લબ્ભનતો. તેનાહ – ‘‘**અનચ્છરિયં ચેત**’’ન્તિ. **આવટ્ટેત્વા**તિ અયોનિસો આવટ્ટેત્વા. **આવજ્જનાદીસૂ**તિ તતો એવ અયોનિસો આવજ્જનાદીસુ ઉપ્પન્નેસુ ઇટ્ઠારમ્મણસ્સ લદ્ધત્તા પચ્ચયસિદ્ધિયા સમ્પત્તં પવત્તનારહં. **નિવત્તેત્વા**તિ દુતિયજવનવારેપિ કિલેસુપ્પત્તિં નિવત્તેત્વા. કથં પનસ્સ એવં લદ્ધું સક્કાતિ આહ ‘‘**આરદ્ધવિપસ્સકાનં હી**’’તિઆદિ. **ભાવનાપટિસઙ્ખાને**તિ ભાવનાયં પટિસઙ્ખાને ચ યોગિનો પતિટ્ઠિતભાવો. તસ્સ **અયમાનિસંસો** – યં પચ્ચયલાભેન ઉપ્પજ્જિતું લદ્ધોકાસાપિ કિલેસા પુબ્બે પવત્તભાવનાનુભાવેન વિક્ખમ્ભિતા તથા તથા નિગ્ગહિતા એવ હુત્વા નિવત્તન્તિ, કુસલા ધમ્માવ લદ્ધોકાસા ઉપરૂપરિ વડ્ઢન્તિ.

અભિહટ્ઠુન્તિ અભિહરિત્વા. **અનુદહન્તી**તિ અનુદહન્તા વિય હોન્તિ. **અનુસેન્તી**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. **અનાવટ્ટન્તે**તિ અનિવત્તન્તે સામઞ્ઞતોતિ અધિપ્પાયો. **વિપસ્સનાબલમેવ દીપિતં** મગ્ગફલાધિગમસ્સ અજોતિતત્તા.

દુક્ખધમ્મસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. કિંસુકોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૫. ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં પરિઞ્ઞાભિસમયાદિવસેન વિવિધદસ્સનન્તિ કિચ્ચવસેન નાનાદસ્સનં હોતીતિ વુત્તં, ‘‘**દસ્સનન્તિ પઠમમગ્ગસ્સેતં અધિવચન**’’ન્તિ . તયિદં ઉપરિમગ્ગેસુ ભાવનાપરિયાયસ્સ નિરુળ્હત્તા પઠમમગ્ગસ્સ પઠમં નિબ્બાનદસ્સનતો. તેનાહ ‘‘**પઠમમગ્ગો હી**’’તિઆદિ . કોચિ યથાવુત્તં અવિપરીતં અત્થં અજાનન્તો ઞાણદસ્સનં નામ આરમ્મણકરણસ્સ વસેન અતિપ્પસઙ્ગં આસઙ્કેય્યાતિ તં નિવત્તેતું ‘‘**ગોત્રભૂ પના**’’તિઆદિ વુત્તં. **ન દસ્સનન્તિ વુચ્ચતી**તિ એત્થ રાજદસ્સનં ઉદાહરન્તિ. **ચત્તારોપિ મગ્ગા દસ્સનમેવ** યથાવુત્તેનત્થેન, ભાવનાપરિયાયો પન ઉપરિ તિણ્ણં મગ્ગાનં પઠમમગ્ગઉપાયસ્સ ભાવનાકારેન પવત્તનતો. દસ્સનં વિસુદ્ધિ એત્થાતિ **દસ્સનવિસુદ્ધિકં**, નિબ્બાનં. ફસ્સાયતનં કમ્મટ્ઠાનં અસ્સ અત્થીતિ **ફસ્સાયતનકમ્મટ્ઠાનિકો**. એસ નયો સેસેસુપિ પદેસુ.

પદેસસઙ્ખારેસૂતિ સઙ્ખારેકદેસેસુ. હેટ્ઠિમપરિચ્છેદેન પથવિઆદિકે ધમ્મમત્તે દિટ્ઠે રૂપપરિગ્ગહો, ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદિકે તંસહગતધમ્મમત્તે દિટ્ઠે અરૂપપરિગ્ગહો ચ સિજ્ઝતીતિ વદન્તિ.

અધિગતમગ્ગમેવ કથેસીતિ યેન મુખેન વિપસ્સનાભિનિવેસં અકાસિ, તમેવસ્સ મુખં કથેસિ. **અયં પના**તિ કમ્મટ્ઠાનં પુચ્છન્તો ભિક્ખુ. **ઇમેસ**ન્તિ ફસ્સાયતનકમ્મટ્ઠાનિકપઞ્ચક્ખન્ધકમ્મટ્ઠાનિકાનં વચનં. "**અઞ્ઞમઞ્ઞં ન સમેતી**"તિ વત્વા તમેવત્થં પાકટં કરોતિ "**પઠમેના**"તિઆદિના. પઞ્ચક્ખન્ધવિમુત્તસ્સ સઙ્ખારસ્સ અભાવા "**નિપ્પદેસેસૂ**"તિ વુત્તં. **તથેવા**તિ યથેવ ફસ્સાયતનકમ્મટ્ઠાનિકં, તથેવ તં પઞ્ચક્ખન્ધકમ્મટ્ઠાનિકં પુચ્છિત્વા.

સમપ્પવત્તા ધાતુયોતિ રસાદયો સરીરધાતુયો સમપ્પવત્તા, ન વિસમાકારસણ્ઠિતા અહેસું. તેનાહ "**કલ્લસરીરં બલપ્પત્ત**"ન્તિ. "**અતીતા સઙ્ખારા**"તિઆદિ વિપસ્સનાભિનિવેસવસેન વુત્તં. સમ્મસનં સબ્બત્થકમેવ ઇચ્છિતબ્બં. **ચારિભૂમિ**ન્તિ ગોચરટ્ઠાનં.

કારકભાવન્તિ ભાવનાનુયુઞ્જનભાવં. **પણ્ડુરોગપુરિસો**તિ પણ્ડુરોગી પુરિસો. **અરિટ્ઠ**ન્તિ સુત્તં. **ભેસજ્જં કત્વા**તિ ભેસજ્જપયોગં કત્વા. **કરિસ્સામી**તિ ભેસજ્જં કરિસ્સામિ. **ઝામથુણો વિયા**તિ દડ્ઢથુણો વિય ખારકજાલનદ્ધત્તા તરુણમકુલસન્તાનસઞ્છન્નત્તા.

દક્ખિણદ્વારગામેતિ દક્ખિણદ્વારસમીપે ગામે. **લોહિતકો**તિ લોહિતવણ્ણો. **ઓચિરકજાતો**તિ જાતઓલમ્બમાનચિરકો વિય. **આદિન્નસિપાટિકો**તિ ગહિતફલપોતકો. **સન્દચ્છાયો**તિ બહલચ્છાયો. યસ્મા તસ્સ રુક્ખસ્સ સાખા અવિરળા ઘનપ્પત્તા અઞ્ઞમઞ્ઞં સંસન્દિત્વા ઠિતા, તસ્મા છાયાપિસ્સ તાદિસીતિ વુત્તં "**સન્દચ્છાયો નામ સંસન્દિત્વા ઠિતચ્છાયો**"તિ, ઘનચ્છાયોતિ અત્થો. **તત્થા**તિઆદિ ઉપમાસંસન્દનં.

યેન યેનાકારેન અધિમુત્તાનન્તિ છફસ્સાયતનાદિમુખેન યેન યેન વિપસ્સનાભિનિવેસેન વિપસ્સન્તાનં નિબ્બાનઞ્ચ અધિમુત્તાનં. **સુટ્ઠુ વિસુદ્ધં** પરિઞ્ઞાતિસમયાદિસિદ્ધિયા. **તેન તેનેવાકારેના**તિ અત્તનાધિમુત્તાકારેન. ઇદાનિ તં તં આકારં ઉપમાય સદ્ધિં યોજેત્વા દસ્સેતું "**યથા હી**"તિઆદિ આરદ્ધં. તં સુવિઞ્ઞેય્યમેવ.

ઇદન્તિ નગરોપમં. **તં સલ્લક્ખિત**ન્તિ કિંસુકોપમદીપિતં અત્થજાતં સચે સલ્લક્ખિતં. **અસ્સ** ભિક્ખુનો. **ધમ્મદેસનત્થ**ન્તિ યથાસલ્લક્ખિતસ્સ અત્થસ્સ વસેન લદ્ધવિસેસસ્સ ઉપબ્રૂહનાય. **તસ્સેવત્થસ્સા**તિ તસ્સ દસ્સનવિસુદ્ધિસઙ્ખાતસ્સ અત્થસ્સ. **ચોરાસઙ્કા ન હોન્તિ** મજ્ઝિમદેસરજ્જસ્સ પસન્નભાવતો. **તિપુરિસુબ્બેધાની**તિ ઉબ્બેધેન તિપુરિસપ્પમાણાનિ નાનાભિત્તિવિચિત્તાનિ થમ્ભાનં ઉપરિ વિવિધમાલાકમ્માદિવિચિત્તધનુરાકારલક્ખિતાનિ મનોરમાનિ. તેનાહ "**નગરસ્સ અલઙ્કારત્થ**"ન્તિ. નગરદ્વારસ્સ થિરભાવાપાદનવસેન ઠપેતબ્બત્તા વુત્તં "**ચોરનિવારણત્થાનિપિ હોન્તિયેવા**"તિ. **પિટ્ઠસઙ્ખાતસ્સા**તિ દ્વારબાહસ્સ. ''ઇમે આવાસિકા, ઇમે આગન્તુકા, તત્થાપિ ચ ઇમેહિ નગરસ્સ નગરસામિકસ્સ ચ અત્થો. ઇમેસં વસેન અનત્થો સિયા''તિ જાનનઞાણસઙ્ખાતેન **પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો**. અઞ્ઞાતનિવારણે પટુભાવસઙ્ખાતેન **વેય્યત્તિયેન સમન્નાગતો**. **ઠાનુપ્પત્તિકપઞ્ઞાસઙ્ખાતાયા**તિ તસ્મિં તસ્મિં અત્થકિચ્ચે તઙ્ખણુપ્પજ્જનકપટિભાનસઙ્ખાતાય.

રઞ્ઞા આયુત્તો નિયોજિતો **રાજાયુત્તો**, તત્થ તત્થ રઞ્ઞો કાતબ્બકિચ્ચે ઠપિતપુરિસો. **કતિપાહેયેવા**તિ કતિપયદિવસેયેવ અકિચ્ચકરણેન તસ્સ ઠાનં વિબ્ભમો જાતોતિ કત્વા વુત્તં – "**સબ્બાનિ વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીનિ હારેત્વા**"તિ.

સીસમસ્સ છિન્દાહીતિ સીસભૂતં ઉત્તમઙ્ગટ્ઠાનિયં તત્થ તસ્સ રાજકિચ્ચં છિન્દાતિ અત્થો. અઞ્ઞથા તસ્સ પાકતિકે અત્થે ગય્હમાને પાણાતિપાતો આણત્તો નામ સિયા. ન હિ ચક્કવત્તિરાજા તાદિસં આણાપેતિ, અઞ્ઞેસમ્પિ

તતો નિવારકત્તા. અથ વા **છિન્દાહી**તિ મમ આણાય અસ્સ સીસં છિન્દન્તો વિય અત્તાનં દસ્સેહિ, એવં સો તત્થોવાદપટિકરત્તપત્તો ઓદમેય્યાતિ, તથા ચેવ ઉપરિ પટિપત્તિ આગતા. **તત્થા**તિ એતસ્મિં પચ્ચન્તિમનગરે.

ઉપ્પન્નેનાતિ સમથકમ્મટ્ઠાને ઉપ્પન્નેન.

તસ્સેવાતિ સક્કાયસઞ્ઞિતસ્સ નગરસ્સ ''દ્વારાની''તિ વુત્તાનીતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. ''સીઘં દૂતયુગ''ન્તિ વુત્તાતિ યોજના. હદયવત્થુરૂપસ્સ મજ્ઝે સિઙ્ઘાટકભાવેન ગહિતત્તા **"હદયવત્થુસ્સ નિસ્સયભૂતાનં મહાભૂતાન"**ન્તિ વુત્તં. યદિ એવં વત્થુરૂપમેવ ગહેતબ્બં, તદેવેત્થ અગ્ગહેત્વા કસ્મા મહાભૂતગ્ગહણન્તિ આહ **"વત્થુરૂપસ્સ હી"**તિઆદિ. **યાદિસો**તિ સમ્માદિટ્ઠિઆદીનં વસેન યાદિસો એવ પુબ્બે આગતવિપસ્સનામગ્ગો. **"અયમ્પિ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતત્તા તાદિસો એવા"**તિ વત્વા અરિયમગ્ગો **"યથાગતમગ્ગો"**તિ વુત્તો. **ઇદં તાવેત્થા**તિ એત્થ એતસ્મિં સુત્તે ધમ્મદેસનત્થં આભતાય યથાવુત્તઉપમાય ઇદં સંસન્દનં.

ઇદં સંસન્દનન્તિ ઇદાનિ વક્ખમાનં ઉપમાય સંસન્દનં. **નગરસામિઉપમા** પઞ્ચક્ખન્ધવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તં ખીણાસવં દસ્સેતું આભતા. સિઙ્ઘાટકૂપમા ચતુમહાભૂતવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તં ખીણાસવં દસ્સેતું આભતાતિ યોજના. ''**ચતુસચ્ચમેવ કથિત**''ન્તિ વત્વા તાનિ સચ્ચાનિ નિદ્ધારેત્વા દસ્સેતું **"સકલેનપિ હી"**તિઆદિ વુત્તં. ઇધ નગરસમ્ભારો છદ્વારાદયો. તેન હિ છફસ્સાયતનાદયો ઉપમિતા. તે પન દુક્ખસચ્ચપરિયાપન્નાતિ વુત્તં ''**નગરસમ્ભારેન દુક્ખસચ્ચમેવ કથિત**''ન્તિ.

કિંસુકોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. વીણોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૬. ભિક્ખુસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વાતિ કામં પાળિયં પરિસાદ્વયમેવ ગહિતં, સેસપરિસાનં પન તદઞ્ઞેસમ્પિ દેવમનુસ્સાનન્તિ સબ્બસાધારણોવાયં ધમ્મસઙ્ગહોતિ ઇમમત્થં ઉપમાપુબ્બકં કત્વા દસ્સેતું **"યથા નામા"**તિઆદિ આરદ્ધં. **યજન્તો**તિ દદન્તો. **વિન્દિતબ્બો**તિ લદ્ધબ્બો, અધિગન્તબ્બોતિ અત્થો.

છન્દોતિ તણ્હાછન્દો. તેનાહ – ''દુબ્બલતણ્હા સો રઞ્જેતું ન સક્કોતી''તિ. **પુબ્બુપ્પત્તિકા** એકસ્મિં આરમ્મણે પઠમં ઉપ્પન્ના. સા હિ અનાસેવનત્તા મન્દા. **સો**તિ છન્દો. **રઞ્જેતું ન સક્કોતિ** લદ્ધાસેવનત્તા. **દોસો નામ** ચિત્તદૂસનત્તા. **તાની**તિ દણ્ડાદાનાદીનિ. **તમ્મૂલકા**તિ લોભમૂલકા તાવ માયાસાઠેય્યમાનાતિમાનદિટ્ઠિચાપલાદયો, દોસમૂલકા ઉપનાહમક્ખપલાસઇસ્સામચ્છરિયથમ્ભસારમ્ભાદયો, મોહમૂલકા અહિરિક-અનોત્તપ્પ-થિનમિદ્ધવિચિકિચ્છુદ્ધચ્ચ-વિપરીતમનસિકારાદયો, સંકિલેસધમ્મા ગહિતાવ હોન્તિ તંમૂલકત્તા. યસ્મા પન સબ્બેપિ સંકિલેસધમ્મા દ્વાદસાકુસલચિત્તુપ્પાદપરિયાપન્ના એવ, તસ્મા તેસમ્પેત્થ ગહિતભાવં દસ્સેતું **"છન્દો રાગોતિ વા"**તિ વુત્તં.

ભાયિતબ્બટ્ઠેન **સભયો**. ભેરવટ્ઠેન **સપ્પટિભયો**. કુસલપક્ખસ્સ વિક્ખમ્ભનટ્ઠેન **સકણ્ટકો**. કુસલઅનવજ્જધમ્મેહિ દુરવગાહટ્ઠેન **સગહનો**. ભવસમ્પત્તિભવનિબ્બાનાનં અપ્પદાનભાવતો **ઉમ્મગ્ગો**. દુગ્ગતિગામિમગ્ગત્તા **કુમ્મગ્ગો**. **ઇરિયના**તિ વત્તના પટિપજ્જના. દુગ્ગતિગામિતાય કિલેસો એવ **કિલેસમગ્ગો**. **ન સક્કા સમ્પત્તિભવં ગન્તું** કુતો નિબ્બાનગમનન્તિ અધિપ્પાયો.

અસુભાવજ્જનાદીહીતિ **આદિ**-સદ્દેન અનિચ્ચમનસિકારાદીનમ્પિ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. **ચિત્તં નિવત્તતિ** સરાગચિત્તં ન ઉપ્પજ્જતિ પટિપક્ખમનસિકારેન વિનોદિતત્તા. **મજ્ઝત્તારમ્મણે**તિ અઞ્ઞાણુપેક્ખટ્ઠાનિયે આરમ્મણે. **ઉદ્દેસ... પે॰... આવજ્જન્તસ્સા**તિ ઉદ્દિસાપનવસેન ઉદ્દેસં, પરિપુચ્છાપનવસેન પરિપુચ્છં, ગરૂનં સન્તિકે વસનવસેન ગરુવાસં આવજ્જન્તસ્સ. **ચિત્ત**ન્તિ ગમ્ભીરઞાણચરિય-પચ્ચવેક્ખણ-પઞ્ઞવન્ત-પુગ્ગલસેવનવસેન તદધિમુત્તિસિદ્ધિયા અઞ્ઞાણચિત્તં નિવત્તતિ.

યથા ''પુજ્જભવફલં પુઞ્ઞ''ન્તિ વુત્તં ''એવમિદં પુઞ્ઞં પવડ્ઢતી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૮૦), એવં કિટ્ઠસમ્ભવત્તા ''કિટ્ઠ''ન્તિ વુત્તન્તિ આહ "**કિટ્ઠન્તિ કિટ્ઠટ્ઠાને ઉપ્પન્નસસ્સ**"ન્તિ.

ઘટાતિ સિઙ્ગયુગં ઇધાધિપ્પેતન્તિ આહ "**દ્વિન્નં સિઙ્ગાનં અન્તરે**"તિ. **ઘટા**તિ ગોણાદીનં સિઙ્ગન્તરટ્ઠસ્સ સમઞ્ઞાતિ વદન્તિ. **નાસારજ્જુકે**તિ નાસારજ્જુપાતટ્ઠાને.

દમેતિ પુથુત્તારમ્મણતો નિવારેતિ. **નન્તિ** ચિત્તં. યં સુત્તં **સુભાસિતં** મયા. **તદસ્સા**તિ તદા અસ્સ ભિક્ખુનો. **આરમ્મણે**તિ કમ્મટ્ઠાનારમ્મણે.

સુદ્દજિતન્તિ નિબ્બિસેવનભાવકરણેન જિતં. **સુતજ્જિત**ન્તિ સુટ્ઠુ દૂરકરણેન જિતં, તથાભૂતઞ્ચ તજ્જિતં નામ હોતીતિ તથા વુત્તં. **ગોચરજ્ઝત્ત**ન્તિ અજ્ઝત્તભૂતો ગોચરો. કમ્મટ્ઠાનારમ્મણઞ્હિ બહિદ્ધારૂપાદિઆરમ્મણવિધુરતાય અજ્ઝત્તન્તિ વુચ્ચતિ. સમથો અનુરક્ખણં એતસ્સાતિ **સમથાનુરક્ખણં**. યથા ઇન્દ્રિયસંવરસીલં સમથાનુરક્ખણં હોતિ, તથા કથિતન્તિ અત્થો. યથા હિ ઇન્દ્રિયસંવરસીલં સમથસ્સ પચ્ચયો, એવં સમથોપિ તસ્સ પચ્ચયોતિ.

વાદિયમાનાય વીણાય. ચિત્તં રઞ્જેતીતિ રજ્જનેન. અવિસ્સજ્જનીયતાય ચિત્તં બન્ધતીતિ **બન્ધનીયો**. **વેટ્ઠકે**તિ તન્તીનં આસજ્જનવેટ્ઠકે. **કોણ**ન્તિ કવણતો વીણાય સદ્દકરણતો કોણન્તિ લદ્ધનામં દારુદણ્ડં સિઙ્ગાદીસુ યેન કેનચિ કતં ઘટિકં. તેનાહ "**ચતુરસ્સં સારદણ્ડક**"ન્તિ.

યસ્મા સો રાજા રાજમહામત્તો વા સદ્દં યથાસભાવતો ન અઞ્ઞાસિ, તસ્મિં તસ્સ અજાનનાકારમેવ દસ્સેતું "**સદ્દં પસ્સિસ્સામી**"તિઆદિ વુત્તં.

અસતી કિરાયન્તિ પાળિયં લિઙ્ગવિપલ્લાસેન વુત્તન્તિ યથાલિઙ્ગમેવ વદન્તો "**અસા**"તિ આહ. "**અસતીતિ લામકાધિવચન**"ન્તિ વત્વા તત્થ પયોગં દસ્સેતું "**અસા લોકિત્થિયો નામા**"તિ વુત્તં, લોકે ઇત્થિયો નામ અસતિયોતિ અત્થો, તત્થ કારણમાહ "**વેલા તાસં ન વિજ્જતી**"તિ. પકતિયા લોકે જેટ્ઠભાતા કનિટ્ઠભાતા માતુલોતિઆદિકા **વેલા** મરિયાદા **તાસં ન વિજ્જતિ**. કસ્મા? **સારત્તા ચ પગબ્બા ચ** સબ્બેસમ્પિ સમ્ભોગવસેન વિનિયોગં ગચ્છન્તિ. કથં? **સિખી સબ્બઘસો યથા**. તેનેવાહ –

> ''સબ્બા નદી વઙ્કગતી, સબ્બે કટ્ઠમયા વના;
> સબ્બિત્થિયો કરે પાપં, લભમાને નિવાતકે''તિ. (જા॰ ૨.૨૧.૩૦૮);

અઞ્ઞમ્પિ તન્તિબદ્ધં ચતુરસ્સઅમ્બણવાદિતાદીનિ. **વીણા વિય પઞ્ચક્ખન્ધા** અનેકધમ્મસમૂહભાવતો. **રાજા વિય યોગાવચરો** તપ્પટિબદ્ધધમ્મગવેસકત્તા. **અસ્સા**તિ યોગાવચરસ્સ.

નિરયાદિતો અઞ્ઞસ્મિમ્પિ **ગતિ**-સદ્દો વત્તતિ. તતો વિસેસનત્થં "**ગતિગતી**"તિ વુત્તં ''દુક્ખદુક્ખં, રૂપરૂપ''ન્તિ ચ યથા, ગતિસઞ્ઞિતં પવત્તિટ્ઠાનન્તિ અત્થો. તેનાહ – "**એત્થન્તરે સંસરતિ વત્તતી**"તિ. સઞ્ઞાયનપદેસો એવ ગતીતિ **સઞ્ઞાતિગતિ**.

તં પન ગતિં સત્તાનં સંવેગવત્થુભૂતસ્સ પચ્ચક્ખસ્સ ગબ્ભાસયસ્સ વસેન દસ્સેતું "**અયમસ્સ કાયો**"તિઆદિ વુત્તં. રૂપધમ્મસ્સ સલક્ખણં ગતિ નિટ્ઠા, તતો પરં અઞ્ઞં કિઞ્ચિ નત્થીતિ **સલક્ખણગતિ. અભાવો** અચ્ચન્તાભાવો. સન્તાનવિચ્છેદો **વિભવગતિ** તંનિટ્ઠાનભાવા. **ભેદો**તિ ખણનિરોધો, ઇધાપિ તંનિટ્ઠાનતાયેવ પરિયાયો. **યાવ ભવગ્ગા**તિ યાવ સબ્બભવગ્ગા. સલક્ખણવિભવગતિભેદગતિયો ''એસેવ નયો''તિ ઇમિનાવ પકાસિતાતિ ન ગહિતા. **તસ્સ ખીણાસવસ્સ ન હોતિ** અગ્ગમગ્ગેન સમુચ્છિન્નત્તા.

સીલં કથિતં રૂપાદીસુ છન્દાદિનિવારણસ્સ કથિતત્તા. **મજ્ઝે સમાધિભાવના કથિતા** ''અજ્ઝત્તમેવ સન્તિટ્ઠતિ...પે॰... સમાધિયતી''તિ જોતિતત્તા. **પરિયોસાને ચ નિબ્બાનં કથિતં** ''યમ્પિસ્સ...પે॰... ન હોતી''તિ વચનતો.

વીણોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. છપ્પાણકોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૭. **વણસરીરો**તિ વણિતસરીરો. **પક્કત્તા**તિ કુથિતત્તા. સરદણ્ડેસુ સરસમઞ્ઞાતિ કણ્ડ-સદ્દો સરપરિયાયોતિ આહ – "**સરવનન્તિ કણ્ડવન**"ન્તિ. **અરુગત્તો...પે॰... વેદિતબ્બો** ગુણસરીરસ્સ ખણ્ડછિદ્દસીલાદીહિ હેટ્ઠા મજ્ઝે ઉપરિભાગે ચ ભેદવિસમચ્છિન્નવિકારદોસત્તા. એત્થ કુસા ''કણ્ટકા''તિ અધિપ્પેતા કણ્ટકસદિસત્તા, કુસતિણાનં એવ વા વુત્તાકારપદેસો "**કુસકણ્ટકો**"તિ વુત્તો.

ગામવાસીનં વિજ્ઝનટ્ઠેનાતિ નારહોવ હુત્વા તેસં કારાનં પટિગ્ગહણવસેન પીળનટ્ઠેન.

પક્ખિન્તિ હત્થિલિઙ્ગસકુણં. તસ્સ કિર હત્થિસોણ્ડસદિસં મુખં, તસ્મા "**હત્થિસોણ્ડસકુણ**"ન્તિ વુત્તં. **વિસ્સજ્જેય્યા**તિ રજ્જુયા યથાબદ્ધં એવ વિસ્સજ્જેય્ય.

ભોગેહીતિ અત્તનો સરીરભોગેહિ. **મણ્ડલં બન્ધિત્વા**તિ યથા સરીરં મણ્ડલાકારેન તિટ્ઠતિ, એવં કત્વા. **સુપિસ્સામી**તિ નિદ્દં ઓક્કમિસ્સામિ. **ડેતુકામો**તિ ઉપ્પતિતુકામો. **દિસા દિસ**ન્તિ દિસતો દિસં.

છ પાણકા વિય છ આયતનાનિ નાનજ્ઝાસયત્તા, નાનજ્ઝાસયતા ચ નેસં નાનાવિસયનિન્નતાય દટ્ઠબ્બા. **દળ્હરજ્જુ વિય તણ્હા** તેસં બન્ધનતો. **મજ્ઝે ગણ્ઠિ વિય અવિજ્જા** બન્ધનસ્સ દુબ્બિનિમ્મોચનહેતુતો. **આરમ્મણં બલવં હોતિ** મનુઞ્ઞભાવેન ચેવ તત્થ તણ્હાભિનિવેસસ્સ દળ્હભાવેન ચ.

સરિક્ખકેન વા ઉપમાય આહરણપક્ખે. **અપ્પના**તિ સંસન્દના. **પાળિયંયેવ અપ્પિતા** ઉપમા ''એવમેવ ખો''તિઆદિના. રૂપચિત્તાદિવિસમનિન્નત્તા **ચક્ખુસ્સ વિસમજ્ઝાસયતા**. એસ નયો સેસેસુપિ.

કણ્ણચ્છિદ્દકૂપકેતિ કણ્ણચ્છિદ્દસઙ્ખાતે આવાટે. **તસ્સા**તિ સોતસ્સ. **પચ્ચયો હોતી**તિ ઉપનિસ્સયો હોતિ તેન વિના સદ્દગ્ગહણસ્સ અભાવતો. “**અજટાકાસોપિ વટ્ટતિ એવા**”તિ વત્વા તસ્સ પચ્ચયભાવં દસ્સેતું “**અન્તોલેણસ્મિ**”ન્તિઆદિ વુત્તં. **ધાતુપરમ્પરા ઘટ્ટેન્તો**તિ ભૂતપરમ્પરાસઙ્ઘટ્ટેન્તો.

એવં સન્તેતિ એવં ભૂતપરમ્પરાવસેન સદ્દે સોતપથમાગચ્છન્તે. **સમ્પત્તગોચરતા હોતિ** સોતસ્સ. ઘાનાદીનં વિય “**દૂરે સદ્દો**”તિ **જાનનં ન સમ્ભવેય્ય** સમ્પત્તગાહિભાવતો. **તથા તથા જાનનાકારો હોતિ** મનોવિઞ્ઞાણસ્સ ગહણાકારવિસેસતો. સોતવિઞ્ઞાણપ્પવત્તિ પન ઉભયત્થ સમાનાવ. દૂરે ઠિતોપિ સદ્દો તાદિસે ઠાને પટિઘોસાદીનં પચ્ચયો હોતિ અયોકન્તો વિય અયોચલનસ્સાતિ દટ્ઠબ્બં. **ધમ્મતા**તિ ધમ્મસભાવો, સદ્દસ્સ સો સભાવોતિ અત્થો. **તતો તતો સવનં હોતિ** આકાસસઙ્ખાતસ્સ ઉપનિસ્સયસ્સ લબ્ભનતો. યદિ પન સોતં સમ્પત્તગાહી સિયા, ચિત્તસમુટ્ઠાનસદ્દો સોતવિઞ્ઞાણસ્સ આરમ્મણપચ્ચયો ન સિયા. પટ્ઠાને ચ અવિસેસેન ‘‘સદ્દાયતનં સોતવિઞ્ઞાણસ્સ આરમ્મણપચ્ચયેન પચ્ચયો’’તિ વુત્તો, બહિદ્ધા ચ ચિત્તજસ્સ સદ્દસ્સ સમ્ભવો નત્થિ. અથ વા ચિત્તજો સદ્દો ધાતુપરમ્પરાય સોતપસાદં ઘટ્ટેતિ, ન સો ચિત્તજો સદ્દો, યો પરમ્પરાય પવત્તો. ઉતુજો હિ સો, તસ્મા યથુપ્પન્નો સદ્દો, તત્થ ઠિતોવ સોતપસાદસ્સ આપાથં આગચ્છતીતિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બં. તેન વુત્તં “**અસમ્પત્તગોચરમેવેત**”ન્તિ.

તદા એકગ્ગચિત્તતં આપજ્જતિ પરિસ્સયાનં અભાવતો. નાસચ્છિદ્દસઙ્ખાતઆકાસસન્નિસ્સયે વત્તનતો **ઘાનં આકાસજ્ઝાસયં** વુત્તં. વાતેન વિના ગન્ધગહણસ્સ અસમ્ભવતો **વાતૂપનિસ્સયગન્ધગોચરં**. તેનાહ “**તથા હી**”તિઆદિ.

ગામતો લદ્ધબ્બં આહારં ગામં, તન્નિન્નતાય **ગામજ્ઝાસયતા** વુત્તા. તથા હિ જીવિતનિમિત્તં રસો જીવિતં, તસ્મિં નિન્નતાય તં અવ્હાયતીતિ **જિવ્હા. ન સક્કા ખેળેન અતેમિતસ્સ રસં જાનિતું**, તસ્મા **આપોસન્નિસ્સિતરસારમ્મણા જિવ્હા**તિ.

આમકસુસાનતો **બહિ. ઉપાદિણ્ણકજ્ઝાસયો**તિ ઉપાદિણ્ણકનિન્નો. કાયપસાદસન્નિસ્સયભૂતાય પથવિયા ફોટ્ઠબ્બારમ્મણે ઘટિતે એવ તત્થ વિઞ્ઞાણુપ્પત્તિ, ન અઞ્ઞથાતિ વુત્તં “**પથવીસન્નિસ્સિતફોટ્ઠબ્બારમ્મણો**”તિ. **તથા હી**તિઆદિ કાયસ્સ ઉપાદિણ્ણકજ્ઝાસયતાય સાધકં . **અજ્ઝત્તિકબાહિરા**તિ અજ્ઝત્તિકા બાહિરા વા. **અસ્સા**તિ કાયસ્સ. **સુસન્થતસ્સા**તિઆદિ તસ્સ પથવિયા પચ્ચયભાવદસ્સનં.

નાનજ્ઝાસયોતિ નાનારમ્મણનિન્નો. તેન મનસ્સ મક્કટસ્સ વિય અનવટ્ઠિતતં દસ્સેતિ. તેનાહ “**દિટ્ઠપુબ્બેપી**”તિઆદિ. **મૂલભવઙ્ગ**ગ્ગહણેન પિટ્ઠિભવઙ્ગં નિવત્તેતિ. **અસ્સા**તિ મનસ્સ. એવં કિરિયમયં વિઞ્ઞાણં દટ્ઠબ્બં. **નાનત્ત**ન્તિ ભેદો.

યથારુચિપ્પવત્તિયા નિવારણવસેન **બદ્ધાનં. નિબ્બિસેવનભાવ**ન્તિ લોલતાસઙ્ખાતપરિપ્ફન્દસ્સ અભાવં. **નાકડ્ઢતી**તિ સવિસયે રૂપારમ્મણે ચિત્તસન્તાનં, તંસમઙ્ગિનં વા પુગ્ગલં નાકડ્ઢતિ. **પુબ્બભાગવિપસ્સનાવ કથિતા** આયતનમુખેન ‘‘એવઞ્હિ વો, ભિક્ખવે, સિક્ખિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તત્તા.

છપ્પાણકોપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. યવકલાપિસુત્તવણ્ણના

૨૪૮. યવપુઞ્જો સુપરિપક્કયવસમુદાયો. **કાજહત્થાતિ** દણ્ડહત્થા. **પોથેય્યુન્તિ** યથા યવસઙ્ઘાતં ધઞ્ઞં વણ્ટતો મુચ્ચતિ, એવં પોથેય્યું. **યવે સાવેત્વાતિ** યવસીસતો યવે પોથનેન મોચેત્વા વિવેચેત્વા.

ચતુમહાપથો વિય છ આયતનાનિ આરમ્મણદણ્ડકેહિ હનનટ્ઠાનત્તા. **યવકલાપી વિય સત્તો** તેહિ હઞ્ઞમાનત્તા. **છ બ્યાભઙ્ગિયો વિય** સભાવતો છધાપિ પચ્ચેકં ઇટ્ઠાનિટ્ઠમજ્ઝત્તવસેન અટ્ઠારસ આરમ્મણાનિ યવકલાપટ્ઠાનિયસ્સ સત્તસ્સ હનનતો. ભવપત્થનાય અપરાપરુપ્પત્તિં સન્ધાય **"ભવપત્થના કિલેસા"**તિ બહુવચનનિદ્દેસો. ભવપત્થના ચ તસ્સ પચ્ચયભૂતા કિલેસા ચાતિ **ભવપત્થનાકિલેસાતિ** એવં વા એત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. યસ્મા સત્તાનં વટ્ટદુક્ખં નામ સબ્બમ્પિ તં ભવપત્થનામૂલકં, તસ્મા વુત્તં **"એવં સત્તા"**તિઆદિ. **ભવપત્થનકિલેસાતિ** ચ ભવપત્થનામૂલકં કિલેસં.

ભુમ્મન્તિ સમીપત્થે ભુમ્મં. તેનાહ **"સુધમ્માય દ્વારે"**તિ. **ન કતન્તિ** દુક્ખુપ્પાદનં ન કતં. **નવગૂથસૂકરં વિયાતિ** નવગૂથભક્ખસૂકરં વિય. **ચિત્તેનેવાતિ** યો બજ્ઝતિ, તસ્સ ચિત્તેનેવ . **તસ્માતિ** યસ્મા વેપચિત્તિબન્ધનસ્સ બન્ધનમુચ્ચનં વિય, તસ્મા ''વેપચિત્તિબન્ધન''ન્તિ વુત્તં. **ઞાણમોક્ખં બન્ધનન્તિ** ઞાણેન મુચ્ચનં બન્ધનં.

મઞ્ઞમાનોતિ પરિકપ્પિતતણ્હાવસેન ''એતં મમા''તિ, દિટ્ઠિવસેન ''એસો મે અત્તા''તિ, માનવસેન ''એસોહમસ્મી''તિ મઞ્ઞન્તો. ખન્ધવિનિમુત્તસ્સ મઞ્ઞમાનવત્થુનો અભાવા **"ખન્ધે મઞ્ઞન્તો"**તિ વુત્તં. **એતન્તિ** ''મારસ્સા''તિ એતં સામિવચનં. **કિલેસમારેન બદ્ધોતિ** કિલેસમારેન તેનેવ કિલેસબન્ધનેન બદ્ધો. **મુત્તોતિ** એત્થાપિ એસેવ નયો.

તણ્હામઞ્ઞનાય સતિ દિટ્ઠિમાનમઞ્ઞનાનં પસઙ્ગો એવ નત્થીતિ યથા ''અસ્મી''તિ પદેન દિટ્ઠિમાનમઞ્ઞના વુત્તા હોન્તિ, એવં તણ્હામઞ્ઞિતાપીતિ વુત્તં **"અસ્મીતિ પદેન તણ્હામઞ્ઞિતં વુત્ત"**ન્તિ. **અયમહમસ્મીતિ પદેન દિટ્ઠિમઞ્ઞિતન્તિ** એતરહિ લબ્ભમાનદિટ્ઠિવત્થુવસેનેવ. **ભવિસ્સન્તિ** અનાગતદિટ્ઠિવત્થુપરિકપ્પનવસેનેવ દિટ્ઠિમઞ્ઞિતં. યેભુય્યેન હિ અનાગતાલિઙ્ગના સસ્સતદિટ્ઠિ. ઉચ્છેદવસેન દિટ્ઠિમઞ્ઞિતમેવાતિ આનેત્વા સમ્બન્ધો. **રૂપીતિઆદીનિ** પદાનિ. **સસ્સતસ્સેવાતિ** સસ્સતગાહસ્સેવ પભેદદીપનાનિ. યસ્મા મઞ્ઞિતં આબાધવસેન **રોગો**, અન્તોદોસવસેન **ગણ્ડો**, અઙ્ગનિકન્તવસેન **સલ્લં**, **તસ્મા ઇમેહિ** તણ્હાદીહિ કિલેસેહિ પાકટચલનવસેન **ઇઞ્જન્તિ ચેવ**, અપાકટસઞ્ચલનવસેન **ફન્દન્તિ ચ. પપઞ્ચિતં** સંસારે ચિરાયનં દટ્ઠબ્બં, ખન્ધસન્તાનસ્સ વા વિત્થારણં. **પમત્તાકારપ્પત્તા** મુચ્છનાકારપ્પત્તા. **તેસન્તિ** તણ્હાદિટ્ઠિકિલેસાનં. **આકારદસ્સનત્થન્તિ** પવત્તિઆકારદસ્સનત્થં.

માનો નામ ''સેય્યોહમસ્મી''તિઆદિના મજ્જનાકારપ્પવત્તિ. **તણ્હાય સમ્પયુત્તમાનવસેનાતિ** કસ્મા વુત્તં? નનુ સબ્બો માનો તણ્હાસમ્પયુત્તો? સતિ હિ બ્યભિચારે વિસેસનં ઇચ્છિતબ્બન્તિ. સચ્ચમેતં, તણ્હા પન અત્થિ માનસ્સ પચ્ચયભૂતા, અત્થિ માનસ્સ અપ્પચ્ચયભૂતા, યતો માનો અનિયતો વુચ્ચતિ. તથા હિ પટ્ઠાને ''સંયોજનં ધમ્મં પટિચ્ચ સંયોજનો ધમ્મો ઉપ્પજ્જતિ હેતુપચ્ચયા''તિ એત્થ સંયોજનાનિ સંયોજનેહિ યથાલાભં યોજેત્વા દસ્સિતયોજનાય ''કામરાગસંયોજનં પટિચ્ચ માનસંયોજનં અવિજ્જાસંયોજન''ન્તિ વત્વા ''કામરાગસંયોજનં પટિચ્ચ અવિજ્જાસંયોજન''ન્તિ, ''માનસંયોજનં પટિચ્ચ ભવરાગસંયોજનં અવિજ્જાસંયોજન''ન્તિ ચ વત્વા ''ભવરાગસંયોજનં પટિચ્ચ અવિજ્જાસંયોજન''ન્તિ વુત્તં. એત્થ ચ કામરાગભવરાગસંયોજનેહિ માનસ્સ

અનિયતભાવો પકાસિતો. તત્થ યા તણ્હા બલવતી, તં સન્ધાય ઇદં વુત્તં “**તણ્હાય સમ્પયુત્તમાનવસેના**”તિ. બલવતણ્હાસમ્પયુત્તો હિ માનો સયમ્પિ બલવા હુત્વા અસ્મીતિ સવિસેસં મજ્જનવસેન પવત્તતીતિ.

દિટ્ઠિવસેનાતિ માનમૂલકદિટ્ઠિવસેન. ‘‘સેય્યોહમસ્મી’’તિઆદિના હિ બહુલમાનુપેતસ્સ પુગ્ગલસ્સ રૂપાદીસુ એકં ઉદ્દિસ્સ અયમહમસ્મીતિ દિટ્ઠિયા ઉપ્પન્નાય માનસ્સ અપ્પહીનત્તા માનોપિ તત્થ તત્થેવ ઉપ્પજ્જતિ. ઇતિ માનમૂલકં દિટ્ઠિં સન્ધાયાહ “**અયમહમસ્મીતિ દિટ્ઠિવસેન વુત્ત**”ન્તિ. ચોદકો પન ઇમમત્થં અજાનન્તો અનુપલબ્ભમાનમેવ સમ્પયોગત્થં ગહેત્વા “**નનુ ચા**”તિઆદિના ચોદેતિ. ઇતરો “**આમ નત્થી**”તિ તમત્થં સમ્પટિચ્છિત્વા “**માનસ્સ પના**”તિઆદિના પરિહારમાહ. તસ્સત્થો વુત્તો એવ.

યવકલાપિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

આસીવિસવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચતુત્થો પણ્ણાસકો.

સળાયતનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વેદનાસંયુત્તં

૧. સગાથાવગ્ગો

૧. સમાધિસુત્તવણ્ણના

૨૪૯. વેદના ચ પજાનાતીતિ સચ્ચાભિસમ્બોધવસેન વુચ્ચમાનવેદનાનં પજાનનં સાતિસયસમાધાનપુબ્બકન્તિ ભગવતા ''સમાહિતો''તિ વુત્તન્તિ આહ ''**ઉપચારેન વા અપ્પનાય વા સમાહિતો**''તિ. **વેદના**તિ તિસ્સોપિ વેદના. **દુક્ખસચ્ચવસેના**તિ દુક્ખસચ્ચભાવેન, પરિજાનનવસેનાતિ અત્થો. **સમ્ભવન્તિ** સમુદયં તણ્હાવિજ્જાકમ્મફસ્સાદિપ્પભેદં ઉપ્પત્તિકારણં. તેનાહ ''**સમુદયસચ્ચવસેન પજાનાતી**''તિ. **યત્થા**તિ યંનિમિત્તં, યં આગમ્મ કામતણ્હાવિજ્જાદિનિરોધા વેદનાનિરોધો, તેસં અયં નિરોધો. નિબ્બાનં આરબ્ભ અરિયમગ્ગપ્પવત્તિયા હિ નિબ્બાનં વેદનાનિરોધોતિ વુત્તો. ખયં ગમેતીતિ ખયગામી, તં **ખયગામિનં**. છાતં વુચ્ચતિ તણ્હા કામાનં પાતુકામતાવસેન પવત્તનતો, અચ્ચન્તમેવ સમુચ્છિન્નત્તા નત્થિ એતસ્મિં છાતન્તિ **નિચ્છાતો**. તેનાહ ''**નિત્તણ્હો**''તિ. **સમ્મસનચારવેદના**તિ સમ્મસનૂપચારવેદના. **દ્વીહિ પદેહી**તિ ''સમાહિતો સમ્પજાનો''તિ ઇમેહિ દ્વીહિ. ''સતો''તિ પન ઇદં સમ્પજાનપદસ્સેવ ઉપબ્રૂહનન્તિ અધિપ્પાયો. **સેસેહિ** ચતૂહિ **ચતુસચ્ચં કથિતં**, ઇતરેહિ પન દ્વીહિ ચતુસચ્ચબુજ્ઝનમેવ કથિતં. **સબ્બસઙ્ગાહિકો**તિ સબ્બસભાવધમ્માનં સઙ્ગણ્હનકો. તેનાહ ''**ચતુભૂમકધમ્મપરિચ્છેદો વુત્તો**''તિ.

સમાધિસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. સુખસુત્તવણ્ણના

૨૫૦. દુક્ખં ન હોતીતિ **અદુક્ખં**, સુખં ન હોતીતિ **અસુખં**, **મ**-કારો પદસન્ધિકરો. **અદુક્ખમસુખન્તિ** વેદયિતસદ્દાપેક્ખાય નપુંસકનિદ્દેસો. સપરસન્તાનગતે સન્ધાય અજ્ઝત્તબહિદ્ધાગહણન્તિ આહ ''**અત્તનો ચ પરસ્સ ચા**''તિ. તેન સબ્બમ્પિ વેદયિતં ગહિતન્તિ દટ્ઠબ્બં . **નસ્સનસભાવ**ન્તિ ઇત્તરખણતાય ભઙ્ગતો ઉદ્ધં અપસ્સિતબ્બસભાવં. પલોકો ભેદો એતસ્સ અત્થીતિ **પલોકિનં**. તેનાહ ''**ભિજ્જનસભાવ**''ન્તિ. **ઞાણેન ફુસિત્વા ફુસિત્વા**તિ પુબ્બભાગે વિપસ્સનાઞાણેન અનિચ્ચા પભઙ્ગુનોતિ આરમ્મણતો, ઉત્તરકાલં અસમ્મોહતો મગ્ગપરમ્પરાય ફુસિત્વા ફુસિત્વા **વયં પસ્સન્તો. વિરજ્જતી**તિ મગ્ગવિરાગેન વિરજ્જતિ. **સમ્મસનચારવેદના કથિતા** આરદ્ધવિપસ્સકાનં વસેન દેસનાતિ. લોકિયલોકુત્તરેહિ ઞાણેહિ યાથાવતો પરિજાનનં પટિવિજ્ઝનં **ઞાણફુસનં**.

સુખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. પહાનસુત્તવણ્ણના

૨૫૧. સબ્બમ્પિ અટ્ઠસતપભેદં **તણ્હં છિન્દિ** સમુચ્છેદપહાનવસેન પજહિ. તેનાહ ''**સમુચ્છિન્દી**''તિ. યદગ્ગેન તણ્હા સબ્બસો સમુચ્છિન્ના, તદગ્ગેન સબ્બાનિપિ સઞ્ઞોજનાનીતિ આહ ''**દસવિધમ્પી**''તિઆદિ. **સમ્મા**તિ સુટ્ઠુ. પહાનઞ્ચ નામ ઉપાયેન ઞાયેન પહાનન્તિ આહ ''**હેતુના કારણેના**''તિ. **દસ્સનાભિસમયા**તિ અસમ્મોહપટિવેધા.

અરહત્તમગ્ગો હિ ઉપ્પજ્જમાનોવ સભાવપટિચ્છાદકં મોહં વિદ્ધંસેન્તો એવ પવત્તતિ, તેન માનો યાથાવતો દિટ્ઠો નામ હોતિ, **અયમસ્સ દસ્સનાભિસમયો**. યથા હિ સૂરિયે ઉટ્ઠિતે અન્ધકારો વિદ્ધંસિયમાનો વિહતો, એવં અરહત્તમગ્ગે ઉપ્પજ્જમાને સો સબ્બસો પહીનો એવ હોતિ, ન તસ્મિં સન્તાને પતિટ્ઠં લભતિ, **અયમસ્સ પહાનાભિસમયો**. તેન વુત્તં "**અરહત્તમગ્ગો હી**"તિઆદિ. **કિચ્ચવસેના**તિ અસમ્મોહપટિવેધસઙ્ખાતસ્સ દસ્સનકિચ્ચસ્સ અનિપ્ફાદનવસેન.

યે ઇમે ચત્તારો અન્તાતિ સમ્બન્ધો. **મરિયાદન્તો**તિ મરિયાદસઙ્ખાતો અન્તો. એસ નયો સેસત્તયેપિ. **તેસૂ**તિ ચતૂસુ અન્તેસુ. **અટ્ઠં ચતુત્થકોટિસઙ્ખાતં** સબ્બસ્સેવ વટ્ટદુક્ખસ્સ **અન્તં** પરિચ્છેદં અરહત્તમગ્ગેન માનસ્સ દિટ્ઠત્તા પહીનત્તા ચ **અકાસી**તિ યોજના. **સમુસ્સયો** અત્તભાવો.

ન રિઞ્ચતીતિ ન વિવેચેતિ ન વિસ્સજ્જેતિ. તેનાહ "**સમ્પજઞ્ઞં ન જહતી**"તિ, સમ્પજઞ્ઞં ન પરિચ્ચજતીતિ અત્થો. **સઙ્ખ્યં નોપેતી**તિ ઇમસ્સ ''દિટ્ઠધમ્મે અનાસવો''તિ ઇમસ્સ વસેન અત્થં વદન્તો "**રત્તો દુટ્ઠો**"તિ અવોચ સઉપાદિસેસનિબ્બાનવસેન. **સઙ્ખ્યં નોપેતી**તિ વા દિટ્ઠે-ધમ્મે અનાસવો ધમ્મટ્ઠો વેદગૂ કાયસ્સ ભેદા મનુસ્સો દેવોતિ વા પઞ્ઞત્તિં ન ઉપેતીતિ અનુપાદિસેસનિબ્બાનવસેનપિ અત્થો વત્તબ્બો. એત્થ ચ સુખાદીસુ વેદનાસુ યથાક્કમં રાગાનુસયાદયો કથિતાતિ આહ – "**ઇમસ્મિં સુત્તે આરમ્મણાનુસયો કથિતો**"તિ. યો હિ રાગાદિ પચ્ચયસમવાયે અતિઇટ્ઠાદીસુ ઉપ્પજ્જનારહો મગ્ગેન અપ્પહીનો, સો ''રાગાનુસયો''તિઆદિના વુત્તો, અપ્પહીનત્થો સો મગ્ગેન પહાતબ્બો, ન પરિયુટ્ઠાનાભિભવત્થોતિ.

પહાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. પાતાલસુત્તવણ્ણના

૨૫૨. યત્થ પતિટ્ઠા નત્થિ એકન્તિકાતિ એકન્તિકસ્સ મહતો પાતસ્સ અલન્તિ અયમેત્થ અત્થો અધિપ્પેતોતિ આહ "**નત્થિ એત્થ પતિટ્ઠા**"તિ. **અસમ્ભૂતત્થ**ન્તિ ન સમ્ભૂતત્થં, મુસાતિ અત્થો. **સો**તિ અસ્સુતવા પુથુજ્જનો. યં તં ઉદકં પતતીતિ યોજના. યસ્મા સમુદ્દપિટ્ઠે અન્તરન્તરા વેરમ્ભવાતસદિસો મહાવાતો ઉટ્ઠહિત્વા મહાસમુદ્દે ઉદકં ઉગ્ગચ્છાપેતિ, તં કદાચિ ચક્કવાળાભિમુખં, કદાચિ સિનેરુપાદાભિમુખં ગન્ત્વા તં પતિહનતિ, તસ્મા વુત્તં "**બલવામુખં મહાસમુદ્દસ્સા**"તિઆદિ. **વેગેન પક્ખન્દિત્વા**તિ મહતા વાતવેગેન સમુદ્ધતં તેનેવ વેગેન પક્ખન્દન્તઞ્ચ હુત્વા. **મહાનરકપપાતો વિયા**તિ યોજનાયામવિત્થારગમ્ભીરસોબ્ભપપાતો વિય હોતિ. **તથારૂપાન**ન્તિ તત્થ વસિતું સમત્થાનં. **અસન્ત**ન્તિ અભૂતં. અત્થવસેન હિ વાચા અભૂતં નામ.

ન પતિટ્ઠાસીતિ પતિટ્ઠં ન લભિ. **અનિબદ્ધ**ન્તિ અનિબન્ધનત્થં યંકિઞ્ચિ. **દુબ્બલઞાણો**તિ ઞાણબલરહિતો. ''અસ્સુતવા પુથુજ્જનો''તિ વત્વા ''સુતવા અરિયસાવકો''તિ વુત્તત્તા "**સોતાપન્નો ધુર**"ન્તિ વુત્તં. ઇતરેસુ અરિયસાવકેસુ વત્તબ્બમેવ નત્થિ. તેસઞ્હિ વેદના સુપરિઞ્ઞાતા. **બલવવિપસ્સકો...પે॰... યોગાવચરોપિ વટ્ટતિ** મત્તસો વેદનાનં પરિઞ્ઞાતત્તા.

પાતાલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. દટ્ઠબ્બસુત્તવણ્ણના

૨૫૩. વિપરિણામનવસેન દુક્ખતો દટ્ઠબ્બાતિ કિઞ્ચાપિ સુખા, પરિણામદુક્ખતા પન સુખવેદનાય એકન્તિકાતિ. **વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેના**તિ પીળનવસેન અત્તભાવસ્સ વિજ્ઝનટ્ઠેન. **હુત્વા**તિ પચ્ચયસમાગમેન ઉપ્પજ્જિત્વા. તેન પાકભાવપુબ્બકો અત્તલાભો વુત્તો. **અભાવાકારેના**તિ ભઙ્ગુપગમનાકારેન. તેન વિદ્ધંસભાવો વુત્તો. ઉભયેન ઉદયબ્બયપરિચ્છિન્નતાય સિખપ્પત્તં અનિચ્ચતં દસ્સેતિ. સ્વાયં હુત્વા અભાવાકારો ઇતરાસુપિ વેદનાસુ લબ્ભતેવ, અધિકો ચ પન દ્વિન્નં દુક્ખસભાવો. દુક્ખતાવસેન પુરિમાનં વેદનાનં દટ્ઠબ્બતાય દસ્સિતત્તા પચ્છિમાય વેદનાય એવં દટ્ઠબ્બતા દસ્સિતા. **અદ્દા**તિ ઞાણગતિયા સચ્છિકત્વા અદક્ખિ. ઞાણગમનઞ્હેતં, યદિદં દુક્ખતો દસ્સનં. **સન્તસભાવં** સુખદુક્ખતો ઉપસન્તરૂપત્તા.

દટ્ઠબ્બસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. સલ્લસુત્તવણ્ણના

૨૫૪. દ્વીસુ જનેસૂતિ સુતવન્તઅસ્સુતવન્તેસુ દ્વીસુ જનેસુ. **અનુગતવેધ**ન્તિ પુબ્બે પવત્તવેધસ્સ અનુગતવેધં. **બલવતરા** દિગુણા વિય હુત્વા દળ્હતરપવત્તિયા. **એવમેવા**તિ યથા વિદ્ધસ્સ પુરિસસ્સ અનુવેધના બલવતરા, એવમેવ. **સમાધિમગ્ગફલાનિ નિસ્સરણં** વિક્ખમ્ભનસમુચ્છેદપટિપ્પસ્સદ્ધિવસેન. સમાધિસીસેન હેત્થ ઝાનઞ્ચ ગહિતં. **સો ન જાનાતિ** અનધિગતત્તા. **નિસ્સરણન્તિ જાનાતિ** અનિસ્સરણમેવ. **તાસં** સમધિગતાનં **સુખદુક્ખવેદનાનં. ન વિપ્પયુત્તો** અપ્પહીનકિલેસત્તા. **સઙ્ખાતધમ્મસ્સા**તિ સઙ્ખાય પઞ્ઞાય પરિઞ્ઞાતચતુક્ખન્ધસ્સ. તેનાહ ''**તુલિતધમ્મસ્સા**''તિ. **ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે** પુરિમસુત્તે વિય **આરમ્મણાનુસયોવ કથિતો**, સો પન તત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. અનુરોધવિરોધપહાનસ્સ વુત્તત્તા **ખીણાસવો ધુરં. અનાગામીપિ વટ્ટતિ**, તસ્સ વિરોધપ્પહાનં લબ્ભતિ.

સલ્લસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. પઠમગેલઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૨૫૫. સદ્દહિત્વા ગિલાને ઉપટ્ઠાતબ્બે મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ યોજના. **તત્થા**તિ તસ્મિં ઠાને. કમ્મટ્ઠાનાનુયોગો સપ્પાયો યેસં તે **કમ્મટ્ઠાનસપ્પાયા**, સતિપટ્ઠાનરતાતિ અત્થો. **અનિચ્ચતં અનુપસ્સન્તો**તિ કાયં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નાય વેદનાય ચ અનિચ્ચતં અનુપસ્સન્તો. **વયં અનુપસ્સન્તો**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **વય**ન્તિ પન તાય એવ ખયસઙ્ખાતં. **વિરાગ**ન્તિ વિરજ્જનં. **પટિનિસ્સગ્ગ**ન્તિ પરિચ્ચાગપટિનિસ્સગ્ગં, પક્ખન્દનપટિનિસ્સગ્ગમ્પિ વા.

આગમનીયપટિપદાતિ અરિયમગ્ગસ્સ આગમનટ્ઠાનિયા પુબ્બભાગપટિપદા. **પુબ્બભાગાયેવ** ન લોકુત્તરા. **સમ્પજઞ્ઞં** પુબ્બભાગિયમેવ. **તિસ્સો અનુપસ્સના પુબ્બભાગાયેવ** વિપસ્સનાપરિયાપન્નત્તા . **મિસ્સકા**તિ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકા. **ભાવનાકાલો દસ્સિતો** ''નિરોધાનુપસ્સિનો વિહરતો, પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સિનો વિહરતો રાગાનુસયો પહીયતી''તિ વુત્તત્તા.

પઠમગેલઞ્ઞસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮-૯. દુતિયગેલઞ્ઞસુત્તાદિવણ્ણના

૨૫૬-૨૫૭. ફસ્સં પટિચ્ચાતિ એત્થ ફસ્સસીસેન ફસ્સાયતનાનં ગહણં. ન હિ ફસ્સાયતનેહિ વિના ફસ્સસ્સ સમ્ભવો. તેનાહ ''**કાયોવ હિ એત્થ ફસ્સોતિ વુત્તો**''તિ, ફસ્સસીસેન વુત્તોતિ અધિપ્પાયો. **નવમં ઉત્તાનમેવ** હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા.

દુતિયગેલઞ્ઞસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ફસ્સમૂલકસુત્તવણ્ણના

૨૫૮. સુખવેદનાય હિતં **સુખવેદનિયં**. સો પનેસ હિતભાવો પચ્ચયભાવેનાતિ આહ ''**સુખવેદનાય પચ્ચયભૂત**''ન્તિ. **ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તદ્વયે**તિ ઇમસ્મિં નવમે દસમે ચ સુત્તેપિ. **સમ્મસનચારવેદના**તિ સમ્મસનીયવેદના એવ કથિતા, ન લોકુત્તરાતિ અધિપ્પાયો.

ફસ્સમૂલકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સગાથાવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. રહોગતવગ્ગો

૧. રહોગતસુત્તવણ્ણના

૨૫૯. યંકિઞ્ચિ વેદયિતન્તિ ''સુખં દુક્ખં અદુક્ખમસુખ''ન્તિ વુત્તં વેદયિતં દુક્ખસ્મિં અન્તોગધં, દુક્ખન્તિ વત્તબ્બતં લભતિ પરિયાયેનાતિ અત્થો. તેનાહ ''**તં સબ્બં દુક્ખન્તિ અત્થો**''તિ. **યા એસા**તિઆદીસુ યો સઙ્ખારાનં અનિચ્ચતાસઙ્ખાતો હુત્વા અભાવાકારો, યા ખયસભાવતા વિનસ્સનસભાવતા જરાય મરણેન ચાતિ દ્વિધા વિપરિણામનસભાવતા, એતં સન્ધાય ઉદ્દિસ્સ સબ્બં વેદયિતં દુક્ખન્તિ મયા વુત્તન્તિ અયં સઙ્ખેપત્થો. **સા**તિ સઙ્ખારાનં અનિચ્ચતા . **વેદનાનમ્પિ અનિચ્ચતા એવ** સઙ્ખારસભાવત્તા. તાસં અનિચ્ચતા ચ નામ મરણં ભઙ્ગોતિ કત્વા તતો ઉત્તરિ દુક્ખં નામ નત્થીતિ **સબ્બા વેદના ''દુક્ખા''તિ વુત્તા**, યથા ''યદનિચ્ચં તં દુક્ખ''ન્તિ ચ, ''પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા દુક્ખા''તિ ચ વુત્તં. **ઇદં** સુત્તપદં. **ચત્તારો આરુપ્પા**તિ ચતસ્સો અરૂપસમાપત્તિયો. **એત્થા**તિ ચ એતસ્મિં પટિપ્પસ્સદ્ધિવારે.

રહોગતસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અગારસુત્તવણ્ણના

૨૬૨. પુરત્થિમાતિ વિભત્તિલોપેન નિદ્દેસો, નિસ્સક્કે વા એતં પચ્ચત્તવચનં. **પઠમજ્ઝાનાદિવસેના**તિ પઠમદુતિયજ્ઝાનવસેન. **અનુસ્સતિવસેના**તિ નિદસ્સનમત્તં અઞ્ઞસ્સપિ ઉપચારજ્ઝાનઞ્ગહિતસ્સ સવિતક્કચારસ્સ નિરામિસસ્સ સુખસ્સ લબ્ભનતો. તસ્સપિ વા **પઠમજ્ઝાનાદી**તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. કામહેતુ દુક્ખપ્પત્તાનં દુક્ખવેદના કામામિસેન **સામિસા વેદના**. **અનુત્તરવિમોક્ખા** નામ અરહત્તફલં. ''કુદાસ્સુ નામાહં તદાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સામી''તિ એવં પિહં ઉપટ્ઠાપયતો તસ્મિં અનિજ્ઝમાને પિહપ્પચ્ચયા

ઉપ્પન્નદોમનસ્સવેદના. નેક્ખમ્મનિસ્સિતા ઉપેક્ખાવેદના **નિરામિસા અદુક્ખમસુખા** નામ. સવિસેસં પન દસ્સેતું “**ચતુત્થજ્ઝાનવસેન ઉપ્પન્ના અદુક્ખમસુખવેદના**”તિ વુત્તં.

અગારસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫-૮. પઠમઆનન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૨૬૩-૨૬૬. હેટ્ઠા કથિતનયાનેવ, વેનેય્યજ્ઝાસયતો પન તેસં દેસનાતિ દટ્ઠબ્બં. **એત્થા**તિ એતેસુ ચતૂસુ સુત્તેસુ. **પુરિમાનિ દ્વે** ‘‘પઠમં ઝાનં સમાપન્નસ્સ વાચા પટિપ્પસ્સદ્ધા હોતી’’તિઆદિના નયેન યાવ ખીણાસવસ્સ કિલેસપટિપ્પસ્સદ્ધિ, તાવ દેસનાય પવત્તત્તા “**પરિપુણ્ણપસ્સદ્ધિકાની**”તિ વુત્તાનિ. તાવ પરિપૂરં કત્વા અદેસિતત્તા “**પચ્છિમાનિ ઉપડ્ઢપસ્સદ્ધિકાનિ, દેસનાયા**”તિઆદિ વુત્તં.

પઠમઆનન્દસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯-૧૦. પઞ્ચકઙ્ગસુત્તાદિવણ્ણના

૨૬૭-૨૬૮. દણ્ડમુગ્ગરં અગ્ગસોણ્ડમુગ્ગરં. કાળસુત્તપક્ખિપનં **કાળસુત્તનાળિ**. વાસિઆદીનિ પઞ્ચ અઙ્ગાનિ અસ્સાતિ **પઞ્ચકઙ્ગો**. વત્થુવિજ્જાય વુત્તવિધિના કત્તબ્બનિસ્સયાનિ ઠપેતીતિ **થપતિ**. **પણ્ડિતઉદાયિત્થેરો**, ન લાળુદાયિત્થેરો. **દ્વેપાનન્દા**તિ અટ્ઠકથાય પદુદ્ધારો કતો – ‘‘દ્વેપિ મયા આનન્દા’’તિ પન પાળિયં. પસાદકાયસન્નિસ્સિતા **કાયિકા**, ચેતોસન્નિસ્સિતા **ચેતસિકા**. આધિપચ્ચટ્ઠેન સુખમેવ ઇન્દ્રિયન્તિ **સુખિન્દ્રિયં**. **ઉપવિચારવસેના**તિ રૂપાદીનિ ઉપેચ્ચ વિચરણવસેન. **અતીતે** આરમ્મણે. **પચ્ચુપ્પન્ને**તિ અદ્ધાપચ્ચુપ્પન્ને. **એવં** અટ્ઠાધિકં સતં **અટ્ઠસતં**.

પાટિયેક્કો અનુસન્ધીતિ પુચ્છાનુસન્ધિઆદીહિ વિસું તેહિ અસમ્મિસ્સો એકો અનુસન્ધિ. **એકાપિ વેદના કથિતા** ‘‘તત્ર, ભિક્ખવે, સુતવા અરિયસાવકો’’તિ આહરિત્વા ‘‘ફસ્સપચ્ચયા વેદના’’તિ. યસ્મા ભગવા ચતુત્થજ્ઝાનુપેક્ખાવેદનં વત્વા – ‘‘અત્થાનન્દ, એતસ્મા સુખા અઞ્ઞં સુખ’’ન્તિઆદિં વદન્તો **થપતિનો વાદં ઉપત્થમ્ભે**તિ નામ. તેન હિ ઉપેક્ખાવેદના ‘‘સુખ’’ન્તેવ વુત્તા સન્તસભાવત્તા. **અભિક્કન્તતર**ન્તિ અતિવિય કન્તતરં મનોરમતરં. તેનાહ “**સુન્દરતર**”ન્તિ. **પણીતતર**ન્તિ પધાનભાવં નીતતાય ઉળારતરં. તેનાહ “**અતપ્પકતર**”ન્તિ. **સુખન્તિ વુત્તા** પટિપક્ખસ્સ સુટ્ઠુ ખાદનેન, સુકરં ઓકાસદાનમસ્સાતિ વા. **નિરોધો સુખં નામ** સબ્બસો ઉદયબ્બયાભાવતો. તેનાહ “**નિદ્દુક્ખભાવસઙ્ખાતેન સુખટ્ઠેના**”તિ.

સુખસ્મિંયેવાતિ સુખમિચ્ચેવ પઞ્ઞપેતિ. **નિરોધસમાપત્તિં સીસં કત્વા**તિ નિરોધસમાપત્તિદેસનાય સીસં ઉત્તમં કત્વા. દેસનાય ઉદ્દેસાધિમુત્તે ઉટ્ઠાપેત્વા વિત્થારિતત્તા “**નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેના**”તિ વુત્તં. **દસમં** અનન્તરસુત્તે વુત્તનયત્તા **ઉત્તાનત્થમેવ**.

પઞ્ચકઙ્ગસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

રહોગતવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. અટ્ઠસતપરિયાયવગ્ગો

૧. સીવકસુત્તવણ્ણના

૨૬૯. ચૂળા પન અસ્સ મહતી અત્થિ સવિસેસા, તસ્મા ''**મોળિયસીવકો**''તિ વુચ્ચતિ. **છન્નપરિબ્બાજકો**તિ કમ્બલાદિના કોપીનપટિચ્છાદકપરિબ્બાજકો. **પિત્તપચ્ચયાની**તિ પિત્તહેતુકાનિ . ''**તિસ્સો વેદના**''તિ વત્વા તાસં સમ્ભવં દસ્સેતું ''**કથ**''ન્તિઆદિ વુત્તં. **કુસલવેદના ઉપ્પજ્જતિ** પિત્તપચ્ચયા. **પિત્તભેસજ્જં કરિસ્સામી**તિ ભેસજ્જસમ્ભરણત્થઞ્ચેવ તદત્થં આમિસકિઞ્ચિક્ખસમ્ભરણત્થઞ્ચ પાણં હનતીતિ યોજના. **મજ્ઝત્તો** ભેસજ્જકરણે ઉદાસીનો.

તસ્માતિ યસ્મા પિત્તાદિપચ્ચયહેતુકન્તિ અત્તનો ચ લોકસ્સ ચ પચ્ચક્ખં અતિધાવન્તિ યે સમણા વા બ્રાહ્મણા વા, તસ્મા તેસં મિચ્છા. પિત્તાદીનં તિણ્ણમ્પિ સમોધાનસન્નિપાતે જાતાનિ **સન્નિપાતિકાનિ**. પુરિમઉતુનો વિસદિસો ઉતુવિપરિણામોતિ આહ ''**વિસભાગઉતુતો જાતાની**''તિ . અનુદકો થદ્ધલૂખભૂમિવિભાગો **જઙ્ગલદેસો**, વુત્તવિપરિયાયેન **અનુપદેસો** વેદિતબ્બો. **મલયં** હિમસીતબહુલો, ઇતરો ઉણ્હબહુલો.

અત્તનો પકતિચરિયાનં વિસમં કાયસ્સ પરિહરણવસેન, જાતાનિ પન અસય્હસહનઅદેસઅકાલચરણાદિના વેદિતબ્બાનીતિ આહ ''**મહાભારવહના**''તિઆદિ. પરસ્સ ઉપક્કમતો નિબ્બત્તાનિ **ઓપક્કમિકાની**તિ આહ – ''**અયં ચોરો વા**''તિઆદિ. **કેવલ**ન્તિ બાહિરપચ્ચયં અનપેક્ખિત્વા કેવલં તેનેવ. તેનાહ ''**કમ્મવિપાકતોવ જાતાની**''તિ. **સક્કા પટિબાહિતું** પતીકારેન. **લોકવોહારો નામ કથિતો** પિત્તસમુટ્ઠાનાદિસમઞ્ઞાય લોકસિદ્ધત્તા. કામં સરીરસન્નિસ્સિતા વેદના કમ્મનિબ્બત્તાવ, તસ્સા પન પચ્ચુપ્પન્નપચ્ચયવસેન એવમયં લોકવોહારોતિ વુત્તઞ્ચેવ ગહેત્વા પરવાદપટિસેધો કતોતિ દટ્ઠબ્બં.

સીવકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૧૦. અટ્ઠસતસુત્તાદિવણ્ણના

૨૭૦-૨૭૮. વેદનાનં અટ્ઠાધિકં સતં, તસ્સ અટ્ઠસતસ્સ તબ્ભાવસ્સ પરિયાયો કારણં એત્થ અત્થીતિ **અટ્ઠસતપરિયાયો**, સુત્તં. તેનાહ ''**અટ્ઠસતસ્સ કારણભૂત**''ન્તિ. **ધમ્મકારણ**ન્તિ પરિયત્તિધમ્મભૂતં કારણં. **કાયિકા**તિ પઞ્ચદ્વારકાયિકા. તેનાહ ''**કામાવચરેયેવ લબ્ભન્તી**''તિ, કામભૂમિકાતિ અત્થો. **અરૂપાવચરે નત્થિ**, તિભૂમિકાતિ અત્થો. તેનાહ – ''અરૂપે તિકચતુક્કજ્ઝાનં ઉપ્પજ્જતિ, તઞ્ચ ખો લોકુત્તરં, ન લોકિય''ન્તિ. **ઇતરા** ઉપેક્ખાવેદના. **ઉપવિચરન્તિ** ઉપેચ્ચ પજ્જન્તીતિ અત્થો. **તંસમ્પયુત્તાન**ન્તિ વિચારસમ્પયુત્તાનં.

પટિલાભતોતિ પટિલદ્ધભાવતો. **સમનુપસ્સતો**તિ પચ્ચવેક્ખતો પસ્સતો. **અતીતં** ખણત્તયાતિક્કમેન અતિક્કન્તં, નિરુદ્ધપ્પત્તિયા **નિરુદ્ધં**, પકતિવિજહનેન **વિપરિણતં**. **સમનુસ્સરતો**તિ ચિન્તયતો. **ગેહસ્સિત**ન્તિ કામગુણનિસ્સિતં. કામગુણા હિ ઇધ ગેહનિસ્સિતધમ્મેન ગેહપરિયાયેન વુત્તા.

વિપરિણામવિરાગનિરોધન્તિ વિપરિણામનં વિરજ્જનલક્ખણં નિરુજ્ઝનઞ્ચ વિદિત્વા. **પુબ્બે**તિ અતીતે. **એતરહી**તિ ઇદાનિ વત્તમાના. **સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો**તિ વિપસ્સનાપઞ્ઞાય ચેવ મગ્ગપઞ્ઞાય ચ યાથાવતો પસ્સતો. **ઉસ્સુક્કાપેતુ**ન્તિ વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા મગ્ગપટિવેધં પાપેતું. નિબ્બાનં ઉદ્દિસ્સ પવત્તિતત્તા

નેક્ખમ્મસ્સિતસોમનસ્સાનિ નામ. લોકામિસપટિસંયુત્તાનન્તિ કામગુણનિસ્સિતાનં. **તદાયતનન્તિ** તં આયતનં તં કારણં અરહત્તં. **અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસૂતિ** અરિયફલધમ્મેસુ. **પિહન્તિ** અધિગમિચ્છં.

ઉપેક્ખાતિ સોમનસ્સરહિતઅઞ્ઞાણુપેક્ખા. બાલ્યયોગતો **બાલસ્સ**, તતો એવ **મૂળ્હસ્સ પુથુજ્જનસ્સ**. કિલેસોધીનં મગ્ગોધીહિ અજિતત્તા **અનોધિજિનસ્સ**. સત્તમભવાદિતો ઉદ્ધં પવત્તનવિપાકસ્સ અજિતત્તા **અવિપાકજિનસ્સ**. અનેકાદીનવે વટ્ટે આદીનવસ્સ અજાનનેન **અનાદીનવદસ્સાવિનો**. પટિપત્તિપટિવેધબાહુસચ્ચાભાવેન **અસ્સુતવતો પુથુજ્જનસ્સ. રૂપં સા નાતિવત્તતિ** ન અતિક્કમતિ ઞાણસમ્પયુત્તાભાવતો. **સબ્બસઙ્ગાહકોતિ** સબ્બધમ્મે સઙ્ગણ્હનકો. **તતિયાદીનિ** યાવ દસમા હેટ્ઠા વુત્તનયત્તા **ઉત્તાનત્થાનેવ**.

અટ્ઠસતસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. નિરામિસસુત્તવણ્ણના

૨૭૯. આરમ્મણતો સમ્પયોગતો ચ કિલેસામિસેન **સામિસા. નિરામિસાયાતિ** નિસ્સક્કવચનં. **નિરામિસતરાવાતિ** એકંસવચનં તસ્સા તથા નિસ્સમેતબ્બતાય. સા હિ પીતિ સબ્બસો સન્તકિલેસામિસે સન્તાને પવત્તિયા અચ્ચન્તસભાવધમ્મારમ્મણવિસયતાય સયમ્પિ સાતિસયં સન્તસભાવાકારેન પવત્તિયા નિરામિસાયપિ નિરામિસતરા વુત્તા. તેનાહ ''**નનુ ચા**''તિઆદિ. ઇદાનિ તમત્થં ઉપમાય સાધેતું ''**યથા હી**''તિઆદિમાહ. **અપ્પટિહારિકન્તિ** પટિહરણરહિતં અપ્પટિહારં, કેનચિ અનાવટન્તિ અત્થો. **સેસવારેસૂતિ** સુખવારઉપેક્ખાવારેસુ.

વિમોક્ખવારો પન ન અતિદિટ્ઠો ઇતરેહિ વિસદિસત્તા. તેનાહ ''**વિમોક્ખવારે પના**''તિઆદિ. **રૂપપટિસંયુત્તોતિ** ભાવિતરૂપપટિસંયુત્તો. સામિસો નામ યસ્મા સામિસરૂપપટિબદ્ધવુત્તિ ચેવ સામિસરૂપપટિભાગઞ્ચ , તસ્મા ''રૂપામિસ''ન્તિ વુચ્ચતિ, તેન રૂપામિસેન **સામિસો નામ**. અરૂપામિસસ્સ અભાવતો **અરૂપપટિસંયુત્તો** વિમોક્ખો **નિરામિસો નામ**.

નિરામિસસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અટ્ઠસતપરિયાયવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

વેદનાસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. માતુગામસંયુત્તં

૧. પઠમપેય્યાલવગ્ગો

૧-૨. માતુગામસુત્તાદિવણ્ણના

૨૮૦-૨૮૧. **અગુણઙ્ગેહી**તિ અગુણકોટ્ઠાસેહિ. રૂપયતીતિ રૂપં, સરીરરૂપં. સરીરરૂપં પાસંસં એતસ્સ અત્થીતિ રૂપવા, તપ્પટિક્ખેપેન **ન ચ રૂપવા**, સમ્પન્નરૂપો ન હોતીતિ અત્થો. ઞાતિકુલતો અઞ્ઞતો વા આગતાય ભોગસમ્પદાય અભાવેન **ન ભોગસમ્પન્નો**. **દુસ્સીલો**તિ નિસ્સીલો. નિસ્સીલતાય એવ ચસ્સા પુબ્બુટ્ઠાયિતાદિઆચારાભાવો વુત્તો. **આલસિયો**તિ આલસિયતાય યુત્તો. **પજઞ્ચસ્સ ન લભતી**તિ પજાભાવસીસેન તસ્સા પરિવારહાનિ વુત્તા. **પરિવત્તેતબ્બ**ન્તિ પુરિસવસેન પરિવત્તેતબ્બં.

માતુગામસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. આવેણિકદુક્ખસુત્તવણ્ણના

૨૮૨. આવેણિતબ્બતો મરિયાદાય વિસું અસાધારણતો પસ્સિતબ્બતો **આવેણિકાનિ**. પટિપચ્ચેકે પુગ્ગલે નિયુત્તાનીતિ **પાટિપુગ્ગલિકાનિ**. **પરિચારિકભાવ**ન્તિ ઉપટ્ઠાયિકભાવં.

આવેણિકદુક્ખસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. તીહિધમ્મેહિસુત્તાદિવણ્ણના

૨૮૩-૩૦૩. **મચ્છેરમલપરિયુટ્ઠિતેના**તિ મચ્છરિયમલેન અભિભૂતેન. **તેના**તિ કસ્સચિ કિઞ્ચિ અદાનેન ચ. **એતં** ''મચ્છેરમલપરિયુટ્ઠિતેના''તિઆદિ વુત્તં. **વિલોકેન્તો વિચરતિ** ઇસ્સાપકતચિત્તતાય. **પઞ્ચમાદીનિ** યાવ એકાદસમા **ઉત્તાનત્થાનેવ**.

તીહિધમ્મેહિસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. બલવગ્ગો

૧. વિસારદસુત્તવણ્ણના

૩૦૪. **રૂપસમ્પત્તિ રૂપબલં** તંસમઙ્ગિનો ઉપત્થમ્ભકભાવતો. એસ નયો સેસેસુપિ. બલાનિ હિ સત્તાનં વુટ્ઠિયા ઉપત્થમ્ભકપચ્ચયો હોતિ, યથા તં આહારો. તેનાહ – ''**ઇમાની**''તિઆદિ.

વિસારદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨-૧૦. પસય્હસુત્તાદિવણ્ણના

૩૦૫-૩૧૩. **અભિભવિત્વા** સબ્બં અન્તોજનં સામિકઞ્ચ. **નાસેન્તી**તિ નાસનં અદસ્સનં નેન્તિ નીહરન્તીતિ અત્થો.

પસય્હસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

માતુગામસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. જમ્બુખાદકસંયુત્તં

૧. નિબ્બાનપઞ્હસુત્તવણ્ણના

૩૧૪. નિબ્બાનં આગમ્માતિ એત્થ **આગમ્મા**તિ સબ્બસઙ્ખારેહિ નિબ્બિન્નસ્સ વિસઙ્ખારનિન્નસ્સ ગોત્રભુના વિવટ્ટિતમાનસસ્સ મગ્ગેન સચ્છિકરણેનાતિ અત્થો. સચ્છિકિરિયમાનઞ્હિ તં અધિગન્ત્વા આરમ્મણપચ્ચયભૂતઞ્ચ પટિચ્ચ અધિપતિપચ્ચયભૂતે ચ તસ્મિં પરમસ્સાસભાવેન વિમુત્તસઙ્ખારસ્સ પરમગતિભાવેન ચ પતિટ્ઠાનભૂતે પતિટ્ઠાય ખયસઙ્ખાતો મગ્ગો રાગાદિકે ખેપેતીતિ તંસચ્છિકરણાભાવે રાગાદીનં અનુપ્પત્તિનિરોધગમનાભાવતો "**નિબ્બાનં આગમ્મ રાગો ખીયતી**"તિ વુત્તં.

ઇમિનાવ સુત્તેનાતિ ઇમિનાવ જમ્બુખાદકસુત્તેન. **કિલેસક્ખયમત્તં નિબ્બાનન્તિ વદેય્ય** ''રાગક્ખયો''તિઆદિના સુત્તે આગતત્તા. ''કિલેસક્ખયમત્ત''ન્તિ અવિસેસેન વુત્તત્તા આહ "**કસ્સા**"તિઆદિ. **અદ્ધા અત્તનોતિ વક્ખતિ** ''પરસ્સ કિલેસક્ખયેન પરસ્સ નિબ્બાનસમ્પત્તિ ન યુત્તા''તિ. નિબ્બાનારમ્મણકરણેન ગોત્રભુક્ખણે કિલેસક્ખયપ્પત્તિતા ચ આપન્નાતિ આહ – "**કિં પન તેસુ અખીણેસુયેવા**"તિઆદિ. નનુ આરમ્મણકરણમત્તેન કિલેસક્ખયો અનુપ્પત્તોતિ ન સક્કા વત્તું. ચિત્તઞ્હિ અતીતાનાગતાદિસબ્બં આલમ્બનં કરોતિ, ન નિપ્ફન્નમેવાતિ. ગોત્રભૂપિ મગ્ગેન યા કિલેસાનં અનુપ્પત્તિધમ્મતા કાતબ્બા, તં આરબ્ભ પવત્તિસ્સતીતિ? ન, અપ્પત્તનિબ્બાનસ્સ નિબ્બાનારમ્મણઞાણાભાવતો. ન હિ અઞ્ઞે ધમ્મા વિય નિબ્બાનં, તં પન અતિગમ્ભીરત્તા અપ્પત્તેન આલમ્બિતું ન સક્કા, તસ્મા તેન ગોત્રભુના પત્તબ્બેન તિકાલિકસભાવાતિક્કન્તગમ્ભીરભાવેન ભવિતબ્બં, કિલેસક્ખયમત્તતં વા ઇચ્છતો ગોત્રભુતો પુરેતરં નિપ્ફન્નેન કિલેસક્ખયેન ભવિતબ્બં. અપ્પત્તકિલેસક્ખયારમ્મણકરણે હિ સતિ ગોત્રભુતો પુરેતરચિત્તાનિપિ આલમ્બેય્યુન્તિ.

તસ્માતિઆદિ વુત્તસ્સેવ અત્થસ્સ નિગમનં. **તં પને**તં નિબ્બાનં. **રૂપિનો ધમ્મા અરૂપિનો ધમ્માતિઆદીસૂ**તિ **આદિ**સદ્દેન લોકુત્તરઅનાસવાદીનં સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. અરૂપધમ્માદિભાવગ્ગહણેન ચસ્સ પરિનિપ્ફન્નતા દીપિતા. તેનાહ "**ન કિલેસક્ખયમત્તમેવા**"તિ. કિલેસક્ખયમત્તતાય હિ સતિ નિબ્બાનસ્સ બહુતા આપજ્જતિ ''યત્તકા કિલેસા ખીયન્તિ, તત્તકાનિ નિબ્બાનાની''તિ. અભાવસ્સભાવતો ગમ્ભીરાદિભાવો અસઙ્ખતાદિભાવો ચ ન સિયા, વુત્તો ચ સો નિબ્બાનસ્સ, તસ્માસ્સ પચ્ચેતબ્બો પરિનિપ્ફન્નભાવો. યસ્મા ચ સમ્મુતિસચ્ચારમ્મણં સઙ્ખતધમ્મારમ્મણં વા સમુચ્છેદવસેન કિલેસે પજહિતું ન સક્કોતિ, યતો મહગ્ગતઞાણં વિપસ્સનાઞાણં વા કિલેસવિક્ખમ્ભનવસેન તદઙ્ગવસેન વા પજહતિ, તસ્મા અરિયમગ્ગઞાણસ્સ સમ્મુતિસચ્ચસઙ્ખતધમ્મારમ્મણેહિ વિપરીતસભાવેન આરમ્મણેન ભવિતબ્બં. તથા હિ તં સમુચ્છેદવસેન કિલેસે પજહીતિ એવં પરિનિપ્ફન્નાસઙ્ખતસભાવં નિબ્બાનન્તિ નિટ્ઠમેત્થ ગન્તબ્બન્તિ.

નિબ્બાનપઞ્હસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩-૧૫. ધમ્મવાદીપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના

૩૧૬-૩૨૮. પહાય ગતત્તાતિ અરિયમગ્ગેન જહિત્વા ઞાણગમનેન ગતત્તા. **સુટ્ઠુ ગતા**તિ સમ્મા ગતા પટિપન્નાતિ **સુગતા. પરિજાનનત્થ**ન્તિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનનત્થં. **દુક્ખસઙ્ખાતો**તિ ''દુક્ખ''ન્તિ સઙ્ખાતબ્બો

વિદિતબ્બો ચ **દુક્ખસભાવો** ધમ્મો **દુક્ખદુક્ખતા**. યસ્મા દુક્ખવેદનાવિનિમુત્તસઙ્ખતધમ્મે સુખવેદનાય ચ યથા ઇધ સઙ્ખારદુક્ખતા વિપરિણામદુક્ખતાતિ દુક્ખપરિયાયો નિરુપ્પતેવ, તસ્મા દુક્ખસભાવો ધમ્મો એકેન દુક્ખસદ્દેન વિસેસેત્વા વુત્તો ‘‘**દુક્ખદુક્ખતા**’’તિ. **સેસપદદ્વયે**તિ સઙ્ખારદુક્ખતા વિપરિણામદુક્ખતાતિ એતસ્મિં પદદ્વયે. સઙ્ખારભાવેન દુક્ખસભાવો **સઙ્ખારદુક્ખતા**. સુખસ્સ વિપરિણામનેન દુક્ખસભાવો **વિપરિણામદુક્ખતા**.

ધમ્મવાદીપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૬. દુક્કરપઞ્હસુત્તવણ્ણના

૩૨૯. **પબ્બજ્જાયા**તિ પબ્બજિતપટિપત્તિયં. **ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો ભિક્ખૂ**તિ ધમ્માનુધમ્મં પટિપજ્જમાનો ભિક્ખુ. **પાતન્તિ** પાતો. **નચિરસ્સ**ન્તિ ખિપ્પમેવ. તેનાહ ‘‘**લહુયેવા**’’તિ.

દુક્કરપઞ્હસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

જમ્બુખાદકસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સામણ્ડકસંયુત્તવણ્ણના

૩૩૦-૩૩૧. ઇમિનાવ નયેનાતિ યો જમ્બુખાદકસંયુત્તે અત્થનયો, ઇમિનાવ નયેન. ઇમિના હિ દ્વે સંયુત્તાનિ પાળિતો અત્થતો ચ અઞ્ઞમઞ્ઞં સદિસાનેવાતિ દસ્સેતિ.

સામણ્ડકસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. મોગ્ગલ્લાનસંયુત્તં

૧-૮. પઠમજ્ઝાનપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના

૩૩૨-૩૩૯. કામસહગતેસુ સઞ્ઞામનસિકારેસુ ઉપટ્ઠહન્તેસુ બ્યાપાદાદિસહગતાપિ સઞ્ઞામનસિકારા યથાપચ્ચયં ઉપટ્ઠહન્તિયેવાતિ વુત્તં “**કામસહગતાતિ પઞ્ચનીવરણસહગતા**”તિ. નીવરણાનઞ્હેત્થ નિદસ્સનમત્તમેતં, યદિદં કામગ્ગહણં. પહીનાવસેસા ચેત્થ નીવરણા વેદિતબ્બા, તસ્મા પઞ્ચગ્ગહણં ન કત્તબ્બં. **તસ્સા**તિ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ **સન્તતો ઉપટ્ઠહિંસુ** અચિણ્ણવસિતાય. તેનાહ “**હાનભાગિયં નામ અહોસી**”તિ. **આરમ્મણ…પે॰… સહગતન્તિ વુત્તં** ઇતરેસં અભાવતો.

પઠમજ્ઝાનપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અનિમિત્તપઞ્હસુત્તવણ્ણના

૩૪૦. વિપસ્સનાસમાધિંયેવ, ન ફલસમાધિં. **છેજ્જકિચ્ચં ન નિપ્ફજ્જતિ** અવિચ્છેદવસેન અપ્પવત્તનતો. **નિકન્તી**તિ વિપસ્સનં અસ્સાદેન્તી પવત્તતણ્હા. **સાધેતું નાસક્ખિ** ઉપક્કિલિટ્ઠત્તા. **નિમિત્તાનુસારી**તિ નિચ્ચસુખઅત્તનિમિત્તાનં અપૂરણતો રાગદોસમોહનિમિત્તાનિપેત્થ નિમિત્તાનેવ. **વુટ્ઠાન…પે॰… સમાધિન્તિ** એતેન યાવ મગ્ગો નાધિગતો, તાવ વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનમનુયુઞ્જન્તોપિ યથારહં અનિમિત્તં અપ્પણિહિતં સુઞ્ઞતં ચેતોસમાધિં અનુયુત્તો વિહરતીતિ વત્તબ્બતં અરહતીતિ દસ્સેતિ. **વિપસ્સનાસમ્પયુત્તન્તિ** વિપસ્સનાસઙ્ખાતઞાણસમ્પયુત્તં. **ચેતોસમાધિન્તિ** ચિત્તસીસેન વિપસ્સનાસમાધિમાહ. **ઉપરિમગ્ગફલસમાધિન્તિ** પઠમમગ્ગસમાધિસ્સ પગેવ અધિગતત્તા.

અનિમિત્તપઞ્હસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦-૧૧. સક્કસુત્તાદિવણ્ણના

૩૪૧-૩૪૨. અવેચ્ચપ્પસાદેનાતિ વત્થુત્તયં યાથાવતો ઞત્વા ઉપ્પન્નપસાદેન, મગ્ગેનાગતપસાદેનાતિ અત્થો. સો પન કેનચિ અસંહારિયો અસમ્પવેધીતિ આહ “**અચલપ્પસાદેના**”તિ. **અભિભવન્તિ** અત્તનો પુઞ્ઞાનુભાવેન.

સક્કસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

મોગ્ગલ્લાનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ચિત્તસંયુત્તં

૧. સંયોજનસુત્તવણ્ણના

૩૪૩. **ભોગગામ**ન્તિ ભોગુપ્પત્તિગામં. **પવત્તતી**તિ અપ્પટિહતં હુત્વા પવત્તતિ પટિસમ્ભિદપ્પત્તિયા.

સંયોજનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. પઠમઇસિદત્તસુત્તવણ્ણના

૩૪૪. **અવિસારદત્તા**તિ પઞ્હં બ્યાકાતું વેય્યત્તિયાભાવેન અસમત્થત્તા. ઉપાસકો થેરેસુ બ્યાકાતું અસક્કોન્તેસુ સયં બ્યાકાતુકામો પુચ્છતિ, ન વિહેસાધિપ્પાયો. પઠમવચનેન અબ્યાકરોન્તે દિસ્વાવ પુનપ્પુનં પુચ્છિતં વિહેસો વિય હોતીતિ કત્વા વુત્તં “**વિહેસેતી**”તિ.

પઠમઇસિદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. દુતિયઇસિદત્તસુત્તવણ્ણના

૩૪૫. **અવન્તિયા**તિ અવન્તિરટ્ઠે, તં પન મજ્ઝિમપદેસતો દક્ખિણદિસાયં. તેનાહ “**દક્ખિણાપથે**”તિ. **અધિપ્પાયેના**તિ તસ્સ વચનસ્સ અનુમોદનાધિપ્પાયેન વદતિ, ન પન તતો કિઞ્ચિ ગહેતુકામતાધિપ્પાયેન.

દુતિયઇસિદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. મહકપાટિહારિયસુત્તવણ્ણના

૩૪૬. **તેસં અનુજાનન્તો**તિ તેસં દાસકમ્મકરાનં સેસકે યથારુચિ વિચારણં અનુજાનન્તો. **કુથિત**ન્તિ બલવતા સૂરિયસન્તાપેન સઙ્કુથિતં . તેનાહ “**હેટ્ઠા**”તિઆદિ. **અતિતિખિણ**ન્તિ અતિવિય તિક્ખધાતુકં. **અસમ્ભિન્નપદ**ન્તિ અઞ્ઞત્થ અનાગતત્તા તિપિટકે અવોમિસ્સકપદં, ઇધેવ આગતપદન્તિ અત્થો. **પટિલીયમાનેના**તિ પટિકંસેન વિસેસનેન વિલીયમાનેન કાયેન.

એત્થ ચાતિ એતસ્મિં અધિટ્ઠાનિદ્ધિકરણે. **અબ્ભમણ્ડપં કત્વા**તિ સમન્તતો છાદનવસેન મણ્ડપં વિય મેઘપટલં ઉપ્પાદેત્વા. **દેવો**તિ મેઘો. **એકમેકં** ફુસિતકં **ફુસાયતુ** જાલવિનદ્ધં વિય વસ્સતુ. એવં વુત્તપ્પકારેન નાનાપરિકમ્મં નાનાધિટ્ઠાનં એકતો પરિકમ્મં એકતો અધિટ્ઠાનન્તિ ચતુક્કમેત્થ સમ્ભવતીતિ દસ્સેતિ “**એત્થ ચા**”તિઆદિના. **યથા તથા**તિ યથાવુત્તેસુ ચતૂસુ પકારેસુ યેન વા તેન વા પકારેન **કરોન્તસ્સ**. **કતપરિકમ્મસ્સા**તિ ‘‘એવં વા એવં વા હોતૂ’’તિ પવત્તિતપરિકમ્મચિત્તસ્સ. “**પરિકમ્માનન્તરેના**તિ અધિટ્ઠાનચિત્તુપ્પાદનત્થં સમાપન્નપાદકજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય અધિટ્ઠાનચિત્તસ્સ એકાવજ્જનવીથિયં પવત્તપરિકમ્મં સન્ધાય વુત્ત’’ન્તિ વદન્તિ.

મહકપાટિહારિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. પઠમકામભૂસુત્તવણ્ણના

૩૪૭. એલં વુચ્ચતિ દોસો, તં એતસ્સ નત્થીતિ નેલં, તં અઙ્ગં એતસ્સાતિ **નેલઙ્ગો**, સુવિસુદ્ધસીલગુણો. તેનાહ ''નેલઙ્ગન્તિ ખો, ભન્તે, સીલાનમેતં અધિવચન''ન્તિ. અટ્ઠકથાયં પન દોસાભાવમેવ દસ્સેતું "**નેલઙ્ગોતિ નિદ્દોસો**"તિ વુત્તં. **એતં ભિક્ખું આગચ્છન્ત**ન્તિ મહાકપ્પિનત્થેરં સન્ધાય વુત્તં. **અત્તનો દિટ્ઠેન કથેસી**તિ અત્તનો સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન પચ્ચક્ખતો ઉપલક્ખિતેન અત્થેન કથેસિ. **અયં પન નયગ્ગાહેના**તિ અયં પન ગહપતિ અસુત્વા કેવલં નયગ્ગાહેન આહ.

પઠમકામભૂસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. દુતિયકામભૂસુત્તવણ્ણના

૩૪૮. **નિરોધં વલઞ્જેતિ** અનાગામિભાવતો. **ઇમે સઙ્ખારા**તિ ઇમે ''કાયસઙ્ખારો, વચીસઙ્ખારો, ચિત્તસઙ્ખારો''તિ વુચ્ચમાના તયો સઙ્ખારા. સદ્દતોપિ, અત્થતોપિ **અઞ્ઞમઞ્ઞં મિસ્સા**, તતો એવ **આલુળિતા** આકુલા, **અવિભૂતા** દુબ્બિભાવના, **દુદ્દીપના** અસઙ્કરતો દીપેતું દુક્કરા. તથા હિ કુસલચેતના એવ ''કાયસઙ્ખારો''તિપિ વુચ્ચતિ, ''વચીસઙ્ખારો''તિપિ, ''ચિત્તસઙ્ખારો''તિપિ. અસ્સાસપસ્સાસાપિ કત્થચિ ''કાયસઙ્ખારો''તિ, વિતક્કવિચારાપિ ''વચીસઙ્ખારો''તિ વુચ્ચન્તિ, સઞ્ઞાવેદનાપિ ''ચિત્તસઙ્ખારો''તિ વુચ્ચન્તિ. તેન વુત્તં "**તથા હી**"તિઆદિ. તત્થ આકડ્ઢિત્વા ગહણં **આદાનં**, સમ્પત્તસ્સ હત્થે કરણં **ગહણં**, ગહિતસ્સ વિસ્સજ્જનં **મુઞ્ચનં**, ફન્દનં **ચોપનં પાપેત્વા** નિપ્ફાદેત્વા. **હનુસઞ્ચોપન**ન્તિ કાયવિઞ્ઞત્તિવસેન પુબ્બભાગે હનુસઞ્ચોપનં કત્વા. એવઞ્હિ વચીભેદકરણં. **એવં ઇમે**તિઆદિ યથાવુત્તસ્સ અત્થસ્સ નિગમનં.

પદત્થં પુચ્છતિ ઇતરસઙ્ખારેહિ પદત્થતો વિસેસં કથાપેસ્સામીતિ. **કાયનિસ્સિતા**તિ એત્થ કાયનિસ્સિતતા ચ નેસં તબ્ભાવભાવિતાય વેદિતબ્બા, ન કાયસ્સ નિસ્સયપચ્ચયતાવસેનાતિ દસ્સેન્તો "**કાયે સતિ હોન્તિ, અસતિ ન હોન્તી**"તિ આહ. **કાયો**તિ ચેત્થ કરજકાયો દટ્ઠબ્બો. **ચિત્તનિસ્સિતા**તિ ચિત્તં નિસ્સાય તં નિસ્સયપચ્ચયભૂતં લભિત્વા ઉપ્પન્ના.

''સમાપજ્જામી''તિ પદસ્સ સમીપે વુચ્ચમાનં ''સમાપજ્જિસ્સ''ન્તિ પદં આસન્નાનાગતકાલવાચી એવ ભવિતું યુત્તં, ન ઇતરન્તિ આહ – "**પદદ્વયેન નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિકાલો કથિતો**"તિ. તયિદં તસ્સ તથા વત્તબ્બતાય વુત્તં, ન પન તસ્સ તથા ચિત્તપવત્તિસમ્ભવતો. સમાપન્નેપિ એસેવ નયો. **પુરિમેહી**તિ ''સમાપજ્જિસ્સં સમાપજ્જામી''તિ દ્વીહિ પદેહિ. **પચ્છિમેના**તિ ''સમાપન્નો''તિ પદેન.

ભાવિતં હોતિ ઉપ્પાદિતં હોતિ નિરોધસમાપજ્જનત્થાય. અનુપુબ્બસમાપત્તિસમાપજ્જનસઙ્ખાતાય નિરોધભાવનાય તં ચિત્તં ભાવિતં હોતિ. તેનાહ "**યં ત**"ન્તિઆદિ. **દુતિયજ્ઝાનેયેવા**તિ દુતિયજ્ઝાનક્ખણે **નિરુજ્ઝતિ**. તત્થ અનુપ્પજ્જનતો અનુપ્પાદનતો હેટ્ઠા નિરોધોતિ અધિપ્પેતો. ચતુન્નં અરૂપક્ખન્ધાનં તજ્જા પરિકમ્મસિદ્ધા યા અપ્પવત્તિ , તત્થ ''નિરોધસમાપત્તિસઞ્ઞા''તિ, યા નેસં તથા અપ્પવત્તિ. સા "**અન્તોનિરોધે નિરુજ્ઝતી**"તિ વુત્તા.

''ચિત્તસઙ્ખારો નિરુદ્ધો''તિ વચનતો તદઞ્ઞેસં અનિરોધં ઇચ્છન્તાનં વાદં દસ્સેન્તો "**ચિત્તસઙ્ખારો નિરુદ્ધોતિ વચનતો**"તિઆદિં વત્વા તત્થ અતિપ્પસઙ્ગદસ્સનમુખેન તં વાદં નિસેધેતું "**તે વત્તબ્બા**"તિઆદિમાહ. **અભિનિવેસં**

અકત્વાતિ યથાગતે બ્યઞ્જનમત્તે અભિનિવેસં અકત્વા. **આચરિયાનં નયે**તિ આચરિયાનં પરમ્પરાગતે ધમ્મનયે ધમ્મનેત્તિયં ઠત્વા.

કિરિયમયપવત્તસ્મિન્તિ પરિત્તભૂમકકુસલાકુસલધમ્મપબન્ધે **વત્તમાને**. તસ્મિઞ્હિ વત્તમાને કાયિક-વાચસિક-કિરિયસમ્પવત્તિ હોતિ, દસ્સન-સવનાદિવસેન આરમ્મણગ્ગહણે પવત્તમાનેતિ અત્થો. તેનાહ – "**બહિદ્ધારમ્મણેસુ પસાદે ઘટ્ટેન્તેસૂ**"તિ. **મક્ખિતાનિ વિયા**તિ પુઞ્છિતાનિ વિય હોન્તિ ઘટ્ટનાય વિબાધિતત્તા. એતેનાયં ઘટ્ટના પઞ્ચદ્વારિકવિઞ્ઞાણાનં વેગસા ઉપ્પજ્જનાય ન આરમ્મણન્તિ દસ્સેતિ. તેનેવાહ – "**અન્તોનિરોધે પઞ્ચ પસાદા અતિવિય વિરોચન્તી**"તિ.

તતો પરં સચિત્તકો ભવિસ્સામીતિ ઇદં અત્થતો આપન્નં ગહેત્વા વુત્તં – "એત્તકં કાલં અચિત્તકો ભવિસ્સામી"તિ એતેનેવ તસ્સ અત્થસ્સ સિદ્ધત્તા. **યં એવં ભાવિત**ન્તિ એત્થ વિસું ચિત્તસ્સ ભાવના નામ નત્થિ, અદ્ધાનપરિચ્છેદં પન કત્વા નિરોધસમાપત્તત્થાય કાતબ્બપરિકમ્મભાવનાય એવ તસ્સ સિજ્ઝનતો.

સા પનેસા નિરોધકથા. **દ્વીહિ બલેહી**તિ સમથવિપસ્સનાબલેહિ. **તયો ચ સઙ્ખારાન**ન્તિ તિણ્ણં કાયવચીચિત્તસઙ્ખારાનં પટિપ્પસ્સદ્ધિયા. **સોળસહિ ઞાણચરિયાહી**તિ અનિચ્ચાનુપસ્સનાદીનં અટ્ઠન્નં અનુપસ્સનાઞાણાનં, અટ્ઠન્નઞ્ચ મગ્ગફલઞાણાનં વસેન ઇમાહિ સોળસહિ ઞાણપ્પવત્તીહિ. **નવહિ સમાધિચરિયાહી**તિ અટ્ઠ સમાપત્તિયો અટ્ઠ સમાધિચરિયા, તાસં ઉપચારસમાધિ સમાધિભાવસામઞ્ઞેન એકા સમાધિચરિયાતિ એવં નવહિ સમાધિચરિયાહિ. **વસીભાવતાપઞ્ઞા**તિ વસીભાવતાસઙ્ખાતા પઞ્ઞા. **સબ્બાકારેન વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતા**, તે તાવ આકારા તિટ્ઠન્તુ, સરૂપમત્તસ્સ પનસ્સ વત્તબ્બન્તિ આહ – "**કો પનાયં નિરોધો નામા**"તિ. યદિ ખન્ધાનં અપ્પવત્તિ, **અથ કિમત્થમેતં** ઝાનસુખાદિં વિય **સમાપજ્જન્તી**તિ આહ "**સઙ્ખારાન**"ન્તિઆદિ.

ફલસમાપત્તિચિત્તન્તિ અરહત્તં અનાગામિફલચિત્તં. "તતો પરં ભવઙ્ગસમયે"તિ વુત્તત્તા આહ "**કિં પન...પે॰... ન સમુટ્ઠાપેતી**"તિ. **સમુટ્ઠાપેતિ** રૂપસમુપ્પાદકત્તા. **ઇમસ્સા**તિ નિરોધં સમાપન્નભિક્ખુનો. **સા ન સમુટ્ઠાપેતી**તિ સા ચતુત્થજ્ઝાનિકા ફલસમાપત્તિ ન સમુટ્ઠાપેતિ અસ્સાસપસ્સાસે. ફલસમાપત્તિયા ચતુત્થજ્ઝાનિકભાવો કથં નિચ્છિતોતિ આહ – "**કિં વા એતેના**"તિઆદિ. વક્ખમાનાકારેનપિ પરિહારો હોતીતિ. **સન્તસમાપત્તિતો**તિ નિરોધસમાપત્તિમેવ સન્ધાય વદતિ. **અબ્બોહારિકા હોન્તિ** અતિસુખુમસભાવત્તા, સઞ્જીવત્થેરસ્સ પુબ્બે સમાપત્તિક્ખણે અસ્સાસપસ્સાસા અબ્બોહારિકભાવં ગચ્છન્તિ. તેન વુત્તં "**ભવઙ્ગસમયેનેવેતં કથિત**"ન્તિ.

કિરિયમય ...પે॰... ઉપ્પજ્જતીતિ કસ્મા વુત્તં? નનુ ભવઙ્ગુપ્પત્તિકાલમ્પિ વિતક્કવિચારા ઉપ્પજ્જન્તેવાતિ? કિઞ્ચાપિ ઉપ્પજ્જન્તિ, વચીસઙ્ખારલક્ખણપ્પત્તા પન ન હોન્તીતિ ઇમમત્થં દસ્સેતું "**કિં ભવઙ્ગ**"ન્તિઆદિ વુત્તં.

સુઞ્ઞતો ફસ્સોતિઆદયો સગુણેનપિ આરમ્મણેનાતિ આરમ્મણભૂતમેતં. **સુઞ્ઞતા નામ ફલસમાપત્તિ** નિચ્ચસુખઅત્તસભાવતો સુઞ્ઞત્તા. "**સુઞ્ઞતો ફસ્સો**"**તિ વુત્તં** વુત્તનયેન સુઞ્ઞસભાવત્તા. **અનિમિત્તા નામ ફલસમાપત્તિ** રાગનિમિત્તાદીનં અભાવતો. **અપ્પણિહિતા નામ ફલસમાપત્તિ** રાગપણિધિઆદીનમભાવતો. સેસં વુત્તનયમેવ. તેનાહ "**અનિમિત્તપ્પણિહિતેસુપિ એસેવ નયો**"તિ. **રાગનિમિત્તાદીન**ન્તિ એત્થ **આદિ**-સદ્દેન સઙ્ખારનિમિત્તસ્સપિ સઙ્ગહો દટ્ઠબ્બો. યદગ્ગેન ફલસમાપત્તિસમ્ફસ્સો સુઞ્ઞતો નામ, તદગ્ગેન ફલસમાપત્તિપિ સુઞ્ઞતા નામ, ફસ્સસીસેન પન દેસના આગતાતિ તથા વુત્તં. અનિમિત્તપ્પણિહિતેસુપિ એસેવ નયો.

આગમનં એત્થ, એતાયાતિ વા આગમનિકા, સા એવ **આગમનિયા** ક-કારસ્સ ય-કારં કત્વા. **વુટ્ઠાતિ** નિમિત્તતો મગ્ગસ્સ ઉપ્પાદનેન. **અનિમિત્તા નામ** નિચ્ચનિમિત્તસ્સ ઉગ્ઘાટનતો. એત્થ ચ વુટ્ઠાનમેવ પમાણં, ન પરિગ્ગહદસ્સનાનિ. **અપ્પણિહિતા નામ** સુખપણિધિયા પટિપક્ખતો. **સુઞ્ઞતા નામ** અત્તદિટ્ઠિયા ઉજુપટિપક્ખત્તા સત્તસુઞ્ઞતાય સુદિટ્ઠત્તા. **મગ્ગો અનિમિત્તો નામ** વિપસ્સનાગમનતો. **ફલં અનિમિત્તં નામ** મગ્ગાગમનતો. **વિકપ્પો આપજ્જેય્ય** આગમનસ્સ વવત્થાનસ્સ અભાવેન, વિપસ્સનાય અનિમિત્તાદિનામલાભો અવવત્થિતોતિ અધિપ્પાયો. તેન વુત્તં ''**તસ્મા**''તિઆદિ. યસ્મા પન સા મગ્ગવુટ્ઠાનકાલે એવરૂપાપિ હોતીતિ તસ્સ વસેન મગ્ગફલાનં વિય ફસ્સસ્સપિ પવત્તિરૂપત્તા યથાવુત્તો વિકપ્પો અનવસરોતિ દટ્ઠબ્બં. **તયો ફસ્સા ફુસન્તી**તિ પુગ્ગલભેદવસેન વુત્તં. ન હિ એકંયેવ પુગ્ગલં એતસ્મિં ખણે તયો ફસ્સા ફુસન્તિ. ''તિવિધો ફસ્સો ફુસતી''તિ વા ભવિતબ્બં. યસ્મા પન ''નિરોધફલસમાપત્તિયા વુટ્ઠિતસ્સા''તિઆદિ યસ્સ યથાવુત્તા તયો એવ ફસ્સા સમ્ભવન્તિ, તસ્સ અનવસેસગ્ગહણવસેનેવ વુત્તં ''**તયો ફસ્સા ફુસન્તી**''તિ.

નિબ્બાનં વિવેકો નામ સબ્બસઙ્ખારવિવિત્તભાવતો. તસ્મિં વિવેકે એકન્તેનેવ નિન્નપોણત્તા એવ હિ તે પટિપ્પસ્સદ્ધસબ્બુસ્સુક્કા ઉત્તમપુરિસા ચતુન્નં ખન્ધાનં અપ્પવત્તિં અનવસેસગ્ગહણલક્ખણં નિરોધસમાપત્તિં સમાપજ્જન્તીતિ.

દુતિયકામભૂસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ગોદત્તસુત્તવણ્ણના

૩૪૯. નેસન્તિ અપ્પમાણચેતોવિમુત્તિ-આકિઞ્ચઞ્ઞચેતોવિમુત્તિસઞ્ઞિતાનં ઝાનાનં. અત્થોપિ નાનાતિ આનેત્વા યોજના. ફરણઅપ્પમાણતાય ''**અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તી**''તિ લદ્ધનામં બ્રહ્મવિહારજ્ઝાનન્તિ આહ ''**ભૂમન્તરતો**''તિઆદિ. **આકિઞ્ચઞ્ઞા ચેતોવિમુત્તી**તિ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનજ્ઝાનન્તિ આહ ''**ભૂમન્તરતો**''તિઆદિ. **વિપસ્સના**તિ અનિચ્ચાનુપસ્સના, સબ્બાપિ વા. **પમાણકરણો** નામ યસ્સ સયં ઉપ્પજ્જતિ, તસ્સ ગુણાભાવદસ્સનવસેન પમાણકરણતો.

ફરણઅપ્પમાણતાયાતિ ફરણવસેન અપ્પમાણગોચરતાય. **નિબ્બાનમ્પિ અપ્પમાણમેવ** પમાણગોચરાનં કિલેસાનં આરમ્મણભાવસ્સપિ અનાગમનતો. **ખલન્તિ** ખલે પસારિતસાલિસીસાદિભણ્ડં. **કિઞ્ચેહી**તિ મદ્દસ્સુ. તેનાહ ''**મદ્દનટ્ઠો**''તિ. આરમ્મણભૂતં, પલિબુદ્ધકં વા નત્થિ એતસ્સ કિઞ્ચનન્તિ અકિઞ્ચનં, અકિઞ્ચનમેવ **આકિઞ્ચઞ્ઞં**.

રૂપનિમિત્તસ્સાતિ કસિણરૂપનિમિત્તસ્સ. **ન ગહિતા**તિ સરૂપતો ન ગહિતા, અત્થતો પન ગહિતા એવ. તેનાહ – ''**સા સુઞ્ઞા રાગેનાતિઆદિવચનતો સબ્બત્થ અનુપવિટ્ઠાવા**''તિ.

નાનાતિ સદ્દવસેન. **એકત્થા**તિ આરમ્મણવસેન આરમ્મણભાવેન એકસભાવા. તેનાહ ''**અપ્પમાણં...પે॰... એકત્થા**''તિ. **આરમ્મણવસેના**તિ આરમ્મણસ્સ વસેન. ચત્તારો હિ મગ્ગા, ચત્તારિ ફલાનિ આરમ્મણવસેન નિબ્બાનપવિટ્ઠતાય એકત્થા એકારમ્મણા. **અઞ્ઞસ્મિં પન ઠાને**તિ ઇદં વિસું વિસું ગહેત્વા વુત્તં અપ્પમાણાદિ પરિયાયવુત્તં, નિબ્બાનં આરબ્ભ પવત્તનતો. તસ્મા ''**અઞ્ઞસ્મિ**''ન્તિ ઇદં તેન તેન પરિયાયેન તત્થ તત્થ આગતભાવં સન્ધાય વુત્તં.

ગોદત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. નિગણ્ઠનાટપુત્તસુત્તવણ્ણના

૩૫૦. આગતાગમોતિ વાચુગ્ગતપરિયત્તિધમ્મો. **વિઞ્ઞાતસાસનો**તિ પટિવિદ્ધસત્થુસાસનો. તેનાહ ‘‘**અનાગામી**’’તિઆદિ. **નગ્ગભોગ્ગન્તિ** અવસનભાવેન નગ્ગં, કુટિલજ્ઝાસયતાય ભોગ્ગં, તતો એવ **નિસ્સિરિકં**. નગ્ગતાય હિ સો રૂપેન નિસ્સિરિકો, ભોગ્ગતાય ચિત્તેન. **ભગવતો સદ્ધાયા**તિ ભગવતિ સદ્ધાય. તસ્મિં સદ્દહના ઓકપ્પના તસ્સ સદ્ધાતિપિ વત્તબ્બતં લભતિ. **ગચ્છામી**તિ આગચ્છામિ, બુજ્ઝામીતિ અત્થો. એતં નિગણ્ઠેન પુચ્છિતમત્થમાહ.

કાયં ઉન્નામેત્વાતિ કાયં અબ્ભુન્નામેત્વા. **કુચ્છિં નીહરિત્વા**તિ પિટ્ઠિયા નિન્નમનેન કુચ્છિં પુરતો નીહરિત્વા. **ગીવં** પસારણવસેન **પગ્ગહેત્વા** પગ્ગહેત્વા **સબ્બં દિસં પેક્ખમાનો**. સબ્બમિદં નિગણ્ઠસ્સ પહટ્ઠાકારદસ્સનત્થં ‘‘ઇદાનિ સમણસ્સ ગોતમસ્સ ઉપરિ વાદં આરોપેતું લબ્ભતી’’તિ. તેનાહ ‘‘**વાતં વા સો**’’તિઆદિ. **સકારણા**તિ યુત્તિસહિતા. **પઞ્હમગ્ગો**તિ પઞ્હસઙ્ખાતો વીમંસા, એવં ભવિતબ્બન્તિ ચિત્તેનેવ પરિવીમંસા પઞ્હા. **એકો ઉદ્દેસો**તિ એકં ઉદ્દિસનં અત્થસ્સ સંખિત્તવચનં. **વેય્યાકરણન્તિ** નિદ્દિસનં અત્થસ્સ વિચારેત્વા કથનં. **એવન્તિ** ઇમિના નયેન. **સબ્બત્થા**તિ સબ્બેસુ પઞ્હુદ્દેસવેય્યાકરણેસુ અત્થો વિત્થારતો વેદિતબ્બો.

નિગણ્ઠનાટપુત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અચેલકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૩૫૧. અલં સમત્થો અરિયભાવાયાતિ **અલમરિયો**. ઞેય્યજાનનટ્ઠેન ઞાણમેવ પચ્ચક્ખતો દસ્સનટ્ઠેન ઞાણદસ્સનં, સોયેવ અતિસયટ્ઠેન **ઞાણદસ્સનવિસેસો**. પાવળા વુચ્ચતિ આનિસદપદેસો, તં પાવળં રજોહરણત્થં નિપ્ફોટીયતિ એતાયાતિ **પાવળનિપ્ફોટના**, મોરપિઞ્છવત્તિ.

અચેલકસ્સપસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ગિલાનદસ્સનસુત્તવણ્ણના

૩૫૨. મત્તરાજા નામ એકો ભુમ્મદેવો ભૂતાધિપતિ સુરાપોતલરુક્ખનિવાસી. તેન વુત્તં ‘‘**મત્તરાજકાલે**’’તિ. ‘‘**ઓસધિતિણવનપ્પતીસૂ**’’તિ વત્વા તે યથાક્કમં દસ્સેન્તો ‘‘**હરીતકા...પે૰... રુક્ખેસુ ચા**’’તિ આહ. **પત્થનાવસેન** ચિત્તં **ઠપેહિ. સમિજ્ઝિસ્સતી**તિ યથાધિપ્પાયં સમિજ્ઝિસ્સતિ. **તેન હી**તિ યસ્મા તં દેવાપિ આસન્નમરણં મઞ્ઞન્તિ, તસ્મા સા વરમેવ ભવિસ્સતિ, તં તુમ્હાકં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતીતિ અધિપ્પાયો.

ગિલાનદસ્સનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ચિત્તસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ગામણિસંયુત્તં

૧. ચણ્ડસુત્તવણ્ણના

૩૫૩. ''યેન મિધેકચ્ચો ચણ્ડો ચણ્ડોત્વેવ સઙ્ખં ગચ્છતી''તિ એવં પઞ્હપુચ્છનેન ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ **ચણ્ડોતિ ગહિતનામો. પાકટં કરોતીતિ દસ્સેતિ** અત્તનો ચણ્ડભાવં.

ચણ્ડસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. તાલપુટસુત્તવણ્ણના

૩૫૪. વાલોતિ વુચ્ચતિ તાલો, તસ્સ તાલપુટં નામ. યથા આમલકીફલસમાનકં, સો પન તાલસદિસમુખવણ્ણત્તા **તાલપુટોતિ એવંનામકો**. તેનાહ ''**તસ્સ કિરા**''તિઆદિ. **અભિનીહારસમ્પન્નો** અનેકેસુ કપ્પેસુ સમ્ભતસાવકબોધિસમ્ભારો. તથા હેસ અસીતિયા મહાસાવકેસુ અબ્ભન્તરો જાતો. **સહસ્સં દેન્તિ** નચ્ચં પસ્સિતુકામા. **સમજ્જવેસન્તિ** નેપચ્ચવેસં. **કીળં કત્વાતિ** નચ્ચકીળિતં કીળિત્વા, નચ્ચિત્વાતિ અત્થો.

પુબ્બે તથાપવત્તવુત્તન્તદસ્સને **સચ્ચેન**, તબ્બિપરિયાયે **અલિકેન. રાગપચ્ચયાતિ** રાગુપ્પત્તિયા કારણભૂતા. **મુખતો…પે॰… દસ્સનાદયોતિ આદિ**-સદ્દેન મુખતો અગ્ગિજાલનિક્ખમદસ્સનાદિકે સઙ્ગણ્હાતિ. **અઞ્ઞે ચ…પે॰… અભિનયાતિ** કામસ્સાદસંયુત્તાનં સિઙ્ગારહસ્સઅબ્ભુતરસાનઞ્ચેવ ''અઞ્ઞે ચા''તિ વુત્તસન્તબીભચ્છરસાનઞ્ચ દસ્સનકા અભિનયા. **દોસપચ્ચયાતિ** દોસુપ્પત્તિયા કારણભૂતા. **હત્થપાદચ્છેદાદીતિ આદિ**-સદ્દેન સઙ્ગહિતાનં રુદ્દવીરભયાનકરસાનં દસ્સનકા અભિનયા. **મોહપચ્ચયાતિ** મોહુપ્પત્તિયા કારણભૂતા. **એવમાદયોતિ આદિ**-સદ્દેન સઙ્ગહિતાનં કરુણાસન્તભયાનકરસાનં દસ્સનકા અભિનયા. તે હિ રસે સન્ધાય પાળિયં ''યે ધમ્મા રજનીયા, યે ધમ્મા દોસનીયા, યે ધમ્મા મોહનીયા''તિ ચ વુત્તં.

નટવેસં ગહેત્વાવ પચ્ચન્તિ કમ્મસરિક્ખવિપાકવસેન. **તં સન્ધાયાતિ** તં યથાવુત્તં નિરયે પચ્ચનં સન્ધાય. **એતં** ''પહાસો નામ નિરયો, તત્થ ઉપપજ્જતી''તિ **વુત્તં**. યથા લોકે અત્થવિસેસવસેન સકમ્મકાનિપિ પદાનિ અકમ્મકાનિ ભવન્તિ ''વિમુચ્ચતિ પુરિસો''તિ, એવં ઇધ અત્થવિસેસવસેન અકમ્મકં સકમ્મકં કત્વા વુત્તં – ''**નાહં, ભન્તે, એતં રોદામી**''તિ. કો પન સો અત્થવિસેસો? અસહનં અક્ખમનં, તસ્મા **ન રોદામિ** ન સહામિ, ન અક્ખમામીતિ અત્થો. રોદનકારણઞ્હિ અસહન્તો તેન અભિભૂતો રોદતિ. તમેવસ્સ સકમ્મકભાવસ્સ કારણભૂતં અત્થવિસેસં ''**ન અસ્સુવિમોચનમત્તેના**''તિ વુત્તં. **મતં વા, અમ્મ, રોદન્તીતિ** એત્થાપિ મતં રોદન્તિ, તસ્સ મરણં ન સહન્તિ, નક્ખમન્તીતિ પાકટોયમત્થોતિ.

તાલપુટસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩-૫. યોધાજીવસુત્તાદિવણ્ણના

૩૫૫-૩૫૭. યુજ્ઝનં યોધો, સો આજીવો એતસ્સાતિ **યોધાજીવો**. તેનાહ – ''**યુદ્ધેન જીવિકં કપ્પનકો**''તિ, **ઉસ્સાહં વાયામં કરોતીતિ** યુજ્ઝનવસેન ઉસ્સાહં વાયામં કરોતિ. **પરિયાપાદેન્તીતિ** મરણપરિયન્તિકં આપદં

પાપેન્તિ. તેનાહ ‘‘**મરણં પટિપજ્જાપેન્તી**’’તિ. **દુક્ખં ઠપિતન્તિ** દુક્ખાકારેન અત્તનો પરેસઞ્ચ અત્થાવહભાવં ન ગતં પટિપન્નં. પરેહિ સઙ્ગામે જિતા હતા એત્થ જાયન્તીતિ **પરજિતો નામ નિરયો**. અસિધનુગદાયસક્કુચક્કાનિ **પઞ્ચાવુધાનિ**. **તં સન્ધાયા**તિ તં યોધાજીવં પુગ્ગલં સન્ધાય. **એતં** ‘‘યો સો’’તિઆદિ **વુત્તં**. **ચતુત્થપઞ્ચમેસૂ**તિ હત્થારોહઅસ્સારોહસુત્તેસુ. **એસેવ નયો**તિ એસો તતિયે વુત્તો એવ અત્થતો વિસેસાભાવતો.

યોધાજીવસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. અસિબન્ધકપુત્તસુત્તવણ્ણના

૩૫૮. **પચ્છાભૂમિવાસિનો**તિ અપરદેસવાસિનો. **ઉદકસુદ્ધિકભાવજાનનત્થાયા**તિ અત્તનો ઉદકસુદ્ધિકભાવં જાનનત્થઞ્ચેવ લોકસ્સ ચ ઉદકેન સુદ્ધિ હોતીતિ ઇમસ્સ અત્થસ્સ જાનનત્થઞ્ચ. **ઉપરિ યાપેન્તી**તિ ઉપરિ બ્રહ્મલોકં યાપેન્તિ. **સમ્મા ગાપેન્તી**તિ સમ્મા ઉજુકંયેવ સગ્ગં લોકં ગમેન્તિ. તેનાહ – ‘‘**સગ્ગં નામ ઓક્કામેન્તી**’’તિ, અવક્કામેન્તિ ઓગાહાપેન્તીતિ અત્થો. **અનુપરિગચ્છેય્યા**તિ અનુપરિતો ગચ્છેય્ય.

અસિબન્ધકપુત્તસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ખેત્તૂપમસુત્તવણ્ણના

૩૫૯. **થદ્ધન્તિ** કથિનં લૂખં. **ઊસરન્તિ** ઊસજાતં. ચતૂહિપિ ઓઘેહિ અનભિભવનીયતાય **અહં દીપો**. સબ્બપરિસ્સયેહિ અનભિભવનીયતાય **અહં લેણો**. સબ્બદુક્ખપરિત્તાસનતો તાયનટ્ઠેન **અહં તાણં**. સબ્બભયહિંસનતો **અહં સરણન્તિ** યોજેતબ્બં.

ઉદકમણિકોતિ મહન્તં ઉદકભાજનં. બહિ વિસ્સન્દનવસેન ઉદકં ન હરતીતિ **અહારી**, પરિતો ન પગ્ઘરતીતિ **અપરિહારી**. **સક્કચ્ચમેવ દેસેન્તિ** સદ્ધમ્મગારવસ્સ સબ્બસત્તેસુ મહાકરુણાય ચ બુદ્ધાનં સમાનરસત્તા. **ચતસ્સો પન પરિસા** સત્થુગારવેન અત્તનો ચ સદ્ધાસમ્પન્નતાય **સદ્દહિત્વા ઓકપ્પેત્વા સુણન્તિ**, તસ્મા તા દેસનાફલેન યુજ્જન્તિ. કિચ્ચસિદ્ધિયા સત્થુ દેસના તત્થ **સક્કચ્ચદેસના નામ જાતા**.

ખેત્તૂપમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. સઙ્ખધમસુત્તવણ્ણના

૩૬૦. ‘‘યો કોચિ પુરિસો પાણાતિપાતી મુસાવાદી, સબ્બો સો આપાયિકો’’તિ વત્વા પુન ‘‘યંબહુલં યંબહુલં કરોતિ, તેન દુગ્ગતિં ગચ્છતી’’તિ વદન્તો **અત્તનાવ અત્તનો વાદં ભિન્દતિ**. **એવં સન્તે**તિ યદિ બહુસો કતેન પાપકમ્મેન આપાયિકો, ‘‘યો કોચિ પાણમતિપાતેતી’’તિઆદિવચનં મિચ્છાતિ. **ચત્તારિ પદાની**તિ ‘‘યો કોચિ પાણમતિપાતેતી’’તિઆદિના નયેન વુત્તા ચત્તારો અત્થકોટ્ઠાસા. **દિટ્ઠિયા પચ્ચયા હોન્તિ** ‘‘અત્થિ ખો પન મયા’’તિઆદિના અયોનિસો ઉમ્મુજ્જન્તસ્સ. **બલસમ્પન્નો**તિ સમત્થો. **સઙ્ખધમકો**તિ સઙ્ખસ્સ ધમનકિચ્ચે છેકો. **અદુક્ખેના**તિ સુખેન. **ઉપચારોપિ અપ્પનાપિ વટ્ટતિ** ઉભિન્નં સામઞ્ઞવચનભાવતો. અપ્પમાણકતભાવો લબ્ભતેવ. તથા હિ તં કિલેસાનં વિક્ખમ્ભનસમત્થતાય દીઘસન્તાનતાય વિપુલફલતાય ચ ‘‘**મહગ્ગત**’’ન્તિ વુચ્ચતિ.

ન ઓહીયતીતિ યસ્મિં સન્તાને કામાવચરકમ્મં, મહગ્ગતકમ્મઞ્ચ કતૂપચિતં વિપાકદાને લદ્ધાવસરં હુત્વા ઠિતં, તેસુ કામાવચરકમ્મં ઇતરં નીહરિત્વા સયં તત્થ ઓહીયિત્વા અત્તનો વિપાકં દાતું ન સક્કોતિ, મહગ્ગતકમ્મમેવ પન ઇતરં પટિબાહિત્વા અત્તનો વિપાકં દાતું સક્કોતિ ગરુભાવતો. તેનાહ "**તં કામાવચરકમ્મ**"ન્તિઆદિ. **કિલેસવસેના**તિ પાપકમ્મસ્સ મૂલભૂતકિલેસવસેન. પાણાતિપાતાદયો હિ દોસમોહલોભાદિમૂલકિલેસસમુટ્ઠાના. **કિલેસવસેના**તિ વા કમ્મકિલેસવસેન. વુત્તઞ્હેતં – ''પાણાતિપાતો ખો, ગહપતિપુત્ત, કમ્મકિલેસો''તિઆદિ (દી॰ નિ॰ ૩.૨૪૫). **યથાનુસન્ધિનાવ ગત**ન્તિ યથાનુસન્ધિસઙ્ખાતઅનુસન્ધિના ઓસાનં ગતં સંકિલેસસમ્મુખેન ઉટ્ઠિતાય વોદાનધમ્મવસેન નિટ્ઠાપિતત્તા.

સઙ્ખધમસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કુલસુત્તવણ્ણના

૩૬૧. એવં પવત્તઈહિતિકાતિ એવં દ્વિધા પવત્તઈહિતિકા. **દ્વીહિતિકા** દુક્કરજીવિકપયોગા. સલાકમત્તં વુત્તં એત્થાતિ **સલાકા વુત્તા**, પુરિમપદે ઉત્તરપદલોપો. **ઉભતોકોટિક**ન્તિ યદિ ''કુલાનુદયં ન વણ્ણેમી''તિ વદતિ, ''ભૂતા નિક્કરુણા સમણ તુમ્હે''તિ વાદં આરોપેહિ. અથ સબ્બદાપિ ''કુલાનુદયં વણ્ણેમી''તિ વદતિ. એવં સન્તે ''કસ્મા એવં દુબ્ભિક્ખે કાલે મહતિયા પરિસાય પરિવુતો જનપદચારિકં ચરન્તા કુલૂપચ્છેદાય પટિપજ્જથા''તિ એવં ઉભતોકોટિકં વાદં આરોપેહીતિ ગામણિં ઉય્યોજેસિ.

દ્વે અન્તેતિ ઉભો કોટિયો. **બહિ નીહરિતુ**ન્તિ ન વણ્ણેમિ વણ્ણેમીતિ દ્વે અન્તે મોચેન્તો તં પુચ્છિતમત્થં **બહિ નીહરતિ** નામ. તત્થ દોસં દત્વા ચોદેન્તો તં અપુચ્છં કરોન્તો ગિલિત્વા વિય અન્તો **પવેસેતિ** નામ.

ઇતો સો ગામણીતિઆદિ અત્તનો ભિક્ખૂનં અઞ્ઞેસઞ્ચ અત્થકામાનં ભિક્ખપ્પદાનેન અનિટ્ઠપ્પત્તિઅભાવદસ્સનત્થં આરદ્ધં. **દાનેન સમ્ભૂતાની**તિ દાનમયેન પુઞ્ઞકિરિયવત્થુના સમ્મદેવ ભૂતિં વુડ્ઢિં પત્તાનિ. સચ્ચેન અરિયવોહારેન સમ્મદેવ ભૂતાનિ ઉપ્પન્નાનિ **સચ્ચસમ્ભૂતાની**તિ આહ "**સચ્ચં નામ સચ્ચવાદિતા**"તિ. **સેસસીલ**ન્તિ અટ્ઠવિધઅરિયવોહારતો અઞ્ઞસીલં. **નિહિત**ન્તિ તસ્મિં કુલે પુબ્બપુરિસેહિ નિધાનભાવેન નિહિતં. **દુપ્પયુત્તા**તિ કસિવાણિજ્જાદિવસેન દુટ્ઠુ પયુત્તા કમ્મન્તા. **વિપજ્જન્તી**તિ નસ્સન્તિ. **કુલઙ્ગારો**તિ કુલસ્સ અઙ્ગારસદિસો વિનાસકપુગ્ગલો. **અનિચ્ચતા**તિ મરણં. તસ્મિં કુલે પધાનપુરિસાનં ભોગાનં વા સબ્બસો વિનાસો. તેનાહ "**હુત્વા અભાવો**"તિઆદિ.

કુલસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. મણિચૂળકસુત્તવણ્ણના

૩૬૨. તં પરિસન્તિ તં રાજન્તેપુરે નિસિન્નં રાજપરિસં. **નયગ્ગાહે**તિ કુતોચિપિ અસુત્વા કેવલં અત્તનો એવ મતિયા નયગ્ગહણે ઠત્વા.

કારેતું વટ્ટતિ સતિ સમ્ભવે પટિસઙ્ખારસ્સ, સેનાસનવિનાસો ન અજ્ઝુપેક્ખિતબ્બોતિ અધિપ્પાયો. અત્તનો એત્થ કિચ્ચાવસાને યં ગિહીનંયેવ સન્તકં તાવકાલિકં, તં ગિહિવિકતન્તિ આહ "**ગિહિવિકતં કત્વા**"તિ. **ન વદામિ** પબ્બજ્જિતાસારુપ્પતો.

મણિચૂળકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. ભદ્રકસુત્તવણ્ણના

૩૬૩. એવંનામકેતિ મલ્લા નામ જાનપદિનો રાજકુમારા, નેસં નિવાસતાય ''મલ્લા''ઇચ્ચેવ બહુવચનવસેન લદ્ધનામત્તા એવંનામકે જનપદે. નત્થિ એતસ્સ પત્તિયા કાલન્તરસઞ્ઞિતો કાલોતિ **અકાલો**, સો એવ **અકાલિકો**. તેનાહ – ''**કાલં અનતિક્કમિત્વા પત્તેના**''તિ. સો પન ''યંકિઞ્ચિ દુક્ખં ઉપ્પજ્જમાનં ઉપ્પજ્જતિ, સબ્બં તં છન્દમૂલક''ન્તિ એવં વુત્તો દુક્ખસ્સ છન્દમૂલભાવો, એવં છન્દમૂલકસ્સ દુક્ખસ્સ કથિતત્તા ''**ઇમસ્મિં સુત્તે વટ્ટદુક્ખં કથિત**''ન્તિ વુત્તં.

ભદ્રકસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૨. રાસિયસુત્તવણ્ણના

૩૬૪. રાસિં કત્વા મારપાસવસેન, તત્રાપિ અન્તરભેદેન વિભજિત્વા પુચ્છિતબ્બપઞ્હે એકતો રાસિં કત્વા. તપનં અત્તપરિતાપનં તપો, સો એતસ્સ અત્થીતિ તપસ્સી, તં **તપસ્સિં**. સો પન તં તપં નિસ્સાય ઠિતો નામ હોતીતિ વુત્તં ''**તપનિસ્સિતક**''ન્તિ. સો પન અનેકાકારભેદેન લૂખં ફરુસં જીવનસીલત્તા **લૂખજીવી નામ**. તેનાહ ''**લૂખજીવિક**''ન્તિ. મજ્ઝિમાય પટિપત્તિયા ઉપ્પથભાવેન અવનિયા ગન્ધબ્બાતિ **અન્તા**, તતો એવ લામકત્તા **અન્તા**. લામકમ્પિ ''અન્તો''તિ વુચ્ચતિ ''અન્તમિદં, ભિક્ખવે, જીવિકાનં (ઇતિવુ॰ ૯૧; સં॰ નિ॰ ૩.૮૦), એકો અન્તો''તિ એવમાદીસુ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૫; ૩.૯૦). અટ્ઠકથાયં પન અઞ્ઞમઞ્ઞઆધારભાવં ઉરીકત્વા ''**કોટ્ઠાસા**''તિ વુત્તં. હીનો ગામોતિ પાળિ. ગામ-સદ્દો હીનપરિયાયોતિ અધિપ્પાયેનાહ ''**ગામ્મો**''તિ. ગામે ભવોતિ **ગામ્મો**. **ગામ**-સદ્દો ચેત્થ ગામવાસિવિસયો ''ગામો આગતો''તિઆદીસુ વિય. અટ્ઠકથાયં પન ''**ગામવાસીનં ધમ્મો**''તિ વુત્તં, તેસં ચારિત્તન્તિ અત્થો. **અત્ત**-સદ્દો ઇધ સરીરપરિયાયો ''અત્તન્તપો''તિઆદીસુ વિયાતિ આહ ''**સરીરદુક્ખકરણન્તિ અત્થો**''તિ.

એત્થાતિ એતસ્મિં તપનિસ્સિતગરહિતબ્બપદે કસ્મા અન્તદ્વયમજ્ઝિમપટિપદાગહણં? અત્તકિલમથાનુયોગો તાવ ગય્હતુ ઇદમત્થિતાયાતિ અધિપ્પાયો. કામભોગીતપનિસ્સિતકનિજ્જરવત્થૂનં દસ્સને યથાધિપ્પેતસ્સ અત્થસ્સ વિભજિત્વા કથનં સમ્ભવતીતિ તે દસ્સેત્વા અધિપ્પેતત્થો કથિતો.

તમત્થન્તિ યો ''કામભોગીતપનિસ્સિતકેસુ ગરહિતબ્બેયેવ ગરહતિ, પસંસિતબ્બેયેવ ચ પસંસતી''તિ વુત્તો અત્થો, તમત્થં પકાસેન્તો. **સાહસિકકમ્મેના**તિ અયુત્તેન કમ્મેન. **ધમ્મેન ચ અધમ્મેન ચા**તિ ધમ્મિકેન અધમ્મિકેન ચ. અયોનિસો પવત્તં બાહિરકં સન્ધાય ચોદકો ''**કથ**''ન્તિઆદિમાહ. ઇતરો નયિદં તાદિસં અત્તપરિતાપનં અધિપ્પેતં, અથ ખો યોનિસો પવત્તં સાસનિકમેવાતિ દસ્સેન્તો ''**ચતુરઙ્ગવીરિયવસેન ચા**''તિ આહ. તત્થ ''કામં તચો ચ ન્હારુ ચ અટ્ઠિ ચ અવસિસ્સતૂ''તિઆદિના (મ॰ નિ॰ ૨.૧૮૪; સં॰ નિ॰ ૨.૨૨.૨૩૭; અ॰ નિ॰ ૨.૫) નયેન વુત્તા સરીરેનિરપેક્ખવિપસ્સનાય ઉસ્સુક્કાપનવસેન પવત્તા વીરિયભાવના ''ચતુરઙ્ગવીરિયવસેના''તિ વુત્તા. તથા અબ્ભોકાસિકનેસજ્જિકતપાદિનિસ્સિતાવ કિલેસનિમ્મથનયોગ્યા વીરિયભાવના ''**ધુતઙ્ગવસેન ચા**''તિ વુત્તાતિ. અરિયમગ્ગેન નિસ્સેસકિલેસાનં પજહના **નિજ્જરા**. સા ચ અત્તપચ્ચક્ખતાય સન્દિટ્ઠિકા તિણ્ણં મૂલકિલેસાનં પજહનેન ''**તિસ્સો**''તિ ચ વુત્તા. તેનાહ ''**એકોપી**''તિઆદિ.

રાસિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૩. પાટલિયસુત્તવણ્ણના

૩૬૫. ''માયઞ્ચાહં પજાનામી''તિ વચનં કામં તેસં માયાવીભાવદસ્સનપરં, ભગવતો પન માયાસાઠેય્યાદિકસ્સ સબ્બસ્સ પાપધમ્મસ્સ બોધિમૂલે એવ સેતુઘાતો, તસ્મા સબ્બસો પહીનમાયો, સબ્બઞ્ઞુતાય માયં અઞ્ઞે ચ ઞેય્યે સબ્બસો જાનાતિ. તેન વુત્તં ''**માયઞ્ચાહં, ગામણિ, પજાનામી**''તિઆદિ. **માયઞ્ચ પજાનામી**તિ ન કેવલમહં માયં એવ જાનામિ, અથ ખો અઞ્ઞમ્પિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ જાનામીતિ.

ઇત્થિકામેહીતિ ઇત્થીહિ ચેવ તદઞ્ઞકામેહિ ચ. **એકસ્મિં ઠાને**તિ એકસ્મિં પદેસે. **એકેકસ્સેવ** આગન્તુકસ્સ ગહટ્ઠસ્સ વા પબ્બજિતસ્સ વા. **સત્તિઅનુરૂપેના**તિ વિભવસત્તિઅનુરૂપેન. **બલાનુરૂપેના**તિ પરિવારબલાનુરૂપેન. **સત્તિઅનુરૂપેના**તિ વા સદ્ધાસત્તિઅનુરૂપેન. **બલાનુરૂપેના**તિ વિભવબલાનુરૂપેન. ધમ્મેસુ સમાધિ દસકુસલધમ્મેસુ સમાધાનં. અગ્ગહિતચિત્તતા પરિયુટ્ઠકારિતા. તેન લોકિયસીલવિસુદ્ધિ દિટ્ઠિવિસુદ્ધિ ચ વુત્તા. તથા ચાહ – ''કો ચાદિ કુસલાનં ધમ્માનં, સીલઞ્ચ સુવિસુદ્ધં દિટ્ઠિ ચ ઉજુકા''તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૬૯). તત્થ પતિટ્ઠિતસ્સ ઉપરિ કત્તબ્બં દસ્સેતું ''**ધમ્મસમાધિસ્મિં ઠિતો**''તિઆદિ વુત્તં. **અયં પટિપદા**તિ તસ્સ કમ્મફલવાદિનો સત્થુ વચનં સબ્બેસઞ્ચ અયં મય્હં સીલસંવરબ્રહ્મવિહારભાવનાસઞ્ઞાતાપટિપદા અનપરાધકતાય એવ સંવત્તતિ. **જયગ્ગાહો**તિ ઉભયથાપિ મય્હં કાચિ જાનિ નત્થિ.

પઞ્ચ ધમ્મા ધમ્મસમાધિ નામ, વિપસ્સનામગ્ગફલધમ્મમત્તં વા. તતિયવિકપ્પે સીલાદિવિસુદ્ધિયા સદ્ધિં બ્રહ્મવિહારા યથાવુત્તતિવિધધમ્માવહત્તા **એવ ધમ્મસમાધિ નામ. પૂરેન્તસ્સ ઉપ્પન્ના ચિત્તેકગ્ગતા**તિ વુત્તખણિકચિત્તેકગ્ગતા. સાપિ ચિત્તસ્સ સમાધાનતો ''ચિત્તસમાધી''તિ વુત્તા, તસ્સ પટિપક્ખં વિક્ખમ્ભન્તી સમુચ્છિન્દન્તી ચ હુત્વા પવત્તા યથાવુત્તસમાધિ એવ વિસેસેન **ચિત્તસમાધિ** નામ.

પાટલિયસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ગામણિસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અસઙ્ખતસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧-૧૧. કાયગતાસતિસુત્તાદિવણ્ણના

૩૬૬-૩૭૬. અસઙ્ખતન્તિ ન સઙ્ખતં હેતુપચ્ચયેહિ. તેનાહ **''અકત''**ન્તિ. **હિતં એસન્તેના**તિ મેત્તાયન્તેન. **અનુકમ્પમાનેના**તિ કરુણાયન્તેન. **ઉપાદાયા**તિ આદિયિત્વાતિ અયમત્થોતિઆહ **''ચિત્તેન પરિગ્ગહેત્વા''**તિ. **અવિપરીતધમ્મદેસના**તિ અવિપરીતધમ્મસ્સ દેસના, પટિપત્તિમ્પિ સાવકા વિય ગરુકો ભગવા. **દાયજ્જં** અત્તનો અધિટ્ઠિતં નિય્યાતેતિ.

ભિક્ખાસમ્પત્તિકાલાદીનં સત્તન્નં સપ્પાયાનં સમ્પત્તિયા લબ્ભનકાલે. વિપત્તિકાલે પન એત્થ વુત્તવિપરિયાયેન અત્થો વેદિતબ્બો. **ભારિયન્તિ** દુક્ખબહુલતાય દારુણં. **અમ્હાકં સન્તિકા** લદ્ધબ્બા. **તુમ્હાકં અનુસાસની**તિ તુમ્હાકં દાતબ્બા અનુસાસની.

કાયગતાસતિસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. દુતિયવગ્ગો

૨૩-૩૩. અસઙ્ખતસુત્તાદિવણ્ણના

૩૭૭-૪૦૯. તત્થ ચ નત્થિ એત્થ તણ્હાસઙ્ખાતં નતં, નત્થિ એતસ્મિં વા અધિગતે પુગ્ગલભાવોતિ **અનતં**. **અનાસવ**ન્તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. સચ્ચધમ્મતાય **સચ્ચં**. વટ્ટદુક્ખતો પારમેતીતિ **પારં**. **સણ્હટ્ઠેના**તિ સુખુમટ્ઠેન નિપુણં. તતો એવ **દુદ્દસતાય. અજજ્જરં** નિચ્ચસભાવત્તા. નત્થિ એતસ્સ નિદસ્સનન્તિ વા **અનિદસ્સનં**. એતસ્મિં અધિગતે નત્થિ સંસારે. પપઞ્ચન્તિ વા **નિપ્પપઞ્ચં**.

એતસ્મિં અધિગતે પુગ્ગલસ્સ મરણં નત્થીતિ વા **અમતં**. અતપ્પકટ્ઠેન વા **પણીતં**. સુખહેતુતાય વા **સિવં**. તણ્હા ખીયન્તિ એત્થાતિ **તણ્હક્ખયં**.

અઞ્ઞસ્સ તાદિસસ્સ અભાવતો વિમ્હાપનીયતાય **અભૂતમેવા**તિ. કુતોચિ પચ્ચયતો અનિબ્બત્તમેવ હુત્વા **ભૂતં** વિજ્જમાનં. તેનાહ **''અજાતં હુત્વા અત્થી''**તિ. નત્થિ એત્થ દુક્ખન્તિ નિદુક્ખં, તસ્સ ભાવો **નિદ્દુક્ખત્તં**. તસ્મા **અનીતિકં** ઈતિરહિતં. વાનં વુચ્ચતિ તણ્હા, તદભાવેન **નિબ્બાનં**. બ્યાબજ્ઝં વુચ્ચતિ દુક્ખં, તદભાવેન **અબ્યાબજ્ઝં**. પરમત્થતો સચ્ચતો સુદ્ધિભાવેન. કામા એવ પુથુજ્જનેહિ અલ્લીયિતબ્બતો **આલયા**. એસ નયો સેસેસુપિ. **પતિટ્ઠટ્ઠેના**તિ પતિટ્ઠાભાવેન વટ્ટદુક્ખતો મુચ્ચિતુકામાનં દીપસદિસં ઓઘેહિ અનજ્ઝોત્થરણીયત્તા. **અલ્લીયિતબ્બયુત્તટ્ઠેના**તિ અલ્લીયિતું અરહભાવતો. **તાયનટ્ઠેના**તિ સપરતાયનટ્ઠેન. **ભયસરણટ્ઠેના**તિ ભયસ્સ હિંસનટ્ઠેન. **સેટ્ઠં** ઉત્તમં. **ગતી**તિ ગન્ધબ્બટ્ઠાનં.

અસઙ્ખતસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અસઙ્ખતસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અબ્યાકતસંયુત્તં

૧. ખેમાસુત્તવણ્ણના

૪૧૦. બિમ્બિસારસ્સ ઉપાસિકાતિ બિમ્બિસારસ્સ ઓરોધભૂતા ઉપાસિકા. **પણ્ડિચ્ચં** સિક્ખિતભાવેન. **વેય્યત્તિયં** વિસારદભાવેન. **વિસારદા** નામ તિહેતુકપટિસન્ધિસિદ્ધસાભાવિકપઞ્ઞા, તાય સમન્નાગતા.

અચ્છિદ્દકગણનાય કુસલોતિ નવન્તગણનાય કુસલો. **અઙ્ગુલિમુદ્દાય ગણનાય કુસલો**તિ અઙ્ગુલિકાય એવ ગણનાય કુસલો સેય્યથાપિ પાદસિકા. **પિણ્ડગણનાયા**તિ સઙ્કલનપટુપ્પન્નકારિનો પિણ્ડવસેન ગણના. **તથાગતો**તિ ખીણાસવો, તથાગતં સન્ધાય પુચ્છતીતિ ખીણાસવોતિ યસ્સ અરહત્તફલવસિભાવિતખન્ધે ઉપાદાય અયં પઞ્ઞત્તિ હોતિ. તેસુ ખન્ધેસુ સતિ ખીણાસવા સત્તસઞ્ઞાતા હોન્તીતિ વોહારેન પઞ્ઞપેતું સક્કા ભવેય્ય, અસન્તેસુ ન સક્કા, તસ્મા પરં મરણાતિ વુત્તત્તા તેસં અભાવા ''**અબ્યાકતમેત**''ન્તિ વુત્તં. યદિ એવં તેસં અભાવતો ''ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા''તિ પુટ્ઠાય ''આમા''તિ પટિજાનિતબ્બા સિયા, તં પન સત્તસઞ્ઞાતસ્સ પુચ્છિતત્તા ન પટિઞ્ઞાતન્તિ દટ્ઠબ્બં. **યેન રૂપેના**તિ સત્તતથાગતે વુત્તરૂપં સબ્બઞ્ઞુતથાગતે પટિક્ખિપિતું ''**તં રૂપ**''ન્તિઆદિ વુત્તં. **યં ઉપાદાયા**તિ યં ખન્ધપઞ્ચકં ઉપાદાય. **તદભાવેના**તિ તસ્સ ખન્ધપઞ્ચકસ્સ અભાવેન. **તસ્સા પઞ્ઞત્તિયા**તિ સત્તપઞ્ઞત્તિયા અભાવં. નિરુદ્ધં ન નિદસ્સેતિ.

ખેમાય થેરિયા વુત્તં પઠમં સુત્તં ભગવતો સેટ્ઠત્થદીપનતો અગ્ગપદાવચરંવ હોતીતિ વુત્તં ''**અગ્ગપદસ્મિ**''ન્તિ.

ખેમાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અનુરાધસુત્તવણ્ણના

૪૧૧. ઇધ સળાયતનવગ્ગે સઙ્ગાયનવસેન સઙ્ગીતિકારેહિ વુત્તં.

૩-૮. પઠમસારિપુત્તકોટ્ઠિકસુત્તાદિવણ્ણના

૪૧૨-૪૧૭. રૂપમત્તન્તિ એત્થ **મત્ત**-સદ્દો વિસેસનિવત્તિઅત્થો. કો પન સો વિસેસોતિ? યો બાહિરપરિકપ્પિતો ઇધ તથાગતોતિ વુચ્ચમાનો અત્તા. **અનુપલબ્ભિયસભાવો**તિ અનુપલબ્ભિયત્તા.

પઠમસારિપુત્તકોટ્ઠિકસુત્તાદિવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. કુતૂહલસાલાસુત્તવણ્ણના

૪૧૮. નાનાવિધન્તિ તંતંદિટ્ઠિવાદપટિસંયુત્તં અઞ્ઞમ્પિ વા નાનાવિધં તિરચ્છાનકથં. બહૂનં કુતૂહલુપ્પત્તિટ્ઠાનતોતિ યોજના. **યાવ આભસ્સરબ્રહ્મલોકા ગચ્છતી**તિ અગ્ગિના કપ્પવુટ્ઠાનકાલે ગચ્છતિ, તં સન્ધાય વુત્તં. **ઇમઞ્ચ કાય**ન્તિ ઇમં રૂપકાયં. **ચુતિચિત્તેન નિક્ખિપતી**તિ ચુતિચિત્તેન ભિજ્જમાનેન નિક્ખિપતિ. ચુતિચિત્તસ્સ હિ ઓરં સત્તરસમસ્સ ચિત્તસ્સ ઉપ્પાદક્ખણે ઉપ્પન્નં કમ્મજરૂપં ચુતિચિત્તેન સદ્ધિં નિરુજ્ઝતિ, તતો પરં કમ્મજરૂપં ન ઉપ્પજ્જતિ. યદિ ઉપ્પજ્જેય્ય, મરણં ન સિયા, ચુતિચિત્તં રૂપં ન સમુટ્ઠાપેતિ, આહારજસ્સ ચ

અસમ્ભવો એવ, ઉતુજં પન વત્તતેવ. યસ્મા પટિસન્ધિક્ખણે સત્તો અઞ્ઞતરણાય ઉપપજ્જતિ નામ, ચુતિક્ખણે પટિસન્ધિચિત્તં અલદ્ધં અઞ્ઞતરણાય, તસ્મા વુત્તં ''**ચુતિક્ખણે...પે॰... હોતી**''તિ.

કુતૂહલસાલાસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૪૧૯. તેસં લદ્ધિયાતિ તેસં સસ્સતવાદાનં લદ્ધિયા સદ્ધિં **એતં** ''અત્થત્તા''તિ વચનં એકં અભવિસ્સ. તતો એવ અનુલોમં તં નાભવિસ્સ ઞાણસ્સાતિ અસારં એતન્તિ અધિપ્પાયો. **અપિ નુ મેતસ્સા**તિ મે એતસ્સ અનત્તાતિ વિપસ્સનાઞાણસ્સ અનુલોમં અપિ નુ અભવિસ્સ, વિલોમકમેવ તસ્સ સિયાતિ અત્થો.

આનન્દસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૧. સભિયકચ્ચાનસુત્તવણ્ણના

૪૨૦. યસ્સપ'સ્સાતિ પાઠસ્સ અયં પિણ્ડત્થો ''આવુસો''તિઆદિ. તત્થાયં સમ્બન્ધો – આવુસો, યસ્સપિ પુગ્ગલસ્સ તીણિ વસ્સાનિ વુટ્ઠો, એત્તકેન કાલેન ''હેતુમ્હિ સતિ રૂપીતિઆદિપઞ્ઞાપના હોતિ, અસતિ ન હોતી''તિ એત્તકં બ્યાકરણં ભવેય્ય, તસ્સ પુગ્ગલસ્સ એત્તકમેવ બહુ, કો પન વાદો અતિક્કન્તે! ઇતો અતિક્કન્તે ધમ્મદેસનાનયે વાદોયેવ વત્તબ્બમેવ નત્થીતિ થેરસ્સ પઞ્હબ્યાકરણં સુત્વા પરિબ્બાજકો પીતિસોમનસ્સં પવેદેસિ.

સભિયકચ્ચાનસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

અબ્યાકતસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

સળાયતનવગ્ગવણ્ણનાય લીનત્થપ્પકાસના સમત્તા.